

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

OKUL ÖNCESİ ÇAĞI ÇOCUKLARINA DÖNÜK HAZIRLANMIŞ
DÜRÜSTLÜK KONULU ÖYKÜLERİN İÇERİK ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cemil ÖZTEP

Antalya, 2016

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

OKUL ÖNCESİ ÇAĞI ÇOCUKLARINA DÖNÜK HAZIRLANMIŞ
DÜRÜSTLÜK KONULU ÖYKÜLERİN İÇERİK ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cemil ÖZTEP

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sibel DAL

Antalya, 2016

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçalardan gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanımında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

19.1.2016

Cemil ÖZTEP

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Cemil ÖZTEP 'in bu çalışması 19.10.2016 tarihinde jürimiz tarafından İlköğretim Anabilim Dalı **İlköğretim** Tezli Yüksek Lisans Programında **Yüksek Lisans Tezi** olarak **oy birliği/oy çokluğu** ile kabul edilmiştir

Başkan : Doç. Dr. Zeliha YAZICI
Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fak.
Okul Öncesi Eğitimi

Üye : Yrd. Doç. Dr. Mustafa CANER
Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fak.
İngiliz Dili Eğitimi

Üye (Danışman) : Yrd. Doç. Dr. Sibel DAL
Alaaddin Keykubat Üniversitesi Eğitim Fak.
Okul Öncesi Eğitimi

İMZA

YÜKSEK LİSANS TEZİNİN ADI: Okul Öncesi Çağı Çocuklarına Dönük Hazırlanmış Dürüstlük Konulu Öykülerinin İçerik Analizi

ONAY: Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunun tarihli ve sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Mehmet CANBULAT
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Öyküler gibi, öyküleri oluşturan sözcüklerin sese dönüştüğü ortamlar da çeşit çeşittir. Kimi zaman merak, kimi zaman heyecan, kimi zaman da neşe kaynağı olabilen öyküler; gözleri uykulu çocuğuna yatağının başucunda kitap okuyan bir annenin sesiyle hayat bulabilir. Bir çocuk kitabı yazarının raftaki bir resimli kitabın içinde mürekkeple basılmış sembollerle muhafaza edilmekte olan düşünce ürünleri, bir okul öncesi öğretmenin sesi yoluyla dikkatle dinlemekte olan çocukların kafalarında kendilerine yer bulabilir. Kim bilir ne zaman üretilmiş olan bir masal, elektriğin kesilmesi fırsatını kaçırmayan bir dedenin sesinden torunlarının o an oluşturmakta oldukları hatıralarının bir parçası haline gelebilir. O sırada, anlatan ile dinleyici arasındaki bağa kuvvetlendirici birkaç ilmek daha atılmakta iken, dinleyici hayal dünyasında yolculuğa çıkmışken; en az bir fikir, yeni bir insana daha ulaşmış olabilir. Kitap sevgisi kazanmış olmanın, okuma alışkanlığı edinmiş olan, eleştirel düşünebilen insanların toplum için önemine ne kadar vurgu yapılsa azdır. Bununla birlikte özellikle küçük çocuklara okunacak kitapların içeriğinin incelenmesi önemlidir. Kitapların başlıklarından ibaret olmadığı herkesçe bilinir. Okul öncesi için hazırlanmış kısa bir öykü de olsa, içerisinde çocuğa ulaşabilecek çok sayıda ileti yer alabilir. Dürüstlük değerinin kazandırılmaya çalışılması gibi iyi bir niyetle hazırlanmış öyküleri, güncel bilimsel araştırmaların tuttuğu ışık altında inceleyerek elde edilecek bulgularla, alana yapılacak diğer katkıların yanı sıra bundan sonra oluşturulacak öykülere katkı sağlayabilmeyi umuyoruz.

Okul öncesi çağı çocuklarına dönük dürüstlük konulu öykülerin içeriğinin detaylı olarak incelendiği bu araştırmada büyük emeği olan; lisansüstü eğitimim boyunca kendisinden çok şey öğrendiğim, tanımış olduğum için mutluluk duyduğum, birlikte çalışmış olmaktan onur duyduğum değerli tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Sibel DAL'a

paylaştığı ufuk açıcı görüşleri, derin bilgileri ile sabırla çalışmaya yaptığı katkılarından dolayı şükranlarımı sunarım.

Çalışmalarına katkılarından ötürü, yaşamımı güzelleştiren eşime ve motivasyon kaynağım oğluma teşekkür ederim.

Cemil ÖZTEP

ÖZET

OKUL ÖNCESİ ÇAĞI ÇOCUKLARINA DÖNÜK HAZILANMIŞ DÜRÜSTLÜK KONULU ÖYKÜLERİN İÇERİK ANALİZİ

Öztep, Cemil

Yüksek Lisans, İlköğretim A.B.D. Okul Öncesi Öğretmenliği Programı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sibel DAL

Ağustos 2016, 162 sayfa

Bu çalışmanın amacı okul öncesi çağı çocuklarına dönük olarak hazırlanmış, dürüstlük konulu, Türk ya da yabancı yazarlar tarafından yazılmış Türkçe olarak basılmış öykülerde dürüstlük konusunun nasıl işlendiğini ortaya koymaktır. Araştırma temel nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Doküman analizi kapsamında toplanan verilerin analizi için içerik analizi teknikleri kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu; Türkçe olarak 2004 - 2015 yılları arasında basılmış yazarı Türk ya da yabancı olan, okul öncesi çağı çocuklara dönük dürüstlük konulu 21 resimli çocuk kitabı, dört İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından çevrimiçi olarak yayımlanmış Değerler Eğitimi Kılavuzlarında yer alan dürüstlük konulu 9 öykü ve Değerler Eğitimi Merkezince çevrimiçi yayımlanmış olan okul öncesi çağı çocuklarına dönük dürüstlük konulu 1 öykü ile oluşturulmuştur.

Nitel araştırma yaklaşımı ile desenlenen araştırmada, nitel içerik analizden sonra nicel içerik analizine de başvurulmuştur. Nitel içerik analizi için QSR NVivo 11 adlı yazılımdan yararlanılmıştır. Gerçekleştirilen nitel içerik analizi bulgularına göre, dürüst olmayan davranış örneklerine dürüst davranış örneklerinden daha fazla rastlanmıştır. Metinler içerisinde dürüstlüğün faydası ile dürüst olmamanın zararına birbirine çok yakın sayılarda rastlanmıştır. Dürüst davranmamanın sebep olduğu

olumsuz duygulara, dürüstlüğün sebep olduğu olumlu duygulardan daha fazla rastlanmıştır. Öykülerin nicel içerik analizi yoluyla incelenmesiyle tüm metinlerde en sık tekrar eden kelimelerin sayılarına ulaşılmıştır. En az beş harften oluşan sözcükler içerisinde çalışma grubunda en sık tekrar eden kelimenin “yalan” kelimesi olduğu görülmüştür. Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde çalışma grubundaki metinlerin çoğunun “dürüstlük ve olumlu sonuçlarından” çok “dürüst olmama ve olumsuz sonuçlarına” vurgu yaptığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Okul öncesi, dürüstlük, öykü, ileti resimli kitap.

ABSTRACT

CONTENT ANALYSIS OF STORIES FOR PRESCHOOLERS ABOUT HONESTY

Öztep, Cemil

M.S., Department of Primary Education, Preschool Teaching Program

Supervisor: Asst Professor Sibel DAL

August 2016, 162 pages.

The purpose of this study is to examine how selected stories, which written in Turkish by local or foreign authors for preschoolers, deal with honesty. In this basic interpretive qualitative study, data were collected through document analysis and analyzed through qualitative content analysis. Analyzed documents are: (1) Twenty-one picture books, which written in Turkish by local or foreign authors for preschoolers published between 2004 and 2015, (2) Nine stories about honesty published online by four Turkish Provincial Directorates Of National Education and (3) One story about honesty published online by Centre For Values Education.

In this qualitatively designed study, the data were also analyzed through quantitative content analysis. The software QSR NVivo 11 was used to conduct a computer-assisted quantitative data analysis. The findings of the qualitative content analysis show that there are more honest behavior examples than dishonest behavior examples in the analyzed texts, the numbers of the positive outcomes of the honest behaviors and negative consequences of the dishonest behaviors in stories are close to each other and there are more negative emotions caused by dishonest behaviors than positive

emotions caused by honest behaviors in the analyzed text. The most frequent of the words those have at least five letters in study group is the word “lie”. The results of this study demonstrate that the most of the analyzed texts use “dishonesty and its negative consequences” than “honesty and its positive outcomes” in order to promote honesty.

Keywords: preschool, early childhood, honesty, veracity, story, picture books

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
GRAFİKLER LİSTESİ	xvi
KISALTMALAR LİSTESİ	xvii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Varsayımlar	5
1.5. Sınırlılıklar	6
1.6. Tanımlar	6

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
2.1. Okul Öncesi Çağdaki Çocukların Gelişim Özellikleri ve Dürüstlük	8

2.1.1.	Bilişsel Gelişim	8
2.1.2.	Ahlak Gelişimi	13
2.1.3.	Kişilik Gelişimi	17
2.2.	Değerler Eğitimi	23
2.2.1.	Okul Öncesi Dönemde Dürüstlük Değeri	24
2.2.2.	Okul Öncesi Dönemde Dürüstlük Değeri Eğitiminde Kullanılan Yöntem ve Teknikler	27
2.3.	Değer Eğitiminde Bir Araç Olarak Çocuk Edebiyatı	30
2.4.	İlgili Araştırmalar	39
2.4.1.	Yurtiçinde yapılmış araştırmalar	39
2.4.2.	Yurtdışında yapılmış araştırmalar	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

YÖNTEM.....	56
3.1. Araştırmanın Modeli	56
3.2. Çalışma Grubu.....	58
3.3. Veri Toplama Araçları.....	67
3.4. Verilerin Toplanması.....	69
3.5. Verilerin Analizi.....	69
3.6. Araştırmanın Güvenilirliği	73

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

BULGULAR VE YORUMLAR.....	75
4.1. Dürüst Davranış Örneklerine İlişkin Bulgular	77
4.2. Dürüst Davranışların Sebeplerine İlişkin Bulgular	87
4.3. Dürüst Davranışların Sonuçlarına İlişkin Bulgular	92
4.4. Dürüst Olmayan Davranış Örneklerine İlişkin Bulgular.....	101
4.5. Dürüst Olmayan Davranışların Sebeplerine İlişkin Bulgular.....	108
4.6. Dürüst Olmayan Davranışların Sonuçlarına İlişkin Bulgular	111
4.7. Dürüstlük İle İlgili Olumlu ve Olumsuz Anlamalı Sözcüklerin Metinlerde Görülme Sıklığına İlişkin Bulgular.....	122
4.8. Dürüstlük Odaklı Bulgular İle Dürüst Olmama Odaklı Bulguların Birlikte Değerlendirilmesi.....	125

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	132
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	132
5.2. Öneriler	141
KAYNAKÇA.....	143
EKLER.....	156
Ek 1. Çalışmada İncelenen Resimli Kitapların Listesi.....	156

Ek 2. Çalışmada İncelenen Çevrimiçi Yayımlanmış Metinlerin Listesi.....	158
Ek 3. Kitap Bilgi Tablosu.....	160
Ek 4. Dürüstlük İnceleme Tablosu.....	161
Ek 5. Özgeçmiş	162

TABLolar LİSTESİ

<i>Tablo 2.1.</i> Freud'un Psikoseksüel Gelişim Aşamaları	19
<i>Tablo 2.2.</i> Erikson'un Psikososyal Gelişim Evreleri.....	20
<i>Tablo 3.1.</i> İncelenen Resimli Kitapların Basım Yılları	60
<i>Tablo 3.2.</i> İncelenen Kitapların Yayınevlerine Göre Dağılımı	60
<i>Tablo 3.3.</i> İncelenen Kitapların Sayfa, Kelime Sayıları ve Antropomorfizm.....	62
<i>Tablo 3.4.</i> Çevrimiçi Yayımlanmış Dürüstlük Konulu Öykülerin Yayımlayan Ve Tarih Bilgileri	65
<i>Tablo 3.5.</i> Çevrimiçi Yayımlanmış Dürüstlük Konulu Öykülerin Kelime Sayıları ve Antropomorfizm	65
<i>Tablo 4.1.</i> Resimli Kitaplarda Yer Alan Dürüst Davranış Örnekleri.....	77
<i>Tablo 4.2.</i> Çevrimiçi Metinlerde Yer Alan Dürüst Davranış Örneği Sayıları.....	81
<i>Tablo 4.3.</i> Dürüst Davranan Karakterin Yaptığı Hatadan Sonra İzlediği Yol	85
<i>Tablo 4.4.</i> Dürüst Davranmamış Olan Karakterlerin Hatalarının Telafisi İçin İzledikleri Yol	86
<i>Tablo 4.5.</i> Metinlerde Dürüst Davranış İçin Gösterilen Gerekçeler	88
<i>Tablo 4.6.</i> Önce Dürüst Davranmamış Olan Karakterlerin Sonra Dürüst Davranma Nedenleri.....	90
<i>Tablo 4.7.</i> Dürüst Davranmanın Dürüst Davranan Karaktere Sağladığı Yararlar	93
<i>Tablo 4.8.</i> Dürüst Davranmanın Başkalarına Sağladığı Yararlar.....	95
<i>Tablo 4.9.</i> Dürüst Davranmanın Dürüst Davranan Karakterde Oluşturduğu Duygular.....	96
<i>Tablo 4.10.</i> Dürüst Davranmanın Başka Karakterlerde Oluşturduğu Duygular	98
<i>Tablo 4.11.</i> Önce Dürüst Davranmayan Karakter Hatasını Anladığını Gösterince Verilen Tepkiler	99
<i>Tablo 4.12.</i> Resimli Kitaplarda Yer Alan Dürüst Olmayan Davranış Sayıları	101

<i>Tablo 4.13. Çevrimiçi Yayımlanmış Metinlerde Yer Alan Dürüst Olmayan Davranış</i>	
Sayıları	105
<i>Tablo 4.14. Metinlerde Dürüst Olmayan Davranış İçin Gösterilen Gerekçeler.....</i>	109
<i>Tablo 4.15. Dürüst Davranmamanın Sonucunda Karakterlerin Gördüğü Zararlar</i>	112
<i>Tablo 4.16. Dürüst Davranmamanın Sonucunda Başkalarının Gördüğü Zarar</i>	113
<i>Tablo 4.17. Dürüst Davranmamanın Karakterin Kendisinde Neden Olduğu Duygular</i>	115
<i>Tablo 4.18. Dürüst Davranmamanın Başkalarında Neden Olduğu Duygular.....</i>	117
<i>Tablo 4.19. Dürüst Davranmayan Karaktere Diğer Karakterlerin Verdiği Tepkiler .</i>	119
<i>Tablo 4.20. Metinlerden Seçilen Dürüstlük Açısından Olumlu Ve Olumsuz Kelime</i> Sayıları	123
<i>Tablo 4.21. Kelime Sıklıkları belirlenirken Yapılan Gruplama</i>	124
<i>Tablo 4.22. Öykülerdeki Karakterlerin Davranışlarının Dürüstlük Açısından</i> Karşılaştırılması	126
<i>Tablo 4.23. Metinlerde Yer Alan Dürüstlük Açısından Olumlu ve Olumsuz Davranış</i> Sayıları	129
<i>Tablo 4.24. Davranışların Neden Olduğu Yarar ve Zarar Sayıları.....</i>	130
<i>Tablo 4.25. Davranışların Neden Olduğu Olumlu ve Olumsuz Duygu Sayıları.....</i>	131

ŞEKİLLER LİSTESİ

<i>Şekil 2.1.</i> Freud'a Göre Kişiliğin Üç Bileşeni	18
<i>Şekil 3.1.</i> Araştırma Sürecini Gösterir Şema	58
<i>Şekil 4.1.</i> Bulguların Kodlanmasına İlişkin QSR NVivo Proje Haritası Şeması.....	76
<i>Şekil 4.2.</i> Çalışma Grubundaki Metinlerdeki Kelimelerin Tekrar Edilme Sıklığını Gösteren Kelime Bulutu	123

GRAFİKLER LİSTESİ

<i>Grafik 3.1.</i> Resimli Kitapların Kelime Sayılarının Dağılımı	63
<i>Grafik 3.2.</i> Resimli Kitaplardaki Karakterlerin İnsan ya da Hayvan Olma Durumu ...	64
<i>Grafik 3.3.</i> Çevrimiçi Yayımlanmış Metinlerdeki Karakterlerin İnsan ya da Hayvan Olma Durumu	67
<i>Grafik 4.1.</i> Resimli Kitapların Dürüst Örnek İçerme Açısından Dağılımı.....	79
<i>Grafik 4.2.</i> Çevrimiçi Yayımlanmış Metinlerin Dürüst Örnek İçerme Açısından Dağılımı	82
<i>Grafik 4.3.</i> Bütün Metinlerin Dürüst Örnek İçerme Açısından Dağılımı.....	84
<i>Grafik 4.4.</i> Dürüst Olmayan Örnek İçerme Durumuna Göre Resimli Kitapların Dağılımı	103
<i>Grafik 4.5.</i> Dürüst Olmayan Örnek İçerme Durumuna Göre Çevrimiçi Yayımlanmış Metinlerin Dağılımı	106
<i>Grafik 4.6.</i> İncelenen Tüm Metinlerin Dürüst Örnek İçerme Durumuna Göre Dağılımı	108
<i>Grafik 4.7.</i> Metinlerden Seçilen Dürüstlük Açısından olumlu ve Olumsuz Sözcüklerin Oransal Dağılımı.....	125
<i>Grafik 4.8.</i> Tüm Karakterlerin Dürüstlük Durumuna Göre Dağılımı	128
<i>Grafik 4.9.</i> Dürüst Olan ve Dürüst Olmayan Davranışların Oransal Dağılımı	129

KISALTMALAR LİSTESİ

DEM: Değerler Eğitimi Merkezi

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

MEM: Milli Eğitim Müdürlüğü

MEBOÖEP: Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programı

RK: Resimli kitap

ÇÖ : Çevrimiçi olarak yayımlanmış öykü

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1.Problem Durumu

Okul öncesi çağı çocukların keyifle dinlediği; nesilden nesle anlatılan klasikleşmiş masallar ve okul öncesi eğitimin yaygınlaşmasıyla sayıları artmaya başlayan özgün öykülü resimli kitaplar çocuğun gelişimine yapabileceği katkılar açısından önemlidir. Çocuklara okunacak öyküler, çocukların dil gelişimlerini ve zihinsel gelişimlerini destekleme, onlara yaşam ile ilgili bilgiler sunma, hayal güçlerini geliştirme, yaratıcılıklarını destekleme, eğlendirme, kitap sevgisi aşılama gibi pek çok amaca hizmet edebilir (Karatay, 2007). Fayda çeşitliliği açısından çok geniş bir yelpaze sunan öyküler; ebeveynler ve öğretmenler tarafından farklı amaçlara dönük bir araç olarak kullanılabilir. Ebeveynler ve öğretmenler, çocuğun gerçek yaşamda o anda deneyimlemeyecekleri durumları öyküler aracılığı ile ortama taşıyıp istenen konularda çocuğun öğrenmelerine katkıda bulunabilmekte ya da öyküdeki sembolleri ve metaforları çocukla konuşulmak istenen konular için bir sıçrama tahtası olarak kullanabilmektedir (Stribling, 2008). Öykülerle ulaşılmak istenen amaçlardan biri de değer kazanımıdır ve öyküler öteden bu yana çocuklara kimi değerlerin kazandırılması için kullanılan araçlardan biri olmuştur.

Okul öncesi için hazırlanmış değer eğitimi kılavuzlarında tavsiye edilen değer eğitimi etkinliklerinde öykü kullanımına sıkça rastlanır (AntalyaMEM, 2013; BatmanMEM, 2015; GaziantepMEM, 2014; MalatyaMEM, 2012). Ayrıca okul öncesi çağı çocukları için hazırlanmış resimli kitaplar içerisinde de doğrudan doğruya değer eğitimine dönük olarak hazırlanmış olan kitaplara rastlamak mümkündür. Okul öncesi çağı çocukları

için hazırlanmış değer eğitimi kılavuzlarında ya da değer eğitimi konulu resimli kitap setlerinde yer alan değerler çeşitlilik göstermektedir. Söz konusu kaynaklar içinde, konusu dürüstlük olan öyküler de yer almaktadır.

Küçük çocuklar için ve doğrudan doğruya dürüstlük konusu merkeze alınarak yazılmış öykülerin “dürüst davranmanın doğru ve istenen davranış olduğu” gibi bir ileti taşıyor olacağını tahmin etmek zor olmayacaktır. Ancak öyküler, yazarın bakış açısından ve dinleyenin özelliklerinden etkilenebilecek biçimde, doğal olarak birden fazla ileti ulaştırır. Öyküde açıkça vurgulanan ve ortada olan ileti ile birlikte taşınan bu iletiler, her zaman eğitsel açıdan istenen hedeflere yönlendirici olmayabilir. Bilinen klasiklerden örnek vermek gerekirse; Külkedisi adlı masalda güzel olmanın sosyal statüde dikey sıçrama yapmaya yetmesi, Jack ve Fasulye Sırtığı adlı masalda kurban farklı görüldüğü için hırsızlığa uğraması ve öldürülmesinde bir sorun yokmuş gibi görülmesi gibi mesajların da yer aldığı söylenebilir (Jacobs, 2014). Bunun yanı sıra, anlatılan metinlerin içinde karakterler betimlenirken ya da konuşturulurken seçilen kelimelerle kraliyet övgüsü, sorunların çaba göstermeden sihirli bir biçimde birdenbire çözülmesi, kadının aciz ya da kötülüklerin kaynağı gibi gösterilmesi gibi dinleyenin bakış açısına göre çıkarılabilecek kimi örtük mesajlara da rastlanabilir. Dürüstlük konusunu ele alan yazarın öyküyü inşa ederken kullandığı bileşenlerin incelenmesi yoluyla; çocuklarda dürüstlük desteklenmeye çalışılırken bununla birlikte hangi iletilerin ulaştırılabileceği, çocuğa neden dürüst davranması gerektiğinin anlatılış biçimi, çocuğa olumsuz örnek sunulup sunulmadığı, kısaca dürüstlük konusunun nasıl ele alındığı ile ilgili fikir sahibi olunabilir. Bu araştırmanın problemini, okul öncesi çağı çocuklarına dönük yazılmış dürüstlük konulu Türkçe öykülerin dürüstlük konusunu ele alış biçimi oluşturmaktadır.

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada dürüstlük konusunu işleyiş biçimi açısından incelenen öykülerden oluşturulan çalışma grubu, “resimli kitaplar” ve “çevrimiçi olarak yayımlanmış metinler” olmak üzere iki başlıkta toplanabilir. Resimli çocuk kitapları belirlenirken, 2004 - 2015 yılları arasında Türkçe olarak basılmış, yazarı Türk ya da yabancı olan, okul öncesi çağı çocuklara dönük ve dürüstlük konulu olacak şekilde seçilmiş 21 kitaba ulaşılmıştır ve çalışma grubuna dâhil edilmiştir. İnternette çevrimiçi olarak yayımlanmış okul öncesi çağı çocuklarına dönük Türkçe öykülere ise Değerler Eğitimi Merkezinin ve 4 İl Milli Eğitim Müdürlüğünün web sitelerinden ulaşılmıştır ve 10 öykü çalışma grubuna alınmıştır. Çalışma temel nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Türkiye’deki okul öncesi çağı çocuklarına dönük dürüstlük konulu öykülerin dürüstlük konusunu nasıl işlediğini incelemek amacıyla yürütülen bu çalışmada; hem evde hem de sınıfta çocuklara okunabilecek ulaşılabilen tüm öykülerle bir çalışma grubu oluşturulmuş, dürüstlüğün ele alınış biçimini ayrıntılı olarak inceleyebilmek için nitel içerik analizi teknikleri kullanılmıştır. İçerik analizi teknikleri ile içerikte gizlenmiş, ilk bakışta görülmeyen birçok farklı yapının anlaşılması amaçlanmıştır (Kurtuluş, 2010).

Resimli kitaplarda işlenen dürüstlük konulu bu çalışmaya ilham veren en önemli çalışma Lee ve diğerlerinin (2014), mesaj içeren klasik öykülerin çocukların dürüstlüğü üzerine etkilerini inceledikleri çalışma olmuştur. 3-7 yaş arası çocuklarla gerçekleştirilen söz konusu çalışmada, çocuklara soru sorulmadan önce dürüstlüğün olumlu sonuçlarını vurgulayan bir öykü okunduğunda, yalanın olumsuz sonuçlarını vurgulayanlara göre daha fazla doğru yanıt alındığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktadan hareketle araştırmanın amacı okul öncesi çağı çocuklarına dönük dürüstlük konulu Türkçe öykülerde dürüstlük konusunun nasıl işlendiğini ortaya koymaktır.

Yukarıdaki araştırma sorusunun yanıtına ulaşmak için aşağıdaki alt problemlere yanıt aranacaktır:

Okul öncesi çağı çocuklarına dönük dürüstlük konulu Türkçe öykülerde;

1. Dürüst davranış örneklerine ne kadar yer verilmiştir?
2. Dürüst davranmanın sebebi olarak neler gösterilmiştir?
3. Dürüst davranmanın sonuçları neler olmuştur?
4. Dürüst olmayan davranış örneklerine ne kadar yer verilmiştir?
5. Dürüst olmayan davranışlar göstermenin sebebi olarak neler gösterilmiştir?
6. Dürüst davranmamanın sonuçları neler olmuştur?
7. Dürüstlük ile ilgili olumlu anlamlı ve olumsuz anlamlı sözcükler kaç kez yer almıştır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Toplum değiştikçe eğitime bakış da değişmektedir. Günümüzde eğitim, Pinokyo'nun yazıldığı 1881 yılından, hâlâ kullanılan fablların yazıldığı tarihlerdekinden çok daha farklı iken, çocuk edebiyatı için başyapıt sayılan eserleri ve günümüzde yazılmış diğer eserleri sorgulamak da bir gerekliliktir. Lee ve diğerlerine (2014) göre ahlaki mesaj içeren klasik öykülerin uzun süredir kullanılıyor olması, insanların bu öykülerin eğitimde yararlı olacağına körü körüne inanmalarını gerektirmemektedir. “Pinokyo öyküsünün kendisi dürüst müdür?”, “Çocuklara yalanın kötülüğünü kitaplarla anlatırken aslında onlara hangi durumlarda hangi yalanı söyleyeceklerini gösteren ayrıntılı bir yalan söyleme kılavuzu mu sunmuş oluyoruz?”, “Kitaplarda çocuğa neden

dürüst olunması gerektiği nasıl anlatılmıştır?” gibi sorular bu araştırmanın ortaya çıkışına ilham veren sorular olmuştur.

Alanyazın incelendiğinde okul öncesi çağı çocuklarına dönük Türkçe öykülerde dürüstlük konusunun nasıl işlendiğini ortaya koyan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırma ile çalışma grubunda yer alan okul öncesi çağı çocuklarına dönük dürüstlük konulu Türkçe öykülerin detaylı içerik analizi gerçekleştirilerek elde edilen bulguların sunulmasıyla alana katkı sağlamak umulmaktadır. Okul öncesi çağı çocuklarına dönük hazırlanmış dürüstlük konulu Türkçe öykülerin incelenmesiyle elde edilecek bulguların;

- Öğretmenlere ve ebeveynlere, çocuklara okuyacakları dürüstlük konulu öykülerin seçiminde ışık tutacağı,
- Çocuk edebiyatı alanında çalışan yazarların dürüstlük konulu metinlere bakışlarına katkı sağlayacağı,
- Konuyla ilgili araştırmacıların yeni çalışmalarına ışık tutacağı umulmaktadır.

1.4.Varsayımlar

Çalışma grubunda yer alan, Değerler Eğitimi Merkezince çevrimiçi olarak yayımlanmış metnin yer aldığı web sayfasında yer alan, öykünün indirme sayısını gösteren sayacın doğru bilgi verdiği varsayılmıştır.

Basılı öykülerin araştırmacı tarafından dijital ortama aktarılması sırasında hata yapılmadığı varsayılmıştır.

Araştırmacı tarafından yürütülen nitel içerik analizi sırasında kodlamalar gerçekleştirilirken atlanan kod ya da öykü / öykü parçası olmadığı varsayılmıştır.

NVivo 11 ve Word 2013 adlı yazılımların kelime sayma işlevlerinin hatasız olduğu varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma; 2004 - 2015 yılları arasında Türkçe olarak basılmış Türk ya da yabancı yazarlı, okul öncesi çağı çocuklara dönük, dürüstlük konulu olmak üzere belirlenen 21 resimli çocuk kitabı, dört İl Milli Eğitim Müdürlüğüne değerler eğitimi kapsamında çevrimiçi yayımlanmış dürüstlük konulu, okul öncesi çağı çocuklarına dönük 9 öykü (AntalyaMEM, 2013; BatmanMEM, 2015; GaziantepMEM, 2014; MalatyaMEM, 2012) ve Değerler Eğitimi Merkezi (DEM, 2012) internet sitesinde yer alan okul öncesine dönük dürüstlük konulu 1 öykü olmak üzere toplam 31 öykü ile sınırlıdır.

1.6.Tanımlar

Animizm: Cansız varlıklara, can ve canlılık özellikleri atfetme (Shaffer ve Kipp, 2014).

Antropomorfizm: İnsana has özellikleri hayvanlara ya da nesnelere atfetme (Burke ve Copenhaver, 2004).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Okul öncesi çağı çocuklarına dönük hazırlanmış dürüstlük konulu öyküler ile ilgili olan bu çalışmanın kuramsal açıklamalar kısmı oluşturulurken; “okul öncesi çağı çocuklarının gelişimsel özellikleri”, “dürüstlük” ve “öyküler” biçiminde üç genel başlık ile bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu bağlamda, okul öncesi çağı çocukların bilişsel, ahlaki ve kişilik gelişimleri ile ilgili alanyazından derlenen kimi bilgilere yer verilmiştir. Değer eğitimi kapsamında dürüstlük konusunun ardından çocuk edebiyatı konusu ele alınmıştır. İlgili araştırmalar bölümünün yurtdışında yapılmış araştırmalar başlığı altında da dürüstlük konusunda yapılmış deneysel çalışmalara ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Okul öncesi çağı çocuklarının öyküleri nasıl yorumlayabileceği ya da öykülerden nasıl etkilenebileceği ile ilgili genel bir anlayış oluşturabilmek için çocukların gelişimsel özelliklerini anlamak önemlidir. Kuşkusuz, kitapların yapısının ve içeriğinin hedef kitlenin yaş aralığına göre farklılaşmasının nedeni yaş ilerledikçe alınan gelişimsel yoldur. Çocuğun, kendisine ulaştırılmak istenen iletiyi alıp alamayacağı, nasıl ya da ne kadar alacağını belirleyen etkenlerden biri çocuğun bilişsel gelişim özellikleridir. Çocuklardan dürüstlük konusunda bekleneceklere ilişkin ve çocukların okudukları kitaplarda karşılaştıkları kavramları, olayları ve durumları hangi zihinsel süreçlerle değerlendirdiklerine ilişkin bir kavrayış geliştirmek için okul öncesinde bilişsel gelişim konusunu ele almak yarar sağlayacaktır.

2.1.Okul Öncesi Çağdaki Çocukların Gelişim Özellikleri ve Dürüstlük

Bu bölümde, okulöncesi çağı çocuklardan dürüstlük konusunda beklenecekleri ve onlara okunacak öykülerin çocuklar üzerindeki olası etkilerini yordayabilmek adına alanyazından derlenen kimi kuramsal bilgilerle bir çerçeve oluşturmak amaçlanmaktadır. Bu amaçla, gelişim alanları ile ilgili genel bilgilere alt başlıklar halinde yer verildikten sonra her başlığın sonunda bir paragrafla; okul öncesi çağı çocukları, dürüstlük ve öyküler bağlamında araştırmacı tarafından alanyazın esas alınarak yapılmış kuramların özelleştirilmiş yorumlamalarına yer verilmiştir.

2.1.1. Bilişsel Gelişim

Bilişsel gelişim, insanları diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerden biri olan düşünebilme yetisinin zaman içinde izlediği yolu; bilgiyi edinme, işleme ve akılda tutma, akıl yürütme, hatırlayıp kullanma, kısaca düşünme eylemlerini ve bu eylemlerin gelişim sürecini ele almaktadır (Türküm, 2013). Bilişsel gelişim kuramı, özellikle bilme eyleminin nasıl oluştuğuna ve nasıl mantıksal ve sistematik biçimde problem çözme ve akıl yürütme becerilerine dönüştüğüne odaklanır. Belki de modern bilişsel gelişim kuramcılarının en yaygın bilineni ve en etkili olanı Jean Piaget'dir. L. S. Vygotsky de sosyal açıdan alana yaptığı önemli katkılarla bu alanda söz edilmesi gereken isimlerden biridir (Newman ve Newman, 2012). Bu bölümde, bilişsel gelişimi evreler halinde inceleyen Piaget'nin bilişsel gelişim kuramının ve Piaget'ye göre okul öncesi çağı çocuklarının bilişsel gelişim özelliklerinin genel hatlarıyla açıklanmasının ardından Vygotsky'nin sosyokültürel kuramına ilişkin bilgilere yer verilecektir.

Erken çocuklukta bilişsel gelişim konusundaki önemli kuramlardan bir tanesi Piaget tarafından ortaya konmuştur. Piaget, çalışmalarının kapsamı ve derinliği göz önünde tutulduğunda yirminci yüzyılın en önemli psikologları arasında sayılmaktadır

(Barrouillet, 2015, s. 1). Bilişsel gelişimi biyolojik ilkelerle açıklayan Piaget'ye göre gelişim, kalıtım ve çevrenin etkileşiminin bir sonucudur (Kol, 2011).

Piaget'nin ortaya attığı, bilişsel gelişimin dört genel evresi; doğumdan yaklaşık 2 yaşa kadar olan sürede görülen duyuşsal devinim evresi, yaklaşık 2-7 yaşlar arasını kapsayan işlem öncesi evre, yaklaşık 7-11 yaşları arasını kapsayan somut işlemsel evre ve yaklaşık 11-15 yaşları arasında görülen soyut işlemsel evredir (Lefmann ve Combs-Orme, 2013). Konuşmanın kazanılmasıyla başlayan ve yaklaşık olarak 2-7 yaşları arasında gözlenen işlem öncesi evrede dil ve kavram gelişimi hızlıdır. Çocuklar dil aracılığı ile üretilen semboller ile bu sembollerin temsil ettikleri nesnelere arasındaki ilişkileri kurmaya başlar (Özdemir, Kadak ve Nasıroğlu, 2012). Bir önceki evrede yakın duyuşsal çevreye bağımlı olan çocuklarda artık bu evre ile bağımlılık sona erer ve düşünmenin niteliği değişir (Türküm, 2013). İşlem öncesi dönemde, çocuklarda “benmerkezcilik” görülür (Ş. Yapıcı ve Yapıcı, 2006). Bu evre kendi içinde ikiye ayrılır: Sembolik dönem ve sezgisel dönem (Feldman, 2004).

Sembolik dönem yaklaşık olarak 2-4 yaş aralığını kapsar (Feldman, 2004). Dil gelişiminin en yoğun olduğu bu evrede çocuklar olay ve varlıkları temsil eden semboller geliştirmeye başlar (Eripek, 1998). Üç yaş civarında akranları ile sosyalleşme içine giren çocukta ben merkezliliğinin düzeyinde giderek azalma olsa da “sosyal ben”in tam olarak gelişimi bir sonraki dönem olan sezgisel dönemde başlar (Ş. Yapıcı ve Yapıcı, 2006). Bu dönemdeki çocuklar, mantık yürütmede tümevarım ya da tümdengelim yollarını kullanamazlar (Ş. Yapıcı ve Yapıcı, 2006). Nesnelere yalnızca tek bir özelliklerine göre sınıflandırabilirler ve tek yönlü düşünürler (Eripek, 1998). Bu yaşlarda sıkça görülen sembolik oyunlar çocuklar büyüdükçe anlaşılabilir duruma gelebilir (Kol, 2011). Nesnelere yükledikleri farklı anlamlarla çeşitli oyunlar

oyunlar. Örneğin bir tabağı direksiyon yapıp hayali bir otomobil yolculuğuna çıkabilirler.

Sezgisel dönem yaklaşık olarak 4-7 yaş aralığını kapsar (Feldman, 2004). Bu dönemde çocuk olayları yalnızca geçirdiği yaşantılara bağlı olarak tek yönlü düşünebilmeye başlamıştır. Nesnelerin dikkat çekici özelliklerine odaklanan bu evredeki çocuklar diğer özellikleri gözden kaçırabilirler (Kol, 2011). Nesne ya da işlemleri bütün olarak akıllarında tutamadıkları için tersine düşümezler (Eripek, 1998). Okulöncesi dönemde ilk matematiksel düşüncelerinin temelinde daha çok sezgiler yer alır (Güven, 2002). Çocuklar bu dönemde, mantık kurallarına uygun düşünme, neden sonuç ilişkisi kurma yerine sezgilerine dayalı olarak akıl yürütürler ve problemleri sezgileriyle çözmeye çalışırlar (Özdemir ve diğerleri, 2012).

Ş. Yapıcı ve Yapıcı'ya (2006) göre sezgisel evrede çocuklar yetişkinlerden daha fazla yalan söyler. Ancak bu yalanlar yetişkinlerin anladığı anlamda yalanlar değil, çocuğun zihinsel imajlarının bir başka söyleyişle hayallerinin konuşmaya dökülmüş halidir. Sözü edilen gerçek dışı söylemleri anlayabilmek için, okul öncesi çağına karşılık gelen işlem öncesi dönemde çocuklarda gözlenen sihirli düşünce, canlandırmacılık, benmerkezcilik, özelden özele akıl yürütme ve yapaycılık gibi kimi özellikler aşağıda kısaca açıklanmıştır.

İşlem öncesi dönemde çocuklar gerçek ile hayal ayrımını yapamayabilir. Periler gibi büyülü yaratıkların gerçek olduğu, yalnızca düşünerek televizyonu açabilecekleri gibi düşünceleriyle fiziksel dünyayı etkileyebilecekleri sihirli inanışları olabilir (Berk, 2013). Benmerkezcilik, başkalarının simgesel görüşlerini kişinin kendisinininkilerden ayırt etmede başarısızlık anlamına gelir (Berk, 2013). Kendi ile diğerleri arasındaki ayrımın yetersizliğini ifade eden benmerkezcilikte, “ben”, yaşanan bu merkeze

alınmanın bilincinde değildir (Kesselring ve Müller, 2011). Benmerkezci çocuklar henüz kendilerinin algıları dışında bir bakış açısı olduğunu anlayamazlar, kendilerini evrenin merkezinde görürler (Ş. Yapıcı ve Yapıcı, 2006). Sembolik dönemde çok kuvvetli görülen benmerkezcilik etkisi, sezgisel dönemle birlikte azalmaya başlar (Kol, 2011).

Animizm, cansız bir nesnenin canlıymış gibi algılanmasıdır (Ş. Yapıcı ve Yapıcı, 2006). Türküm'e (2013) göre canlılık ve cansızlık ile ilgili bu yaşanan karmaşa, çocuğun henüz böylesi bir ayırımı yapabilecek bilişsel olgunluğa ermemiş olmasından kaynaklanır. Yapaycılık, doğal olguları birisinin yaptığı ya da bunlara birisinin neden olduğu inancını ifade eder (Ş. Yapıcı ve Yapıcı, 2006). Yağmur yağınca birinin gökyüzünden hortumla su döktüğünü sanmak örnek olarak verilebilir. Özelden özele akıl yürütme, çocuğun nedensel düşünmedeki sınırlılığının bir sonucu olarak ortaya çıkar (Dağlıoğlu, 2011). Aslında ilişkili olmayan iki olayın ya da durumun ilişkiliymiş gibi görülmesi biçiminde görülür. Örneğin kedi miyavladıktan sonra şimşek çaktıysa, çocuk kedi miyavladığı için şimşek çaktığını düşünebilir.

Bilişsel gelişim teorisi, alana ciddi bir katkı sağlamıştır. Bununla birlikte zaman içerisinde bu teoriye eleştiriler gelmiş ve bilişsel gelişime daha farklı yaklaşımlar da ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımlardan biri de Vygotsky tarafından ortaya konmuştur.

Vygotsky'nin görüşleri, Piaget'nin olgunlaşmaya vurgu yapan genetik yaklaşımına bir tepki içermesi nedeniyle gelişim psikolojisi alanına yaptığı katkılar açısından önemlidir (Erdener, 2009). Vygotsky, Piaget'nin "benmerkezci konuşma" ile ilgili sonuçlarına karşı çıkmıştır. Vygotsky, dili üst düzey bilişsel süreçler için temel olarak görmüştür ve çocukların kendileriyle, kendilerine yol göstermek için konuştuklarını savunmuştur (Berk, 2013).

Vygotsky 1934 tarihinde yazdığı “Düşünce ve Dil” adlı kitabında, “Düşünce ve sözcük arasındaki karşılıklı ilişkiyi anlamadığımız sürece, bu alandaki daha özgül soruları yanıtlamak bir yana, doğru düzgün ortaya koymak bile olanaksız olacaktır (Vygostky, 1998, s.17)” sözleri ile önemini vurguladığı düşünce ve dil arasındaki ilişkiden şu biçimde söz etmektedir:

Düşüncenin sözcükle olan ilişkisi bir şey olmayıp bir süreçtir; düşünceden sözcüğe, sözcükten düşünceye durmadan gidip gelen bir harekettir. Düşüncenin sözlükle olan ilişkisi bu süreç içinde, işlevsel anlamda bir gelişme olarak görülebilecek değişikliklere uğrar. Düşünce, sözcüklerle yalnızca dile getirilmekle kalmaz, onlar aracılığıyla varlık kazanır.... (Vygotsky, 1998).

Vygotsky ve Piaget arasındaki farklardan biri de, Piaget’in bireysel ya da yalnız “bilenine” karşılık, Vygotsky’nin düşüncesindeki kolektif ve sosyal öznesi ya da bilenidir (Lourenço, 2012). Can’a (2011) göre Vygotsky bilişsel gelişimi “içselleştirme, yakınsal gelişim alanı ve destekleme” biçiminde üç temel kavramla açıklamıştır.

İçselleştirme, gözlenen sosyal ortamdaki bilginin kazanılmasını ifade etmektedir. Vygotsky, bu kavramın kişinin edindiği bilgiyi yalnızca kendisinin kullanabileceğini ifade ettiğine inanması olarak belirtmektedir (Türküm, 2013). Yakınsal gelişim alanı, çocuğun yalnız başına erişebileceği, kendi başlarına problem çözerek ulaşabilecekleri potansiyel gelişimleri ile yetişkin rehberliği ya da daha becerikli akranlarla işbirliği ile erişebileceği potansiyel gelişim arasındaki aralığı ifade eder (Wood ve Wood, 1996). Murphy, Scantlebury ve Milne’e (2015) göre yakınsal gelişim alanı kavramı, etkileşim

yoluyla gelişme olarak öğrenmeye odaklanmış, öğrenmede duyguların önemine işaret eden bir kavramdır.

Destekleme, bir yetişkinin bir öğrenme hedefini düzenledikten sonra çocuğun öğrenme hedefine başarılı bir biçimde katılımını yönlendirmek için gereken diyalogu sağlamasıdır (Can, 2011). Alanyazında iskele kurma olarak da karşılaşılabilen bu strateji, öğrenmenin başlarında çocukları büyük ölçüde destekleyerek, ileride bu desteği azaltmak ve gücü yeter yetmez çocuğun sorumluluk almasını sağlamak anlamına gelir (Kol, 2011). Çocukların öykülerden öğrenecekleri, bilişsel gelişim ile yakından ilişkili iken; dürüstlük, aynı zamanda ahlaki bir kavram olarak ele alınmaktadır.

Bilişsel gelişim başlığı altında yer alan bilgileri araştırmamızın konusu ile ilgili olarak yorumlamak gerekirse; 3-6 yaş arasındaki çocukların yaşlara göre bilişsel gelişimsel açıdan çok farklı özelliklere sahip olduğu, okul öncesi çağıdaki çocukların gerçek dışı söylemlerinin her zaman yalan olarak nitelendirilemeyebileceği, kendilerine okunan öykülerde geçebilecek soyut kavramları anlayamayabilecekleri ve ileri düzey düşünme becerileri isteyen sonuçları çıkaramayabilecekleri söylenebilir. Ayrıca, Vygotsky'nin vurguladığı dil ile düşünce arasındaki güçlü ilişkiden de, çocukların düşünce yapılarını şekillendirmedeki olası büyük etki göz önünde tutularak, öyküler oluşturulurken sözcüklerin ve cümlelerin seçiminin dikkatli yapılması gerektiği yorumu yapılabilir. Dürüstlük, ahlaki bir kavram olduğu için ahlak gelişimi de incelenmesi gereken konulardan biri olarak karşımızda durmaktadır.

2.1.2. Ahlak Gelişimi

Çocuklarda ahlak gelişimi konusuna farklı yaklaşımlarla karşılaşmak mümkündür. Bunlar arasında Freud'un Psikanalitik yaklaşımı, Piaget ve Kohlberg'in bilişsel gelişimsel yaklaşımları sayılabilir. Ahlak gelişiminin, kişilik gelişimi ile ilişkisi

nedeniyle psikoseksüel kuramın kurucusu Sigmund Freud'un fikirlerinden ahlak gelişimi ile ilgili çıkarımlar yapmak mümkündür.

Psikanalitik kuramda ebeveynlerin çocuk gelişimi üzerindeki etkisi önemli bir yer tutar (Çam, Çavdar, Seydooğulları ve Çok, 2012). Çocuklar ebeveynlerinin sevgisini koruyabilmek için süperego ya da vicdan geliştirirler. Freud; toplumun inandığı, doğru ve yanlış kararlarının kaynağını oluşturan kısma süperego adını verir (M. Yapıcı ve Yapıcı, 2005). Süperego ile ilişkili kavramlar arasında Oedipus karmaşası, bastırma ve özdeşim sayılabilir (Jones, 1966). Süperegonun gelişiminde korku ve kaygı gibi etkenler de etkili olmaktadır. (Berk, 2013; Çam ve diğerleri, 2012). Günümüzde araştırmacıların büyük çoğunluğu, vicdan gelişimi konusunda Freud'dan ayrılmaktadır (Berk, 2013). Ahlak gelişimi ile ilgili çalışan önemli teorisyenlerden olan Piaget ve Kohlberg, ahlak gelişimine bilişsel gelişimsel çerçeveden bakmıştır.

Piaget bilişsel gelişime bağlı olarak ahlak gelişimini "dışa bağımlı dönem (yaklaşık 5-10 yaş arası)" ve "özerk dönem (yaklaşık 10 yaş ve üzeri)" olarak iki evrede incelemiştir (Berk, 2013; M. Yapıcı ve Yapıcı, 2005). Dışa bağımlılık bireyin dışarıdan yönetilmesini; özerklik, bireyin kendini yönetmesini ifade eder (Kamii, 1984). Dışa bağımlı dönemde çocuk; ebeveynler, öğretmenler gibi yetki taşıyan kimselerce konulmuş kuralları mutlak, sabit, değişmez ve katı itaat gerektiren ilkeler olarak kabul eder. Bu dönemde çocuklar eylemlerin yanlışlığını açtığı zarara, eylemin sonuçlarına ve eylemin cezalandırılıp cezalandırılmayacağına bakarak değerlendirirler. Özerk dönemdeki birey, kuralların değişmez olmadığını ve durumsal gereksinimlere bağlı olarak değiştirilebileceğini anlar. Kuralları esnek, çoğunluk için değiştirilebilir ve üzerinde uzlaşmış ilkeler olarak görürler. Davranışlar yargılanırken niyete önem verilir ve kendi iyiliklerini olduğu kadar başkalarının iyiliğini de düşünürler (Berk, 2013; M. Yapıcı ve Yapıcı, 2005).

Baldwin, Dewey, Piaget ve Vygotsky gibi bilişsel gelişim üzerine çalışan bilim insanlarının çalışmalarının okul öncesi eğitim üzerine çıkarımlarını da incelemiş (Kohlberg, 1968) bir bilim insanı olan Lawrence Kohlberg'in ahlak gelişimi üzerine ortaya attığı Bilişsel Gelişimsel Ahlak Gelişimi Kuramı, "Piaget'nin kuramının genişletilmesi" biçiminde yorumlanmıştır (Berk, 2013, s. 582; Ekşi, 2006).

Kohlberg'in kuramındaki ahlaki gelişim evrelerinin kimileri aşağıda özetlenmiştir:

Gelenek Öncesi Düzey

Bu seviyede çocuk kültürel kurallara ve iyi ve kötü, doğru ve yanlış gibi etiketlemelere karşı duyarlıdır ancak bu sınıflamaları, eylemin fiziksel ya da haz veren sonuçlarına (ceza, ödül, karşılıklı çıkar) göre ya da kuralları ve sınıflamaları belirten kişinin fiziksel gücüne göre değerlendirir. Bu seviye iki evrede incelenir (Kohlberg ve Hersh, 1977):

1. Evre: *Ceza ve itaat yönelimi*. Eylemin iyi ya da kötü oluşunu belirleyen şey onun fiziksel sonuçlarıdır, niyetin ya da insani değerinin bir önemi yoktur. Cezadan kaçınma ve güce koşulsuz bir itaat söz konusudur (s.54).
2. Evre: *Yararcı-görelilik eğilimi*. Doğru eylem, kendi ihtiyaçlarını, bazen de başkalarının ihtiyaçlarını yararlı bir biçimde karşılayandır. İnsan ilişkileri bir pazar yeri gibi görülür. Adalet, karşılıklılık, eşit paylaşım gibi ilkeler vardır ama sadece fiziksel ve yararcı biçimde değerlendirilir. Karşılıklılık; sadakat, minnettarlık ya da adalet anlamında değil, "sen benim sırtımı kaşı, ben de seninkini kaşıyayım" biçiminde düşünülür (s.55).

Geleneksel Düzey

Bu seviyede bireyin ait olduğu ailenin, grubunun ya da milletin kendinden beklentilerini karşılaması, davranışın doğrudan ve bariz sonuçlarından daha önemlidir.

Bu seviye iki evrede incelenir (Kohlberg ve Hersh, 1977):

3. Evre: *Kişiler arası uyum ve iyi çocuk eğilimi*. Başkalarını memnun eden ya da başkalarına yardımı olan, başkalarınca onaylanan davranış, iyi davranıştır.

Davranışlar çoğunlukla niyete bakarak değerlendirilir, “niyeti iyiydi aslında” düşüncesi ilk kez bu evrede önemli hale gelir. Birey “iyi” olarak toplumdan onay alır.

Bundan sonraki evreler; 4. Evre: Kanun ve Düzen Eğilimi, 3. Düzey: Gelenek Ötesi, Otonom ve İlkeli Düzey, 5. Evre: Toplumsal Sözleşme Eğilimi ve son olarak 6. Evre: Evrensel Ahlak İlkesi Eğilimi olarak sıralanmıştır (Kohlberg, 1975).

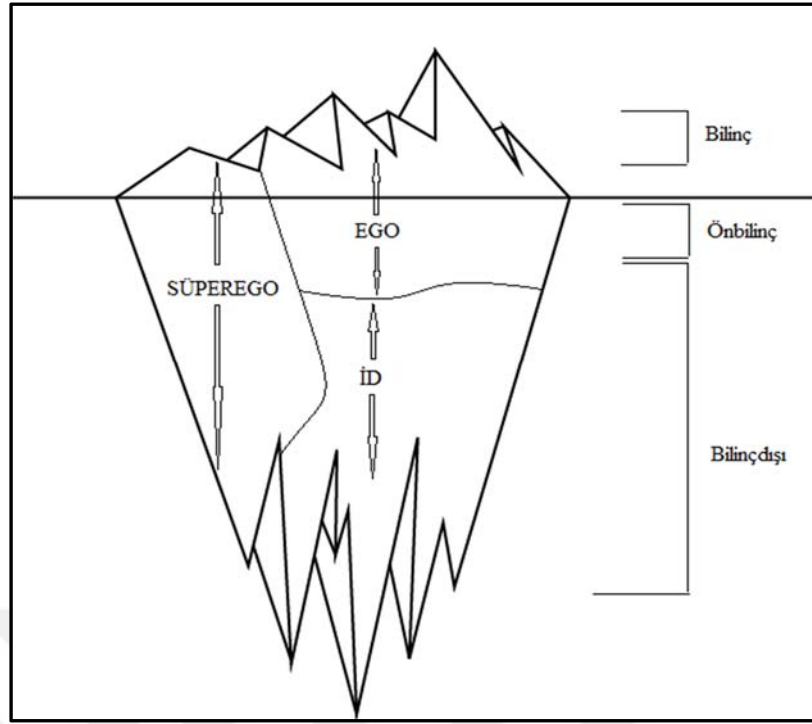
Araştırmamızın konusunu göz önünde tutarak ahlak gelişimi başlığı altındaki bilgileri yorumlayacak olursak; Sigmund Freud’un görüşlerinden, öykünün içerisinde doğru davranış gösterince ebeveynin takdirinin kazanıldığının gösterildiği öykülerin, okul öncesi çağda çocuklar üzerinde etkili olabileceği yorumu yapılabilir. Ahlak gelişimine bilişsel gelişimsel perspektif ile yaklaşan Piaget ve Kohlberg’in görüşlerinden, dürüstlük gibi ahlaki bir konunun, okul öncesinde, özellikle 3-4 yaşlarındaki çocuklarla belirgin bir vurguyla ve özel bir çabayla ele alınması gereken bir konu olmadığı yorumu yapılabilir. Öyküler açısından değerlendirdiğimizde ise okul öncesi çağındaki çocukların, öykülerde geçen davranışları değerlendirirken davranışın sonuçlarını göz önünde tutuyor olabileceği, öykünün vereceği mesajın fazla karmaşık olmamasının faydalı olabileceği gibi sonuçlar çıkarılabilir. Gelişim alanları ayrı başlıklar altında ele alınsa da bu alanların, iç içe geçmiş halde ve birbirleriyle karşılıklı

ilişki içerisinde olduğunu söylemek yanlış olmaz. Söz gelimi ahlaki gelişimi, bilişsel gelişimden ya da kişilik gelişiminden yalıtılmış halde düşünülemez. Dürüstlük konusunda çocuktan beklenecekleri düşünürken, kişilik gelişimini de göz önünde tutmak gerekmektedir.

2.1.3. Kişilik Gelişimi

Kişilik gelişimi konusunda psikologların ve diğer bilim insanlarının farklı yaklaşımlarla ortaya koyduğu pek çok fikir bulunmaktadır. Bunların arasında; Sigmund Freud'un psikanalitik yaklaşımı, analitik psikoloji ile Carl Jung ve bireysel psikoloji ile Alfred Adler'in neopsikanalitik yaklaşımı, kimlik teorisi ile Erikson'un yaşam boyu yaklaşımı, ihtiyaçlar hiyerarşisi teorisi ile Abraham Maslow'un ve kendini gerçekleştirme teorisi ile Carl Rogers'ın hümanist yaklaşımları örnek olarak gösterilebilir (Schultz ve Schultz, 2008). Bu bölümde kişilik gelişimi ile ilgili yaklaşımlardan, gelişimi evreler halinde inceleyen Freud ve Erikson'un çalışmalarına ve okul öncesi döneme karşılık gelen evrelerin özelliklerine kısaca yer verilmiştir.

Sigmund Freud'un kişilik ile ilgili ilk yorumu bilinç, önbilinç ve bilinçdışı biçiminde olmuş, daha sonra kişiliğin üç bölümü ile ilgili yaklaşımını id, ego ve süperego kavramlarıyla yeniden düzenlemiştir (Schultz ve Schultz, 2008; Weiten, 2016). Freud'a göre id, ego ve süperegonun karşılıklı etkileşiminin sağlıklı ve dengeli olması kişinin ruh sağlığı, uyumu ve dengesi açısından büyük önem taşımaktadır (Özen, 2011). Freud'a göre kişiliğin üç bileşeni olan id, ego ve süperegonun Weiten (2016) tarafından buzdağı benzetmesi biçimindeki gösterimi Şekil 2.1.'de gösterilmiştir.

Şekil 2.1. Freud'a Göre Kişiliğin Üç Bileşeni

Kaynak: Weiten, 2016, s. 473.

İd kişiliğin en ilkel kısmıdır (M. Yapıcı ve Yapıcı, 2005). İd, kişiliğin biyolojik parçasıdır ve insanın doğuştan sahip olduğu tüm dürtülerinin kaynağıdır (Özdemir ve diğerleri, 2012). Ego ve süperegonun da bilinçdışı yönleri olsa da; id, Freud'un bilinçdışı kavramına karşılık gelir (Schultz ve Schultz, 2008). İd, haz ilkesi ile çalışır; hazzı arttırmak ve acıyı azaltmaya dönük işler. İd; bencildir, ahlaki yargılardan bağımsızdır ve ısrarcıdır. Ancak çok güçlü bir yapı olan id, aynı zamanda kişiliğin diğer iki kısmı için de enerji kaynağıdır (Schultz ve Schultz, 2008; Weiten, 2016).

Freud, idi denetleyen ve bilinçdışı kılan yapıya ego demiştir (M. Yapıcı ve Yapıcı, 2005). Ego kişiliğin karar verici bileşenidir. İd ile sosyal dünya arasındaki dengeyi sağlar (Weiten, 2016). Ayrıca ego, hiçbir zaman idden bağımsızlaşamaz. İdin taleplerine her zaman yanıt verir ve gücünü ve enerjisini idden alır (Schultz ve Schultz,

2008). Ego, kişiliğin düzenleyici, denge ve uyum sağlayıcı parçasıdır (Özdemir ve diğerleri, 2012).

Toplumun inandığı, doğru ve yanlış kararlarının kaynağını oluşturan; bir hareketin doğru mu, yanlış mı olduğuna karar veren kısma süperego adı verilir (M. Yapıcı ve Yapıcı, 2005). Süperego, çocukluk devresinde, çocuğa ailesi ve toplum tarafından aktarılan geleneksel değerlerin etkileşimi sonucu gelişir, ödül ve cezalarla pekiştirilir (Özdemir ve diğerleri, 2012).

Freud'a göre yeni doğan bir bireyin kişiliği değişik aşamalardan geçerek gelişmektedir (Özdemir ve diğerleri, 2012). Freud'un kişilik gelişimi aşamalarına, psikolojik olarak seksüel doyumun, dürtünün ortaya çıkmasıyla ilişkili oldukları için Psikoseksüel Gelişim Aşamaları denilmektedir (M. Yapıcı ve Yapıcı, 2005). Freud'un ortaya koyduğu Psikoseksüel Gelişim Aşamaları Tablo 2.1.'de kısaca özetlenmiştir.

Tablo 2.1. Freud'un Psikoseksüel Gelişim Aşamaları

<i>Dönem</i>	<i>Yaklaşık Yaşlar</i>	<i>Erotik Odak</i>	<i>Anahtar İşlevler ve Tecrübeler</i>
Oral	0-1	Ağız (emme, ısırma)	Sütten kesme (Meme ya da biberon)
Anal	2-3	Anüs (dışkılama ya da tutma)	Tuvalet eğitimi
Fallik	4-5	Genital bölge (mastürbasyon)	Yetişkin rol modelleri ile özdeşim kurma, Oedipus karmaşası ile baş etme
Gizil	6-12	Yok (bastırılmış)	Sosyal çevreyi genişletmek
Genital	Ergenlik ve sonrası	Genital bölge (cinsel yakınlaşma)	Yakın ilişkiler kurma, çalışma yoluyla topluma katılma

Kaynak: Weiten, 2016, s. 477.

Freud'un ortaya koyduğu psikoseksüel gelişim aşamalarına göre 3 ile 5-6 yaş arası çocukların çoğunlukla fallik dönemde olduğu söylenebilir. Yetişkin rol modelleri çocuğun kişilik gelişimi açısından önemli bir yer tutar. Özdeşim kurma, özellikle aynı cinsten ebeveynin taklit edilmesi eğilimi olarak kendini gösterir (Shaffer ve Kipp, 2014, s. 480). Freud'un üçlü kişilik yapısı ve gelişim dönemleri ile ilgili kavramları, psikoloji, sosyal psikoloji, antropoloji, psikiyatri, sosyoloji gibi bilimlerde yaygın bir biçimde etkili olduysa da, kimi araştırmacılar tarafından kuram, fazla katı olduğu ve dar çerçevesinin genişletilmesi gerektiği biçiminde eleştirilmiştir (M. Yapıcı ve Yapıcı, 2005). Nitekim Erikson, geliştirdiği kuram ile yaşam boyu süren gelişimi ele almıştır.

Erik Erikson'un çalışmalarının gelişim psikolojisi alanında büyük etkileri olmuştur (Salkind, 2002). Freud gibi kişilik gelişimini belirli dönemler içinde ele alan Erikson, Freud'dan farklı olarak bireyin cinsel gelişimi yerine onun sosyal gelişimini temel aldığı için onun kuramı, psikososyal kuram adını almıştır (Özdemir ve diğerleri, 2012). Erikson (1994), yaşam boyu psikososyal gelişimi birtakım görevler ve çözülmesi gereken krizler ya da çatışmalar içeren sekiz evrede incelemiştir. Küçük çocuklar önce güven, sonra bağımsızlık ve sonra da özerklik, girişkenlik sorunlarıyla mücadele eder, ilkokul çocukları ise beceri sahibi olmak ve yapabiliyor olmak için uğraş verir (Myers, 2004, s. 202). Erikson'un Psikososyal Gelişim Aşamaları Tablo 2.2'de özetlenmiştir.

Tablo 2.2. Erikson'un Psikososyal Gelişim Evreleri

<i>Evre (Yaklaşık)</i>	<i>Konu</i>	<i>Soru</i>	<i>Uygun Çözüm</i>	<i>Yetersiz Çözüm</i>
0 -1 yaş	Güvene karşı güvensizlik	İçinde yaşadığım dünya öngörülebilir ve destekleyici mi?	Temel güven duygusu, kendinin dışındaki güçlere güvenebilme	Güvensizlik, anksiyete

<i>Evre (Yaklaşık)</i>	<i>Konu</i>	<i>Soru</i>	<i>Uygun Çözüm</i>	<i>Yetersiz Çözüm</i>
1 – 2 yaş	Bağımsızlığa karşı utanç	Kendi başıma yapabilir miyim yoksa hep başkalarına mı muhtaç olacağım?	Kendine dönük yeterlilik algısı, kendi vücudunu kontrol edebilme ve işleri başarabilme	Kendi üstündeki ve olaylar üstündeki kontrole dönük yetersizlik hissi
3 – 6 yaş	Girişkenliğe karşı suçluluk	İyi biri miyim, kötü müyüm?	İnisiyatif alma ve yaratıcılık konusunda kendine güven	Sınırlılıklar ve yetersizlikler ile ilgili suçluluk duygusu
6 yaş – Ergenlik	Çalışkanlığa karşı aşağılık	Becerikli miyim, değersiz miyim?	Temel sosyal ve zihinsel beceriler ile ilgili yeterlilik algısı ve kendini kabullenme	Özgüven eksikliği, başarısızlık hissi
Ergenlik	Kimliğe karşı rol karmaşası	Kimim ben ve nereye gidiyorum?	Kendi ile ilgili görüşünün tatminkâr olması, birey olarak ve sosyal açıdan kabullenme	Kendi ile ilgili görüşünün parçalı, değişken ve belirsiz olması
İlk yetişkinlik	Yakınlığa karşı yalıtılmışlık	Hayatımı başkasıyla paylaşısam mı, yalnız mı yaşasam?	Başkasına bağımlılık ve yakınlık becerileri	Yalnızlık ve ayrıklık hissi, yakınlık ihtiyacının reddi
Yetişkinlik	Üretkenliğe karşı durgunluk	Gerçekten değeri olan bir şeyler üretecek miyim?	Kendinin ötesinde aile, toplum ve gelecek nesillere odaklanma	Bencil ilgiler, geleceğe yönelim eksikliği
Yaşlılık	Benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk	Hayatımı dolu dolu yaşadım mı?	Bütünlük hissi, temel yaşam tatmini	İşe yaramazlık hissi, hayal kırıklığı

Kaynaklar: Myers, 2004, s.202; Weiten, 2016, s. 431; Zimbardo, Johnson ve McCann, 2012, s. 241.

Erikson'un yaklaşımına göre okul öncesi dönem, girişkenliğe karşı suçluluk evresine karşılık gelir (Elkind, 1979; VandenBos, 2015). İnisiyatife karşı suçluluk çatışmasının çözümündeki anahtar süreç özdeşimdir (Newman ve Newman, 2012). Bu evrede özellikle ebeveynlerin onayını almak suçluluk duygusu yerine girişkenliğin gelişmesi için önemlidir (Butcher, Mineka ve Hooley, 2014). Freud'un fallik evresine paralel

olan bu evrede çocuk kendine hedefler koyar ve onları gerçekleştirmeye çalışır. Hayallerini, oyunlarını ve diğer aktivitelerini planlarken, başlatırken ve uygularken hedeflerine başarıyla ilerleyebileceği konusunda kendine inanmayı öğrenir (VandenBos, 2015). Ayrıca, çocuk tüm hedeflerin sosyal olarak kabul edilebilir olmayabileceğini de anlamaya başlamıştır. Bu durum ahlak gelişiminin başlangıcının işaretlerindedir. Çocuğun doğru ve yanlışla ilişkin ayrımı, ebeveynlerin kural ve yasakları ile ilişkili biçimde siyah-beyaz ayrımına benzer bir anlayışla gerçekleşir. Ebeveynlerin tepkisine bağlı olarak; çocuk ya kendi inisiyatifini geliştirir veya suçlulukla ezilir ya da bastırılır (L. J. Cohen, 2011).

Baker-Smith ve Moore'a (2012) göre Erikson'un gelişimsel dönüm noktalarındaki başarısızlıklar sosyal anksiyetenin başlangıcının tetikleyicisi olabilir. Çocuklardaki ve ergenlerdeki gelişimsel başarısızlığın nedenlerinden biri de çocukların, aşırı koruyucu ya da aşırı eleştirici gibi olumsuz anne baba tutumlarına karşı çocukların algısıyla ilişkilidir. Ayrıca Erikson'un ortaya koyduğu erken gelişim dönemlerindeki başarısızlıklar, sonraki dönemlerdeki gelişimi engelleyebilir.

Okul öncesi çağı çocuklarının kişilik gelişimi ile ilgili kimi bilgilerin yer aldığı bu bölümde "özdeşim" konusunun ön plana çıktığı görülmektedir. Öyküler bağlamında değerlendirdiğimizde, öyküler içerisinde bir çocuk karakter ile birlikte aynı cinsiyetten, olumlu örnek davranışlar gösteren bir ebeveynin olmasının okul öncesi için etkili olabileceği yorumu yapılabilir. Seçimlerinden dolayı suçluluk duyan çocuk karakterler yerine, öyküdeki ana karakterin kendi inisiyatifi ile dürüst davranmayı tercih etmesi ve sonucunda kendine güvenini desteklenmesinin -özellikle ebeveyn takdiri görmesinin – etkili olabileceği söylenebilir.

Buraya kadar okul öncesi çağı çocuğun gelişim özelliklerine değinilmiştir. Ülkemizde değer eğitimi kapsamında ele alınan bir değer olan dürüstlük ile ilgili bilgilerin ele alınmasında da fayda görülmektedir.

2.2. Değerler Eğitimi

Alanyazında “değer” kavramı ile ilgili olarak karşımıza çeşitli tanımlar çıkmaktadır. Yeşil ve Aydın (2007) değerleri “insanın herhangi bir varlık ya da olaya bakış açısını ve verdiği önemi yansıtan, benimseme esasına dayalı, davranışlara yön verme gücüne sahip psikolojik, sosyal, ahlaki ve estetik boyutlu inanç ve kanaatler bütünü (s. 70)” olarak tanımlarken S. Yazıcı ve Aslan (2011) değer kavramının “etik, estetik, siyasal, demokratik, dini ve toplumsal olmak üzere birçok alanı içine alan norm, inanç ve ilkeleri (s.2175)” ifade ettiğini belirtmiştir. Aktepe ve Selma'ya (2009) göre ise değer, “hayata bakış açımızı ve amaçlarımızı belirleyen aldığımız kararları etkileyen, inançlarımızı yansıtan ve prensiplerimizi oluşturan bir tercihtir (s.608).” Sosyal yaşantıların ölçütlerini oluşturan değerler; bireyleri ve toplumlara bakış açısı sağlayıp varlığı ve bulunduğu yer hakkında bireyleri ve toplumları bilinçlendirir (Aktepe ve Selma, 2009; Yeşil ve Aydın, 2007). Değerler, bireylerin doğuştan getirmediği, sonradan kazandığı değiştirilebilir özellikler olarak görülmesi sebebiyle eğitimin ele aldığı konulardan biridir (Arıkan, 2011).

Çocukların okul çağlarında kazandığı, benimsediği veya kişiliklerinin bir özelliği olarak ortaya çıkardıkları değerler; yaşamlarının ilerleyen yıllarında birey olarak kendini tanımlarken ve toplum içerisinde kendini konumlandırırken etkili olabilecektir. Dolayısıyla bireylerin yaşattıkları değerlerin toplumun da şekillenmesinde rolü olacaktır. Yeşil ve Aydın (2007) bireyin belirli değerlerin farkına varması, yeni değerler üretmesi, benimsemesi ve kişiliğine mal ederek davranışları ile

sergilemesinin başlı başına bir eğitim sorunu olduğunu ve buna kısaca değerler eğitimi dendiğini belirtmiştir. Değerler eğitiminin, bireylerin kendisi, çevresi ve doğa ile barışık olmasını sağladığını savunan Arıkan'a (2011) göre değer eğitimi aynı zamanda bireylerin olduğu kadar dengeli bir toplumsal kalkınmanın da yollarını açar. Altan'a (2011) göre değerler eğitiminin amacı, bütün insanlığın ortaklaşa sahip olduğu evrensel değerlere vurgu yaparak iyi karakter örnekleri sergileyen, ahlâkî değerlere sahip, sorumluluk duygusu içinde hareket eden vatandaşlar ortaya çıkarmaktır. Yeşil ve Aydın'a (2007) göre değerler eğitiminin istenilen düzeyde gerçekleştirilebilmesi için, belirli değerlerle donanmış bireylerin yetiştirilmesi için, çocukluk döneminde sağlam bir temelin atılması gerekir. İnan'a (2011) göre dürüstlük değeri, uluslararası alanyazında okul öncesinde vurgulanan değerlerden sıkça karşılaşılanlardan biridir (s. 110). Dinç (2011), okulöncesi dönemin çocuklarda değerlerin temelini atıldığı ilk dönem olduğunu belirtmiş ve bu dönemde değerlere ilişkin kazanılan bilgilerin çocuğun tüm yaşamı boyunca etkisini sürdürdüğünü savunmuştur.

2.2.1. Okul Öncesi Dönemde Dürüstlük Değeri

Değerler eğitimi, ülkemizde okul öncesi eğitim programında özel bir vurgu ile ulusal ölçekte bir proje biçiminde ele alınmıyor olsa da kimi İl Milli Eğitim Müdürlükleri (AntalyaMEM, 2013; BatmanMEM, 2015; GaziantepMEM, 2014; MalatyaMEM, 2012) gerçekleştirilen projeler kapsamında değerler eğitimi uygulamalarının okul öncesinde uygulanması için kılavuzlar yayımlamıştır. Söz konusu kılavuzlarda okul öncesi dönem için ele alınması önerilen değerler çeşitlilik göstermekle birlikte seçilen değerler arasında sorumluluk, saygı, sevgi, yardımlaşma ve işbirliği, iyilik ve hoşgörü, barış, özgüven, güven, vefa, aile, adalet, temizlik ve düzen, görgü (nezaket) kuralları, empati, özsaygı gibi değerlerin yanı sıra dürüstlük değerinin de yer aldığı görülmektedir. Dinç (2011) de dürüstlük değerinin; özsaygı, özdenetim, sorumluluk,

işbirliği, sevgi, saygı ve sabır değerleri ile birlikte okulöncesinde ele alınabilecek değerler arasında yer aldığını belirtmiştir.

Dürüstlüğün Güncel Türkçe Sözlükteki kelime anlamı doğruluktur. Doğruluk ise “doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış, dürüstlük, adalet” olarak tanımlanmıştır (TDK). Görülüyor ki dürüstlük hem söylenen sözlerde, hem de kişinin davranışlarında kendini gösterir. Dürüstlük değeri, Rokeach’ın değerleri araç ve amaç değerler olarak ayırdığı sınıflandırmasında “araç değerler” başlığı altında incelenmiştir (Rokeach ve Regan, 1980). Yeni bir değer sınıflandırması için çalışma gerçekleştiren Acat ve Aslan’a (2012) göre dürüstlük, muhafazakâr-geleneksel değerler kümesi içinde yer almıştır. Evrensel ahlaki değerlerin kısa bir listesi üzerine çalışan Kinnier, Kernes ve Dautheribes'e (2000) göre hakikatin peşinde olmak, “kendini, kendinden daha büyük bir şeye adanmak” başlığı altında yer alan evrensel bir değerdir. İnsani değerlerin evrenselliği ve değerlerin içeriğinin yapısı üzerine çalışan Schwartz'a (1994) göre dürüst olmak, kişinin sıklıkla görüştüğü insanların huzurunu, refahını korumak ve arttırmak anlamındaki “iyilik” (benevolence) başlığı altındaki örnek değerlerden biridir.

Okul öncesi çağı çocukları da bencil yalanlar, başkalarının iyiliği için ya da başkalarını kırmamak için yalanlar söyleyebilir (Buccioli ve Piovesan, 2011; Talwar, Lee, Bala ve Lindsay, 2004; Talwar, Murphy ve Kang, 2007). Ancak küçük çocuklardan dürüstlük konusundaki beklentileri belirlerken onların gelişimsel özelliklerini, hayal dünyalarını; animizm, özelden özele akıl yürütme ve yapaycılık gibi zihinsel süreçlerini de göz önünde tutmak fayda sağlayacaktır.

Yalan söylemek için bir neden yoksa insanlar genellikle doğruları söyler. Dürüst olmak bir soruna yol açtığında ya da yalan söylenerek elde edilecek bir çıkar söz konusu ise insanlar yalan söyleyebilir (Levine, Kim ve Hamel, 2010). Erken

çocuklukta karakter gelişimini ve eğitimini inceleyen Berkowitz ve Grych'e (2000) göre dürüst kişinin, kendi çıkarlarını tehlikeye atacak olsa bile düzenli ve sürekli olarak doğruları söylemesi beklenir. Davranışlardaki dürüstlük tercihi, yaştan ve gelişimsel özelliklerden etkilendiği gibi; kültür, model alma, ebeveyn tutumları gibi sosyal etkenlerden de etkilenir (Glätzle-Rützler ve Lergetporer, 2015; Hays ve Carver, 2014; Lee, Cameron, Xu, Fu ve Julie, 1997; Lee, Xu, Fu, Ann ve Chen, 2001; Ma, Evans, Liu, Luo ve Xu, 2015; Williams, Kirmayer, Simon ve Talwar, 2013). Bununla birlikte; istenen yararın ya da kaçınılan zararın büyüklüğü, duygusal durum, konuşulan kişi, davranıştan etkilenecek kişi gibi davranışın gerçekleştiği andaki koşulları da göz önünde tutmak gerekir (Azar, Yosef ve Bar-Eli, 2013; Berthoud–Papandropoulou ve Kilcher, 2003; T. R. Cohen, Gunia, Kim-Jun ve Murnighan, 2009; Fritzley ve Lee, 2003; Li, Heyman, Xu ve Lee, 2014; Talwar ve diğerleri, 2004; Warneken ve Orlins, 2015; Williams ve diğerleri, 2013). Ayrıca davranışın öncesinde yaşananlar da dürüstlük üzerinde etkili olabilmektedir. Çocuklara soru sorulmadan önce, doğru söyleyeceğine söz vermesini istemenin, sözlerdeki dürüstlüğü anlamlı biçimde arttırdığını gösteren araştırma bulgularına rastlamak mümkündür (Evans ve Lee, 2010; Talwar, Lee, Bala ve Lindsay, 2002). Soru sorulmadan önce çocuğa yalan söylenmiş olması ise çocuğun dürüst davranma olasılığını düşürebilir (Hays ve Carver, 2014).

Kişilerin davranışlarındaki dürüstlüğü belirleyen etkenlerden biri de bu davranışın kişinin kendisini etkileyecek sonuçlarıdır. “Yalancının mumu yatsıya kadar yanar” atasözünde olduğu gibi, dürüst olmayan davranışın ortaya çıkacak olması ya da dürüst olmayan davranışlardan dolayı sorumlu tutulup tutulmayacağını bilmek ya da bunu düşünmek, dürüst davranıp davranmamayı etkileyen bir etkidir (Bateson, Nettle ve Roberts, 2006; Fu, Evans, Xu ve Lee, 2012; Zhong, Bohns ve Gino, 2010). Ancak toplumsal düzenin diğer unsurlarında olduğu gibi; istenen davranışın ortaya çıkması

için tek başına dıştan denetim yetmeyecektir. Araştırmalar göstermektedir ki, yetişkinlerin, çocukların doğru söyleyip söylemediğini anlama başarısı oranı, atılan paranın yazı ya da tura geleceğini doğru tahmin etme olasılığı gibi, %50'ye yakındır (Amy-May, Talwar, Lee, Bala ve Lindsay, 2004; Crossman ve Lewis, 2006; Edelstein, Luten, Ekman ve Goodman, 2006; Gome-Garibello, Sayka, Moore ve Talwar, 2013; Talwar, Crossman, Williams ve Muir, 2011; Talwar, Lee, Bala ve Lindsay, 2006; Warren, Dodd, Raynor ve Peterson, 2012). Kazandırılmak istenen davranış için, dıştan denetim ile birlikte eğitim yoluyla bireylerin davranışları içselleştirmesini sağlamaya çalışılır.

2.2.2. Okul Öncesi Dönemde Dürüstlük Değeri Eğitiminde Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Dürüstlük, birçok ülkede değerler eğitimi kapsamında ele alınan ortak değerlerden biridir (Sokol, 2009). Dürüstlük, Avustralya'da Ulusal Değerler Eğitimi Çerçevesinde belirtilen, eğitim programında kazandırılacak dokuz temel değerden biridir (Arıkan, 2011). Ülkemizdeki 2013 tarihli Milli Eğitim Bakanlığı Okulöncesi Eğitim Programında (MEBOÖEP) dürüstlük ile doğrudan ilişkili kazanımlara ve göstergelere rastlanmamıştır. Programda değer eğitiminin ayrıca ele alınmadığı şu biçimde ifade edilmiştir: “Programda değerler eğitimi ayrı bir alan olarak ele alınmamış, ancak kazanım ve göstergelerde bütüncül bir şekilde vurgulanmıştır (MEB, 2013, s. 17).”

Aşağıda, okul öncesi eğitim programında yer alan dürüstlikle dolaylı ilgisi bulunabilecek kimi örnek ifadeler yer almaktadır (MEB, 2013).

Milli Eğitimin Genel Amaçları başlığı altında,

1. Atatürk İnkılap ve ilkelerine ve Anayasa'da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk

devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek

Okul Öncesi Eğitimin Amaçları başlığı altında,

1. Çocukların beden, zihin ve duygu gelişimini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak

Okul Öncesi Eğitimin Temel İlkeleri başlığı altında,

13. Çocukların hayal güçleri, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerileri, iletişim kurma ve duygularını anlatabilme davranışları geliştirilmelidir.

Programın Temel Özellikleri başlığı altında

Kültürel ve evrensel değerleri dikkate alır

Dil Gelişimiyle İlgili Kazanımlar, Göstergeleri Ve Açıklamaları başlığı altında,

Kazanım 5. Dili iletişim amacıyla kullanır. (Göstergeleri: ...Konuşmalarında nezaket sözcükleri kullanır. Sohbeta katılır. Konuşmak için sırasını bekler. Duygu, düşünce ve hayallerini söyler.

Sosyal ve Duygusal Gelişimle İlgili Kazanımlar, Göstergeleri ve Açıklamaları başlığı altında,

Kazanım 5. Bir olay veya durumla ilgili olumlu/olumsuz duygularını uygun yollarla gösterir. (Göstergeleri: Olumlu/olumsuz duygularını sözel ifadeler kullanarak açıklar. Olumsuz duygularını olumlu davranışlarla gösterir.)

Kazanım 6. Kendisinin ve başkalarının haklarını korur. (Göstergeleri: Haklarını söyler. Başkalarının hakları olduğunu söyler. Haksızlığa uğradığında neler yapabileceğini söyler. Başkalarının haklarını korumak için ne yapması gerektiğini söyler.)

Kazanım 7. Bir işi veya görevi başarmak için kendini güdüler. (Göstergeleri: Yetişkin yönlendirmesi olmadan bir işe başlar. Başladığı işi zamanında bitirmek için çaba gösterir.)

Okul Öncesi Eğitim Programı, değer eğitimi konusunun işleniş biçimini özellikle ele almamış olsa da Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi 6 ve 7. Sınıflar Öğretim Programında değer öğretimi ile ilgili farklı yaklaşımlara yer verilmiştir. Programa göre değer öğretimi ile ilgili yaklaşımlar aşağıdaki gibi özetlenebilir (Akbaş, 2005):

1. Değer açıklamak yaklaşımı; öğrencilere kendi değerlerinin farkına varması için yardımda bulunmayı, bireylerin kendi değerlerinin ve özelliklerinin farkında olmasını öne çıkaran tarafsız bir yaklaşımdır.
2. Ahlaki muhakeme yaklaşımında yaklaşımda öğretmen öğrencilere ahlâkî ikilemlerin bulunduğu örnekler vererek öğrencilerin kendi çıkmazlarını çözmelerine yardım etmektedir.
3. Değer analizi yaklaşımında öğrencilere örnek olaylar sunularak çeşitli sorularla duygusal olmadan, akılcı bir şekilde ahlâkî düşünme becerisini kazandırma ve analiz becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.
4. Gözlem yoluyla değerler öğretimi öğrenciyi aktif kılan ve kendi duyu organlarıyla ilk elden öğrenmesini sağlayan bir yöntem olarak ele alınmaktadır.

Değer açıklama yaklaşımı ile gerçekleştirilebilecek bir etkinlikte okulöncesi öğretmeni, çocukların özgürce kendi değerlerini ifade edecekleri ve kendilerini tanımlarına olanak sağlayıcı açık uçlu sorular sorabilir ve bu değerleri eyleme dökebilecekleri drama etkinlikleri tasarlayabilir. Ahlaki muhakeme yaklaşımı ile gerçekleştirebilecek bir Türkçe Dil etkinliğinde öğretmen ahlaki ikilem içeren bir yarım öykü anlatıp sonunu Kohlberg'in ahlak gelişimi kuramına paralel sorularla, nedenlerini de sorgulayacak biçimde çocukların tamamlamasını, tartışmasını sağlayabilir. Değer analizi yaklaşımı ile izletilen kısa bir çizgi filmin sonunda çocuklarla filmde geçen karakterlerin değerleri, film içerisinde gerçekleşen davranışların nedenleri, sonuçları ve gerçek hayatta karşılaşılabilecek yansımaları çocuklarla tartışılabilir. Gözlem yoluyla değer öğretimi yaklaşımı ile çocuğun model

alabileceği anne baba gibi kişilerin özelliklerini anlatması istenebilir ya da huzurevine gerçekleştirilebilecek alan gezisi ile orada yaşananlar gözlenebilir.

Ülkemizde uygulanacak okul öncesi eğitim faaliyetleri için temel ilkeleri de ortaya koyan Okul Öncesi Eğitim Programı, ulaşılmak istenen amaç ve kazanımlara dönük gerçekleştirilebilecek etkinlikler ile ilgili olarak da önemli bir kaynak niteliğindedir. Bireysel olarak veya küçük ya da büyük gruplar halinde gerçekleştirilebilecek Türkçe, Sanat, Drama, Müzik, Hareket, Oyun, Fen, Matematik, Okuma Yazmaya Hazırlık ve Alan Gezileri, programda söz edilen etkinlikler arasındadır. Programdaki esneklikle birlikte, değerlerin yaşamın ne kadar içinde olduğu da göz önünde tutulduğunda, öğretmenin planladığı herhangi bir etkinlik içerisinde değer eğitimi yer verebileceği söylenebilir. Bu etkinlikler içerisinde değer eğitimi gerçekleştirmek için seçilebilecek pek çok yöntem ve teknik vardır. Okulöncesi dönemde değerler eğitimi etkinliklerinde yapılandırıcılık, problem temelli öğrenme, yaratıcı drama, soru-cevap, tartışma, küçük grup çalışması, bilgisayarla öğrenme ve işbirliğine dayalı öğrenme gibi teori ve etkinliklere dayanan aktif öğrenmenin önemini vurgulayan Balat (2011), Okul Öncesi Eğitim Programında söz edilen etkinlik türleri için değer eğitimi uygulama örnekleri sunmuştur. Bu örnekler arasında; oyunlar, şarkılar, fen ve matematik etkinlikleri, dramatizasyon çalışmaları, alan gezileri gibi çalışmaların yanı sıra öykülerde faydalanılan Türkçe Dil etkinlikleri de yer almaktadır. Okul öncesi eğitimde değer eğitimi yönelik etkinlik tasarlarken kullanılabilir çok çeşitli metinler içerisinde öyküler de yer alır.

2.3. Değer Eğitiminde Bir Araç Olarak Çocuk Edebiyatı

Okul Öncesi Eğitim Programında, Türkçe etkinlikleri kapsamında gerçekleştirilebilecek örnek etkinlikler için tekerleme söyleme, parmak oyunu

oyun, şiir okuma, bilmece sorma, sohbet etme, resimli kitap okuma, etkileşimli ve paylaşımlı okuma, öykü anlatma, taklit oyunları, dramatisasyon (canlandırma), öykü tamamlama, başka öykü oluşturma, öyküyü tekrar anlatma, bir öyküyü resimlendirme ve resimlerden yeni bir öykü oluşturma gibi örnekler yer almaktadır. Türkçe etkinlikleri kapsamında çocukların deneyimlediği edebiyat ürünleri, yetişkinler için hazırlanmış olan edebiyattan doğal olarak farklı olduğu için “çocuk edebiyatı” konusu ayrı bir başlık karşımıza çıkmaktadır.

Alanyazın incelendiğinde çocuk edebiyatı ile ilgili pek çok tanım yapılmış olduğu görülüyor. Şirin (2000) çocuk edebiyatını, “çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayâl, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyat (s. 9)” biçiminde tanımlamaktadır. Yağcı’ya (2007) göre çocuk edebiyatı, “çocukların ve gençlerin akıl ve beden gelişimlerine uygun, onların iç dünyasına yönelebilen, sıradanlıktan ve basitlikten uzak olan ve yine onların “anlama-kavrama-yorumlama” becerilerine seslenen, onları eğlendiren, eğiten, ürünlerin tamamı (s. 63)” olarak tanımlanabilir. Temizyürek (2003), “çocuğun; hayal dünyasına hitap eden, üstün nitelikleri olan, estetik bir boyut taşıyan, kelime hazinesine uygun, ana dilini geliştirebilecek özellikte, ulusal ve evrensel değerleri içeren, psiko-sosyolojik gelişimine katkı sağlayan, severek dinlediği / okuduğu, zevk aldığı yazılı ve sözlü edebiyat mahsullerinin çocuk edebiyatı içerisinde değerlendirildiğini (s. 161)” belirtmiştir. Karatay (2007), çocuk edebiyatı ürünlerinin, çocuk duyarlılığıyla örülmüş, çocuk düzeyine uygun bir dille kaleme alınmış metinler olduğunu belirtmiştir.

Çocuk edebiyatı denince akla çocuklara dönük edebiyat ürünleri gelir. Temizyürek’e (2003) göre çocuk edebiyatı kavramı içerisinde değerlendirilen belli başlı türler; çocukların duygu, düşünce, zevk ve hayallerine hitap eden öyküler, masallar,

romanlar, anılar, biyografik eserler, gezi yazıları, şiirler vb. ürünlerdir. Okul öncesi dönem çocuk edebiyatı söz konusu olduğunda öyküler çocuk yazını içinde önemli bir yer tutmaktadır. Okul öncesi dönemde çocukların hem duyarak öğrendiği sözcükleri görmesini, hem de duymadığı sözcükleri görerek öğrenmesine katkı sağlayan resimli çocuk kitapları sıklıkla kullanılan eğitim materyallerinden biridir (Kara, 2012).

Çocuklara resimler olmadan sadece sözle öyküler anlatılabileceği gibi okul öncesi eğitimde Türkçe etkinliklerinde görsel öğelerden sıkça yararlanır. Okul Öncesi Eğitim Programında belirtildiği gibi; çocukların kitaplara karşı olumlu tutum geliştirmelerini desteklemek ve kitap sevgisini aşlamak Türkçe etkinliklerinin önemli işlevlerinden birisidir. Etkinliklerde kullanılan kitaplar çocukların görebileceği ölçüde, büyük ve resimli kitaplardır. Resimli kitaplarda olması gereken fiziksel özelliklerin bazıları aşağıdaki biçimde yazılabilir (Göknil, 2000):

- Özellikle küçük çocuklar için hazırlanan resimli kitapların kapaklarının kapakları dayanıklı, basıldıkları kâğıtlar genellikle silinebilir özellikte olması,
- Büyüklük açısından değişiklik gösterebilen resimli çocuk kitaplarının hem anlatanın, hem dinleyenin rahatça görebilmesi açısından iki kucak genişliğinde olması,
- Hafif olması,
- Ciltlemesinin sağlam yapılmış olması,
- 1. Hamur kağıda, çok küçükler için ise mukavvaya ya da beze basılmış olması,
- Yazı boyutu açısından, Çocuğun yaşına uygun, normal boy puntolarla yazılmış olması,
- Sayfa düzeni açısından, yazı ile resmin bütünleşmesi önerilmektedir.

Resimlemeler için ek olarak, 4-6 yaş grubundaki çocuklar için hazırlanan resimlemelerdeki ayrıntıların hayal gücünü destekler özelliklerde hazırlanmış olması beklendiği söylenebilir (Kara, 2012). Resimli kitapların dış yapı özellikleri boyut, kapak ve cilt, basıldığı kağıt, resimleme ve yazı tipi gibi özellikleri içerirken; iç yapı konu, plan, tema ve dil ve üslup gibi ölçütlerle değerlendirilir (Demircan, 2006):

Dil ve Üslup: Yapıtın dili sade ve açık, anlatımı sürükleyici olmalıdır.

Paragraflar 3-5 tümceyi geçmemeli; sözcükler, çocuğun sözcük dağarcığını geliştirici nitelikte olmalıdır.

Konu: Çocuk kitaplarında tema ve konu ilişkisi güçlü olmalıdır. Konular, çocuklarda güven duygusunu artırmalı; çocuğun yaşantısıyla ilgili olmalıdır.

Plan: Çocuk kitaplarında olaylar tutarlı bir biçimde sıralanmalıdır. Olaylar baştan sona gereksiz ayrıntılara girmeden aktarılmalıdır.

Tema: Yapıtta ideolojik örüntüler olmamalı; herhangi bir duygu empoze edilmemeye çalışılmalıdır. Evrensel değerlere yer verilmeli, çocuğu rasyonel düşündürmeye yönelmelidir.

Resimli çocuk kitapları okul öncesi çocuk edebiyatı içerisinde önemli bir yere sahiptir. Göknil'e (2000) göre görsel nitelikli bir edebiyat türü olan okul öncesi çocuk edebiyatının başlıca amaçları “çocuğun öğrenme, algılama, yorumlama yeteneğini geliştirmek, çocuğun çevresini tanımasını sağlamak, çocuğun çevresi ile ilişki kurmasına yardımcı olmak, çocuğun çevresine karşı duyarlılığını artırmak, çocuğun dil gelişiminde etkili olmak, ayrıca Türk çocuklarına ve yabancı okullara kitap aracılığı ile ülkemizin folklorunu, geleneklerini, estetik değerlerini tanıtmaktır (s.140)”. Sever'e (2013) göre okulöncesi dönemde kitaplar; çocuğun düş kurmasına, eğlenmesine,

düşünmesine kendini gerçekleştirmesine olanak sağlama gibi temel işlevleri üstlenir.

Karatay'a (2007, s. 466) göre çocuk edebiyatının amaçları aşağıdaki gibi listelenebilir;

1. Bilgilendirme,
2. Zevk verme,
3. Çocuğa yaşamı tanıtma,
4. Kendine güven duygusunu geliştirme,
5. Başarma isteği uyandırma,
6. İnsana ve çevreye karşı duyarlı olma bilincini kazandırma,
7. Çocuğu sosyalleştirme,
8. Öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirme
9. Farklı alanlara ve kavramlara karşı ilgi uyandırma,
10. Güzellik ve estetik gibi duyuşsal ihtiyaçları karşılama,
11. Çocukta dil gelişimini sağlama,
12. Çocuğun zihinsel gelişimine katkı sağlama,
13. Hayal gücünü, yaratıcı düşünme yeteneğini geliştirme,
14. Kişilik gelişimine olumlu katkılarda bulunma,
15. Kitabı sevdirmek, kitabın vazgeçilmez bir eğlenme, öğrenme ve bilgilenme aracı olduğunu fark ettirme,
16. Okul öncesinde dinlediğini anlama ve görselleri anlamlandırma; okul döneminde bunlara ek olarak metin ve görsel okuryazarlığını geliştirme,
17. Düşündüklerini ve hissettiklerini yazı yoluyla anlatma isteği uyandırma.

Okul öncesi dönemde çocuklara okunacak öyküler hem bilişsel gelişim, dil gelişimi gibi gelişim alanları desteklemek amacıyla kullanılabilirken aynı zamanda çocuklarda çeşitli değerlerin geliştirilmesi, kişilik gelişimlerinin desteklenmesi gibi amaçlara hizmet edebilir. Z. Yazıcı, Sarıca, Aksu ve Yurdakul (2012), dil öğretimi bağlamında ele aldıkları, kitap okuma ve resimlerin yorumlanması gibi etkinlikleri “dil öğretiminin olmazsa olmazı” olarak nitelemiş ve bu tür etkinliklerin “okul öncesi eğitim programındaki Türkçe öğretiminin temel yapı taşları arasında (s.92)” olduğunu belirtmiştir. Okul öncesi eğitimde bu denli önemli bir yeri olan çocuk edebiyatı ürünlerinden dil gelişimi alanı etkinliklerinde yararlanırken aynı zamanda kitapların ele aldığı konu ile paralel amaçlara ulaşmak da mümkündür. Çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanıldığı etkinlikler arasında değer eğitime dönük etkinlikler de yer alır.

Karakter eğitimi uzmanları, edebî eserleri okutarak da çocuklara olumlu karakter davranışlarının yavaş yavaş aşılanabileceği görüşündedir (Karatay, 2011). Bu açıdan bakıldığında okul öncesi çağı çocuklarına okunacak öykülerin niteliği ön plana çıkmaktadır. Kimmel’a (1970) göre kitaplar, bireyin düşüncesini biçimlendirmede ve yeniden şekillendirmede önemli bir rol oynayabilir. Ayrıca çocuk edebiyatı, çocuklarla tartışılacak ahlaki seçimler sağlayan zengin bir kaynak olması açısından da önemlidir (Biskin ve Hoskisson, 1974). Çocuklara okunacak kitapların içeriği ve işlediği konuyu ele alış biçimi çok önemlidir. Örneğin, Lee ve diğerleri (2014), dürüstlük konulu öykülerin, olumsuz vurgulamak yerine, dürüstlüğün olumlu sonuçlarını vurguladığında çocuklardaki dürüstlüğe daha çok katkısı olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Bu bağlamda çocukların eğitiminde kullanılacak karakter eğitimi temalı kitapların içerdiği sözcüklerin, verdiği açık ve örtük mesajların dikkatle incelenmesinde yarar vardır. Sever (2006), çocuk duyarlılığını kavrayamamış,

çocukların ilgi ve gereksinmelerini yok sayan, dilin ve çizginin acemice kullanıldığı kitapların ve metinlerin “çocuğa göre olmayan sözde edebiyat” içinde değerlendirildiğini belirtmiştir.

Rahim ve Rahiem'e (2012) göre, çocukların nedensel düşünemeyi öğrenmesi gerekir ve çocuk öyküleri, çocukların mantık yürütüp muhakeme yapmaları için uygun ortam sağlayacak etkili bir yol olabilir. Sever (2006), birilerine göre oluşturulmuş sözde doğruların hazır biçimde sunulduğu, daha çok ahlak bilgisi sunarak çocuğu eğitmeyi, terbiye etmeyi düşünen, çocuğa duygu, düşünme ve eleştirme sorumluluğu vermeyen metinlerde eylemin olası sonuçlarının düşündürülmediğini; davranışların sonuçlarının kesin yargularla aktarıldığını belirtmiştir. Sever (2006) ayrıca, nitelikli çocuk kitaplarının çocukların duygu ve düşünce birikimi kullanarak kendilerini, yaşamı ve insanı tanıyabilmelerine, kavrayabilmelerine olanak sağlayan sezdirici, güdüleyici birer uyarıcı olduğunu savunmuştur. O'Sullivan'a (2004) göre şu özelliklere sahip çocuk kitapları karakter eğitimine dâhil edilmelidir:

- Ahlaki ikilemler içeren iyi yazılmış kitaplar
- Öğrenmede, bilgiyi alma düzeyinin ötesine geçmeyi sağlayacak derinlikte kitaplar,
- Hayranlık uyandıran ancak inandırıcı özelliklerde, çocukların yaşıtı karakterler içeren kitaplar
- Başkarakterleri erkek çocuklar ve kız çocuklar olan, çeşitli kültürleri içeren geniş bir yelpazeyi kapsayan kitaplar.

Çocuk edebiyatı ürünlerindeki karakterler kimi zaman küçük erkek ve kız çocuklar olabilirken, öyküler kimi zaman da hayvanlar, hayali karakterler gibi kahramanlar üzerinden anlatılabilmektedir. Antropomorfizm, insan olmayan şeylere insani

özelliklerin yüklenmesi biçiminde tanımlanır (Fangyuan ve Peng Chen, 2013; Friedenber, 2010; Gjersoe, Hall ve Hood, 2015; Teo, 2014). Antropomorfizm; dilde, sanatta ve dinde yansımaları olan temel bir imgelem eğilimidir (VandenBos, 2015). Animizmde çocukların nesnelere canlıymış gibi görmesi söz konusu iken antropomorfizm sadece canlılığı değil, aynı zamanda akıl yürütme, duygular, istekler gibi insani becerileri de kapsar (Kallery ve Psillos, 2004). Markowsky'ye (1975) göre yazarların hayvan karakterleri kullanmasının nedenleri, küçük çocukların hayvanlarla özdeşim kurabilmesi ve hayal gücü yoluyla başka dünyalara dalmaya olanak tanınmasıdır. Geerds'e (2016) göre antropomorfizm, bir yandan çocukların, insanlarla hayvanlar arasında kıyaslamalı akıl yürütme becerilerinin desteklenmesine ve hayvanlar hakkındaki biyolojik bilgilerinin artmasına yardımcı olabilirken öte yandan biyolojik dünyaya bakışın insan merkezli olmasına ve gerçek hayvanlara, insana özgü özelliklerin atfedilmesine neden olabilir. Çocuk edebiyatında sıkça karşılaşılan, hayvanların insanmış gibi kullanılması üzerine çalışma gerçekleştiren Burke ve Copenhaver'a (2004) göre öykünün iletisinin çok güçlü ya da acı verici olabildiği durumlarda kitaplarda insan yerine hayvan kullanılması okuyucuya duygusal bir uzaklık sağlamaktadır.

Edebi ürünlerin niteliğinin önemi göz ardı edilemez. Bununla birlikte çocuk edebiyatı örneklerinin çocuklarla paylaşılmasında seçilen yöntemler de edebiyat yoluyla eğitimin önemli unsurlarından biridir. Rahim ve Rahiem'e (2012) göre öğretmenler okudukları öykünün içeriğini inceleyip çocukların kendi yaşamları ile bağ kurmalarına yardımcı olmalıdır. Okulöncesinde, çocuklara öyküler okunurken öykünün ve günlük yaşamdaki diğer metinlerin çocuklarla birlikte analiz edilmesi, kimi eleştirel becerilerin temelini erken yaşlarda atılmasına yarar sağlayacaktır (Vasquez, 2007). Öykülerin analiz edilmesi öğrencilerin metinler üzerinde kendi görüşlerini

geliştirmelerine ve öykülere eleştirel bir bakış geliştirmelerine destek olacaktır (Belet ve Dal, 2010).

Okul öncesini çağındaki çocukların özellikleri, dürüstlük ve çocuk edebiyatı başlıkları içerisinde referans olarak gösterilen dürüstlük konulu kimi deneysel çalışmaların kısa özetlerine ilgili araştırmalar başlığı altında yer verilmiştir.

2.4.İlgili Araştırmalar

Konuyla ilgili belirlenen araştırmalardan kimi örnekler, yurtiçinde kitapların değerler açısından incelendiği çalışmalar ve yurtdişında gerçekleştirilmiş dürüstlük konulu deneysel çalışmalar olacak biçimde sınıflandırılarak sunulmuştur.

2.4.1. Yurtiçinde yapılış araştırmalar

Bu bölümde yurtiçinde kitapların ve medyanın değerler açısından incelendiği çalışmalardan örnekler yer almaktadır.

Dirican ve Dağlıoğlu (2014) tarafından 3-6 yaş grubu çocukların değer edimine yönelik, Türk yazarlar tarafından yazılış resimli öykü kitaplarında yer alan temel insani değerlerin neler olduğunu ve yer verilme oranlarını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen araştırmada ölçüt örnekleme yoluyla seçilen 135 kitap incelenmiştir. Araştırma sonucunda kitapların metin kısımlarındaki cümlelerin %28.69 oranında değer ifade ettiği, resim kısımlarında ise tüm resimlerin %53.04 oranında değer ifade ettiği bulunmuştur. Metin kısımlarında, sevgi, paylaşmak, arkadaşlık, mutluluk ve nezaket değerlerinin en çok rastlanan değerler olduğu cesaret, liderlik ve barış değerlerinin en az yer verilen değerler olduğu; resim kısımlarında ise paylaşmak, sevgi, mutluluk, arkadaşlık ve yardımseverlik değerlerine yüksek oranda; saygı, temizlik, nezaket, empati ve alışkanlık değerlerine orta derecede yer verildiği belirlenmiştir. Çalışmada, 135 kitap içerisinde dürüstlük değerine ait 38 ifade belirlenmiştir.

Akyol (2012), Türkiye'de okul öncesi çocuklarına yönelik Türkçe basılış, yazarı Türk ya da yabancı olan resimli ocuk kitaplarında yer alan değerleri incelemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmasında 2003-2011 yılları arasında Ankara il merkezindeki kitabevlerinde satışa sunulan farklı yayınevlerine ait resimli ocuk

kitapları arasından rastgele örnekleme ile seçilen Türkçe basılmış yerli ve yabancı toplam 250 resimli çocuk kitabını incelemiştir. Araştırmada, araştırmacının kendisini geliştirdiği; kişisel, kişiler arası ve toplumsal değerler kategorilerine ait toplam 24 değer yer aldığı değer kontrol listesi kullanılmıştır. İncelenen resimli çocuk kitaplarında kişisel ve kişiler arası değerler kategorisindeki mutluluk, kibarlık, duyarlılık, sevgi, arkadaşlık, işbirliği değerlerine yüksek oranda; alçakgönüllülük, samimiyet, dürüstlük, özgürlük, saygı ve uyum değerlerine ise düşük oranda yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen 250 kitap içinde dürüstlüğün 9 kez ele alındığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu kitaplar içerisinde dürüstlük açısından olumlu özellik gösteren ana karakter sayısı 7, olumsuz ana karakter sayısı 5, hem olumlu hem de olumsuz özellik gösteren ana karakter sayısı 2 olarak belirlenmiştir.

Selek (2014), çalışmasında Osman Yalçın tarafından yazılan 20 tane resimli kitabı incelemiştir. Burdur İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından uygulamaya konulan 21 değer, 2. ve 3. Sınıf öğrencileri için tavsiye edilen, Osman Yalçın tarafından yazılan hayvan öykülerinde ne oranda yer aldığı araştırılmıştır. Araştırma için Burdur'da sürdürülen Değerler Eğitimi Projesi kapsamında uygulanan 21 değer belirlenmiş, kitaplarda bu değeri içeren ifadeler not alınmıştır. Değerlerin tespiti ve dağılımı yapıldıktan sonra kitapların değerler açısından zengin olduğu ve tavsiye edileceği sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen 20 kitap içinde doğruluk değerinin 14 ifade ile yer aldığı görülmüştür.

Bağcı (2013), Kemalettin Tuğcu, Gülten Dayıoğlu, Muzaffer İzgü, Ömer Seyfettin ve Cahit Zarifoğlu'nun 3'er adet çocuk kitabıyla seçtiği beş farklı yayınevinin değerler eğitimi öykü setini karşılaştırdığı bir araştırma yapmıştır. Toplam 44 kitabı notlar olarak incelemiş, toplam 44 değer içerdiklerini belirlemiştir. Eğitim setlerinin 42 değer, diğer çocuk kitaplarının 28 değer içerdiğini belirleyen Bağcı'ya göre bu eserler

birbirlerini tamamlamaktadır ve birlikte kullanılmalıdır. Dürüstlük, karşılaştırılan iki alanda da rastlanan bir değer olmuştur.

Külünkoğlu (2010), çalışmasında ilköğretim birinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin iletlediği değerleri belirlemek ve karşılaştırmalı olarak incelemek amacıyla 1-2-3-4 ve 5. sınıflar için 5 farklı yayınevının yazmış olduğu öğrenci ders kitapları, öğretmen kılavuz kitapları ve öğrenci çalışma kitaplarından oluşan toplam 15 kitap incelemiştir. Tarama modelindeki bu çalışma ile ilköğretim 1-5. sınıflararası Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin iletlediği değerlerin neler olduğu ve bu değerlerin kitaplara dağılımının nasıl olduğuna dair bulgulara yer verilmiştir. Metinler seçilirken sadece zorunlu ve seçmeli temalara uygun metinlerin seçildiği, metinlerin iletlediği değerlerin hiç önemsenmediği görülmüştür. Değerlerin kitaplara dağılımı incelendiğinde kitaplar arasında büyük bir dengesizlik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dürüstlük değerine incelenen 15 kitap içerisinde 1 kitapta, 1 kez rastlanmıştır.

Cesur ve Baş (2015) tarafından, Mavisel Yener'in çocuklara yönelik yazdığı hikâyelerindeki eğitsel iletleri belirlemek ve eğitsel iletlerin sunuluş biçimini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen çalışmada, Mavisel Yener'in 75 hikâyesinde yer alan eğitsel iletler nitel araştırma kapsamında doküman incelemesi yöntemiyle saptanmış ve yorumlanmıştır. Mavisel Yener'in incelenen eserlerinde toplam 592 ileti belirlenmiş, bu iletlerin 478'inin kişisel gelişimi, 96'sının toplumsal gelişimi, 15'inin ulusal gelişimi, 3'ünün ise evrensel düşüncenin gelişimini destekler nitelikte olduğu belirtilmiştir.

Deveci, Belet ve Türe (2013), Dede Korkut Hikâyelerinde değerlere yer verilme durumunu belirlemek amacıyla, nitel araştırma yaklaşımı ile doküman analizi kapsamında, 12 Dede Korkut Hikâyesinin içerik analizi yoluyla çözümlendiği bir

çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmanın bulguları arasında, Dede Korkut Hikâyelerinde dürüstlük değerinin gerçekleri savunma, sadakat gösterme, adil olma biçiminde ele alındığı bilgisi yer almaktadır.

2.4.2. Yurtdışında yapılmış araştırmalar

Okul öncesi çağı çocuklarına dönük dürüstlük konulu Türkçe öykülerde dürüstlük konusunun nasıl işlendiğini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen bu çalışma ile ilgili araştırmalar arasında dürüstlük konulu deneysel çalışmalara yurt içinde yapılmış çalışmalarda rastlanmamıştır. Araştırma kapsamında rastlanan, yurt dışında gerçekleştirilmiş dürüstlük konulu deneysel çalışmalara bu bölümde yer verilmiştir.

Levine ve diğerleri (2010), katılımcıların doğruyu söylemek bir soruna yol açmadığında neredeyse tamamen doğru söylediği, yalan söylemek için bir gerekçe varsa, dürüstlük kendisi için bir soruna yol açacaksa %60 - %64,5 civarında bir oranla yalan söylediği bir araştırma yürütmüştür. Toplam 258 üniversite öğrencisiyle, üç deney uygulanarak gerçekleştirilen bu çalışma sonunda insanların dürüst yollarla elde edebilecekleri şeyler için genellikle aldatma yoluna başvurmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yine yetişkinlerle gerçekleştirilmiş olan; izleniliyor gibi hissetme, elde edilecek faydanın büyüklüğü, cinsiyet, muhatap ile tekrar karşılaşacak olma, anonim olduğunu sanma, grup içinde ya da bireysel hareket etme gibi etkenlerin dürüstlük üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalara aşağıda kısaca değinilmiştir.

Bateson ve diğerleri (2006) tarafından İngiltere’de 25 kadın, 23 erkek, 48 katılımcıyla gerçekleştirilen araştırmada içtikleri çayın ya da kahvenin parasının, kimin ödeyip kimin ödemediğinin belirlenmesinin mümkün olmadığı bir dürüstlük kutusuna atarak ödendiği, paraların haftalık olarak toplandığı gerçek bir ortamda üniversite çalışanlarıyla bir deney gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların kahve aldıkları yerde göz hizasında ödeme bilgilerinin yer aldığı nota iliştirilen başlık resmi bir hafta “bir çift

göz” bir hafta “çiçekler” olarak değiştirilmiş ve gözler resminin olduğu haftalarda yüksek olan ödeme miktarının çiçek resimlerinin olduğu haftalarda anlamlı bir biçimde azaldığı belirlenmiştir. Araştırmacılar bu durumu izleniyor olma düşüncesinin dürüstlüğü arttırdığı biçiminde yorumlamışlardır.

Azar ve diğerleri (2013) tarafından İsrail’de, hesabı ödedikten sonra alınan fazla ödenmiş para üstünün iade edilmesindeki faktörleri incelemek amacıyla, bir restoranda; yarısında 10 Şekel, yarısında 40 Şekel fazla para üstü verilmiş 192 gözlem yapılmış ve müşteri davranışları kaydedilmiştir. Araştırma sonucunda, alınan fazla parayı iade eden kadınların sayısının erkek müşterilerden daha fazla olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışmada ayrıca, para miktarı artınca, yanlış olarak ödenen para üstünün iade edilme oranının azaldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışmanın diğer bir bulgusuna göre restoranın devamlı müşterileri, yanlış ödenen parayı tek seferlik müşterilere göre daha yüksek oranda iade etmiştir.

Zhong ve diğerleri (2010), Amerika Birleşik Devletleri’nde, 84 üniversite öğrencisiyle loş aydınlatmalı ortamın dürüstlük üzerine etkisinin incelendiği ve 50 öğrenciyle güneş gözlüğü takmanın bencillik üzerindeki etkisinin incelenildiği bir araştırma yürütmüştür. Araştırmada, loş aydınlatmalı odadaki öğrencilerin aydınlık odadakilere göre daha fazla hile yaptığı ve güneş gözlüğü takanların, saydam gözlük takanlardan daha bencil davrandığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

T. R. Cohen ve diğerleri (2009), Amerika’da 273 üniversite öğrencisiyle, grup olmanın yalan söyleme üzerindeki etkisini incelemek amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmada; yalan söylemenin maddi kazancı artırmasının kesin olduğu durumlarda grupların bireylere göre daha fazla yalan söylediği, dürüstlüğü stratejik olarak kullanılabileceği durumlarda grupların bireylerden daha az yalan söylediği bulgularına

ulaşılması, buradan grupların ekonomik çıkarları için en uygun seçeneği uygulama konusunda bireylerden daha stratejik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yetişkinlerle yapılmış dürüstlük konulu çalışmalar içinde, konusu çocukların yalan söyleyip söylemediğini anlama başarısı olan birçok çalışmayla karşılaşmak olasıdır. Araştırmaların çoğunun bulgularına göre, çocukların yalan söyleyip söylemediğini anlama başarısı oranının zaten iki cevap şıklı sorularda şans eseri yakalanabilecek bir oran olan %50 civarında olduğu için; bulgular, yetişkinlerin çocukların doğru söyleyip söylemediğini anlamak konusunda genellikle çok başarılı olmadığına işaret etmektedir.

Amy-May ve diğerleri (2004), çocukların söylediği yalanların yetişkinler tarafından belirlenme oranını incelemek için polisler, gümrük memurları ve üniversite öğrencilerinin katılımıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Yaşları 3 – 11 arası değişen çocuklara sadece soru sorulan videoların yer aldığı ilk deneyde katılımcılar yalan ile doğruyu ayıramamıştır. Dört-sekiz yaş arası çocuklarla yalan üzerine öykü okunduktan ve konuşulduktan sonra sorulan sorunun yer aldığı ikinci deneyde ve çocuğun öncesinde doğruyu söyleyeceğine söz verdiği sorunun yer aldığı üçüncü deneyde (ancak yalan üzerine öykü, konuşmalar ve çocuğun verdiği söz, katılımcıların izlediği videolarda yer almamıştır) videoları izleyen katılımcılar doğruları ve yalanları belirlemede ilk deneye göre daha başarılı olmuştur. Sonuç olarak yetişkinlerin, çocukların yalanlarını tespit etmedeki becerilerinin kısıtlı olduğu vurgulanmıştır.

Talwar ve diğerleri (2006), 4-7 yaş arası çocukların mahkeme şahitliği koşullarına benzetilmiş canlandırma ortamında söylediği gerçek ve uydurma ifadelerin, yetişkinler tarafından nasıl değerlendirileceğini incelediği bir araştırma yürütmüştür. Ortalama olarak, yetişkinlerin dürüstlüğü ve yalanı tespit edebilme ortalaması şans seviyesinde olmuştur. Çapraz sorgulama kayıtlarının da yer aldığı daha geniş videoların izletilmesi

belirlenme oranını anlamlı olarak arttıramamıştır ancak çocuklara inanma oranını azaltmıştır.

Crossman ve Lewis (2006), Amerika Birleşik Devletleri'nde 64 yetişkin katılımcı ile 37-77 aylık çocukların yalan söyleyip söylemediğinin yetişkinlerce belirlenme oranını incelemek için; kaydettikleri çocuk videolarını yetişkinlere izletip yanıtların değerlendirildiği bir çalışma yürütmüştür. Araştırma sonucunda yetişkinlerin, çocuğun yalan ya da doğru söylediğini anlama oranı şans eseri tahmin edilebilme oranı olan %50'nin altında olmuştur. Doğru söyleyen çocuklar, yarıdan fazla oranda yalan söylüyor biçiminde yorumlanmıştır. Mesleği gereği çocuklarla çalışan 9 katılımcının yanıtları diğerlerine göre daha doğru olsa da yine de şans eseri ulaşılabilecek oranlara yakın olmuştur.

Edelstein ve diğerleri (2006), Amerika Birleşik Devletleri'nde 17-34 yaş arası 144 gözlemci katılımcı ile çocukların ve yetişkinlerin yalanlarının belirlenme oranını inceledikleri bir çalışma yürütmüştür. Hem çocukların hem de yetişkinlerin ifadelerinin yalan olup olmadığının belirlenmesindeki başarı oranı şans eseri yakalanacak oran olan %50 olmuştur.

Talwar ve diğerleri (2011), 150 katılımcıyla ilkokul çağındaki çocukların söylediği prososyal ve antisosyal yalanların yetişkinler tarafından belirlenme oranını inceledikleri bir çalışma yürütmüştür. Araştırmada; katılımcıların, çocukların dürüst olmayan ifadelerini dürüst olanlara göre daha fazla tespit ettiği ve bencil yalanların kibar yalanlara göre daha yüksek bir oranda belirlendiği bulgularına ulaşılmıştır. Ayrıca çocuklarla tecrübesi olan katılımcılar, tecrübesiz olanlara göre doğruları ve yalanları daha isabetli tespit edebilmiştir. Ortalama yalan tespit oranı şans eseri belirlenme oranı olan %50'yi fazla aşamamış, %55 olmuştur ve yetişkinlerin yalan ve doğru tespit etmede genel olarak başarısız olduğu sonucuna varılmıştır.

Warren ve diğeri (2012), 16-77 yaş arası 514 katılımcıyla, duygusal olaylarda 8-9 ve 12-14 yaşlarında çocukların yalanlarının belirlenebilme oranlarının incelendiği bir çalışma yürütmüştür. Yaralanmalar sonrasında çocukların olayın oluş biçimi ile ilgili; gerçek ifadeler, hazırlıksız çocukların uydurduğu ifadeler, bir gün öncesinden hazırlanan çocukların hazırladıkları ifadeler ve ebeveynleri ile birlikte dört gün boyunca rolüne hazırlanan çocukların ürettikleri ifadelere ait videolar izletilmiştir. Çalışmada, ortalama yalan tespit edebilme oranı şans oranı olan %50'nin altında, %43,6 olmuştur. Ebeveynleriyle öncesinde hazırlık yapmış olan çocukların videolarında ise bu oran %26 olmuştur.

Gome-Garibello ve diğeri (2013), 93 eğitimcinin katılımıyla, gerçekten zorbalığa maruz kalan ve zorbalığa uğradığı konusunda yalan söyleyen 4-8 yaş arası çocukların ifadelerindeki yalanların ve doğru beyanların belirlenme oranını ve eğitimcilerin bu konuda verdikleri yargı konusunda kendilerinden ne kadar emin olduklarını inceledikleri bir çalışma yürütmüştür. Ortalama olarak katılımcıların yanıtlarının doğruluğu şans seviyesinde olmuş, eğitimcilerin meslekteki yıl açısından tecrübesi sonuçlarda anlamlı bir farklılık oluşturmamıştır. Eğitimciler verdikleri yanıtlara, uydurulmuş ifadelerde daha fazla güvenmiştir. Yetişkinlerle yapılan çalışmaların yanı sıra okul öncesi çağı çocuklardan büyük çocuklarla yapılmış dürüstlük konulu çalışmalara da rastlamak mümkündür. Bunlar arasında, yapılan alanyazın taramasında okul öncesi çağı çocuklarla yapılan çalışmalarda karşılaşılamayan konular olan; izlenen filmdeki karakterin dürüstlüğü ile kurulan özdeşim arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya, başkalarının davranışlarındaki dürüstlüğü yargılamak kendi geçmiş davranışlarının etkisini inceleyen bir çalışmaya ve çocukların dürüstlüğünde gözlenen kültürlerarası farklılıkları inceleyen iki çalışmaya aşağıda kısaca değinilmiştir.

Smith ve Guerny (1977), Amerika Birleşik Devletleri'nde 178 üçüncü sınıf, 188 altıncı sınıf öğrencisiyle, çocuklara içinde dürüst olan ve dürüst olmayan karakterler içeren filmler izletilip sonrasında sorular sorulan bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda filmdeki dürüst yetişkin karakterle özdeşim kuran çocuk sayısının, dürüst olmayan karakterle özdeşim kuranlara göre çok daha fazla olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmanın başka bir bulgusu da üçüncü sınıfların liderliği baskınlıkla, altıncı sınıfların ise dürüstlükle ilişkilendirmesi olmuştur.

Evans ve Lee (2014), Kanada'da 8-17 yaş arası 80 çocukla ve ergenle, kendi geçmiş davranışları ile başkalarının dürüstlüğüne yargılanmasını incelediği bir araştırma yürütmüştür. Katılımcıların dürüstlük tespiti oranları şans oranlarına yakın olarak bulunmuş, başkalarının davranışlarını yargılamak için kendi geçmiş davranışları temelinde eğilimli olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Lee ve diğerleri (1997), 120 Çinli ve 108 Kanadalı çocuğun katılımıyla prososyal ve antisosyal davranışlar bağlamında yalanı ve doğru söylemeyi değerlendirmelerindeki benzerlikleri ve farklılıkları inceledikleri bir çalışma yürütmüştür. Çalışmada 7, 9 ve 11 yaşındaki çocuklara, karakterin farklı niyetlerle doğru ve yalan söyledikleri kısa öyküler okunmuş, ardından çocuklara karakterin niyeti, söylediğinin yalan olup olmaması konularında sorular sorulup yanıtları değerlendirilmiştir. Araştırmada; Çinli çocukların Kanadalı çocuklara göre başkalarının iyiliği için söylenen doğruyu daha az olumlu, söylenen yalanı ise daha olumlu değerlendirdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Bencil amaçlar söz konusu olduğunda hem Çinli hem Kanadalı çocuklar doğruyu olumlu, yalanı olumsuz olarak değerlendirmiştir. Araştırmanın sonucunda, bulguların doğru ve yalan söyleme konusunda sosyokültürel eylemlerle ahlaki yargılar arasında yakın bir ilişki olduğunu gösterdiği belirtilmiştir.

Lee ve diğeri (2001), 7, 9 ve 11 yaşlarındaki 90 Tayvanlı, 60 Çinli ve 83 Kanadalı çocukla, sekiz farklı senaryo içeren resimlendirilmiş öykünün çocuklara okunduğu ve öyküler ile ilgili sorulan sorulara çocukların verdikleri yanıtların değerlendirildiği bir çalışma yürütmüştür. Tüm kültürlerde çocuklar yalanı yalan, doğruyu doğru olarak tanımlayabilmiştir. Kültürler arasındaki en büyük fark, Tayvanlı ve Çinli çocukların birinin kendi iyiliği için yalan söylemesini yaş arttıkça daha olumlu, başkalarının iyiliği için doğru söylemenin gittikçe daha olumsuz bir biçimde değerlendirdiği, Kanadalı çocuklarda ise yaştan etkilenmeksizin başkalarının iyiliği için yalan söylemenin olumsuz, doğru söylemenin ise olumlu değerlendirmesi olmuştur. Kültürlerarası çalışmalarda değinilen başkaları için yalan söyleme konusunu okul öncesi çağı çocuklarda inceleyen çalışmalar da gerçekleştirilmiştir. Küçük çocukların ebeveynleri için söylediği, gruplarının iyiliği için söylediği ve karşıdakini kırmamak adına söylediği yalanlarla ilgili deneysel çalışmaların kısa özetlerine aşağıda yer verilmiştir.

Talwar ve diğeri (2004), çocukların ebeveynlerinin hatasını gizlemek için söylediği yalanları incelemek amacıyla, bulguları hukuk sisteminde çocuk şahitliği bağlamında tartıştığı, iki deneyden oluşan bir çalışma gerçekleştirmiştir. Ebeveynlerin bir kuklayı kırıp 3-11 yaş arası çocuklardan kimseye söylememesini istediği 137 çocuk katılımcılı birinci deneyde önce çocuğa, kuklaya ne olduğu sorulmuştur. Ebeveynin yanıt sırasında odada olduğu, ebeveynin yanıt sırasında odada olmadığı ve kukla kırıldığında çocuğun odada olmadığı koşullarda verilen yanıtlar karşılaştırılmıştır. Daha sonra katılıp birinci ile yer değiştiren ikinci bir araştırmacı; mahkemedeki sürece benzeyecek biçimde çocukla yalan ve doğru hakkında konuştuktan sonra çocukta doğruyu söyleyeceğine söz vermesini istemiştir. Bundan sonra kuklaya ne olduğu ikinci araştırmacı tarafından sorulmuştur. Ebeveyn odada olsa da olmasa da çocuklar

büyük oranda doğruyu, kuklayı ebeveynin kırdığını söylemiştir. Çocukların olaydan dolayı suçlanamayacağı (kuklanın çocuğun ulaşamadığı kadar yüksekte olduğu ve araştırmacının soruyu sormadan önce bunu açıkça belirttiği) durumlarda ebeveyni için yalan söyleyen çocuk sayısında anlamlı bir artış gözlenmiştir. Çocuklarla yalan ve doğru hakkında konuşup çocuklardan söz vermesi istenince doğru söyleyen çocuk sayısında anlamlı bir artış olmuştur. Çocukların; kuklayı kırmış olamayacaklarının soru soran kişi tarafından biliniyor olduğunu düşündükleri durumda verdiği yanıtların incelendiği 64 katılımcı ile yapılan ikinci deney, birinci deneydeki bulguları desteklemiştir.

Fu, Evans, Wang ve Lee (2008), sayıları birinde 94, diğerinde 271 olan 7, 9 ve 11 yaşlarında Çinli çocuklarla, çocukların grup iyiliği için söyledikleri yalanları incelemek amacıyla biri gerçek diğeri varsayımsal koşullar içeren iki deney içeren bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın sonuçları arasında; tüm yaş gruplarının büyük oranda yalan ile gerçeği ayırabildiği, yaş arttıkça grubun iyiliği için yalan söyleme davranışının arttığı ve çocukların varsayımsal durumlarda söyleyeceklerini belirttikleri yalanların gerçek durumları yordayabileceği yer almaktadır.

Talwar ve diğerleri (2007), kibar olmak adına çocukların söylediği beyaz yalanları incelemek için, yaşları 3-11 arasında değişen Kuzey Amerikalı toplam 323 çocukla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Aslında sevmedikleri bir hediye alan çocukların %68'i kibarlık adına hediyeyi beğendiklerini söylemiş, ebeveynleri tarafından deney sırasında öyle olmasa da beğendiğini söylemesi istenen çocuklarda bu oran %87 olmuştur. Yaş arttıkça beyaz yalan söyleme oranı artmıştır. Küçük çocukların başkalarını kırmamak adına yalan söyleyebildiği bulgusuna ulaşılan bu çalışmanın yanında çocukların haksız kazanç için yalan söyleyip söylemediğini, stratejik yalanlar

söyleyip söylemediğini inceleyen ve ebeveynlere söyledikleri ile yabancılara söyledikleri yalanların oranını karşılaştıran çalışmalara da rastlanmıştır.

Buccioli ve Piovesan (2011), İtalya’da yaşları 5-15 arasında değişen 160 çocukla, çocukların ödül kazanmak için yalan söyleyip söylemeyeceklerini inceledikleri iki aşamalı bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmada; yaştan ve cinsiyetten bağımsız olarak çocukların çoğunun hile yaptığı, hile yapmamaları konusunda uyarılmalarının ardından hile oranının düştüğü, kızlarda uyarının etkisinin daha fazla olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Fu ve diğerleri (2012), Çin’de 3,4 ve 5 yaşlarında 168 çocukla; karşıdaki kişinin, çocuğun yalan söylemesi halinde bunu bileceği konusunda blöf yaptığı durumlarla gerçeği bildiği durumlar arasındaki çocuklardaki yalan söyleme oranı üzerine bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmaya katılan okul öncesi çağı çocukların blöfü ayırt edip stratejik yalanlar söyleyebildikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Williams ve diğerleri (2013), 6 – 7 yaşlarında çocuklarla, birincisine 95 ikincisine 99 çocuğun katıldığı bencil ve başkalarının iyiliği için söylenen yalanların ebeveyne ve yabancıya söylenme oranlarının incelendiği iki deneyden oluşan bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmada çocukların hem bencil amaçlarla hem de kibarlık adına yalan söylediği, yabancı yetişkine yalan söyleme oranının ebeveyne söyleme oranına göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Küçük çocukların söylediği bilinçli yalanları inceleyen bu çalışmalardan başka, bilişsel gelişim seviyeleri sebebiyle yalan olarak değerlendirilmeyen yanlış inanışlar, mantıksız yalanlar ve “evet” demeye eğilimli olup olmama konularının incelendiği çalışmalarla da karşılaşılmıştır.

Berthoud–Papandropoulou ve Kilcher (2003), İsviçre’de, 3-8 yaş arası 60 çocukla; kuklaları kullanarak, çocukların yanlış inançları yalan olarak görüp görmediğini

inceleyen bir araştırma gerçekleştirmiştir. Kuklanın bilmediği konudaki tahmininin yanlış çıkmasını (kibrit kutusu içinden kalem çıkması), 4 ve 5 yaşındakiler çoğunlukla yalan olarak değerlendirmiş, 6 yaşındakilerin yarısından fazlası çoğunlukla yalan değil biçiminde, 7 -8 yaş grubu da yüksek oranda yalan değil biçiminde değerlendirmiştir.

Lee, Cameron, Doucette ve Talwar (2002), 3-6 yaş arası çocukların mantıksız yalanlara inanmaya meyillerini incelediği bir dizi deneyden oluşan bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmadaki 293 çocukla yapılan ilk üç deneyde okunan öyküdeki ana karakterin söylediği; hayaletin kitaptan çıkıp camı kırması gibi mantıksız bir yalana çocukların inanıp inanmadığı incelenmiştir. 5-6 yaşındaki çocukların, hatanın mantıksız yalanı söyleyen kişide olduğuna inanmaya; 3-4 yaşındaki çocukların, öyküdeki karakterin söylediği mantıksız yalana inanmaya meyilli olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda 5 ve 6 yaşındaki çocukların mantıksız yalanlara önceden düşünüldüğü kadar kolay kanmadığı sonucuna varılmıştır.

Fritzley ve Lee (2003), küçük çocukların kendilerine sorulan evet-hayır sorularına evet demeye meyilli olup olmadıklarını incelemek amacıyla 2-5 yaş arası çocuklarla; mantıklı ve mantıksız evet-hayır sorularının sorulduğu dört deneyden oluşan bir çalışma yürütmüştür. Çalışma sonucunda; 2 yaşındakilerin istikrarlı biçimde evet demeye meyilli olduğu, 4 ve 5 yaşındakilerin mantıklı sorulara karşı herhangi bir eğilim göstermediği ve mantıksız sorulara olumsuz yanıt verme eğiliminde oldukları ve 3 yaşındakilerin yanıtlarının çeşitlilik gösterdiği bunun da evet-hayır sorularına verilen tepkilerde 3 yaşın gelişimsel açıdan bir geçiş dönemine işaret ettiği bulgularına ulaşılmıştır. Araştırmanın bulguları, evet-hayır sorularının büyük çocuklar için uygun olduğu ancak mantıksız olduğunda küçük çocuklarla kullanıldığında yanıltıcı yanıtlar alınabileceği biçiminde yorumlanmıştır. Küçük çocuklardan dürüstlüğü değerlendirilirken göz önünde tutulması gereken noktalara değinen bu çalışmalara ek

olarak küçük çocukların kurduğu dürüstlük ve güven ilişkisini inceleyen çalışmalar da dikkate değer bulgular sunmaktadır.

Xu ve diğerleri (2013), Çin'de 7-11 yaşları arasındaki 95 çocukla, dürüstlük, yardımseverlik ve güvenilirlik arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışma yürütmüştür. Çalışmada çocuklara çeşitli öyküler okunmuş ardından çocukların öyküdeki karakter ile ilgili değerlendirmeleri alınmıştır. Araştırmada; 7-11 yaş arası katılımcıların güvenle ilgili yargılarında hem dürüstlüğü hem de yardımseverliği göz önünde tuttıkları, yardım etmek için yalan söyleyenlere büyük çocukların küçüklere göre daha fazla güvendiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Li ve diğerleri (2014), Çin'de 3-5 yaş arasındaki toplam 496 çocukla beş deneyden oluşan bir araştırma yürütmüştür. Çocuklara dürüst ve temizlik konulu kısa öyküler okunmuş, çocukların öykülerde yer alan dürüst, dürüst olmayan, temiz ve temiz olmayan karakterlere duyduğu güven farklı kombinasyonlarla beş çalışmada incelenmiştir. Araştırmada; sadece dürüstlük güven ilişkisinin incelendiği ilk deneyde, 3 yaşındaki çocuklarda dürüstlük-güven ilişkisinin şans oranı seviyesinde olduğu bulgusuna ulaşılmış, 32 çocuktan 15'i dürüst çocuğa güvenmiştir. Diğer deneylerle; 4 yaşındaki çocuklarda güven konusunda bir yargıya varırken dürüst ve dürüst olmayan karakterler arasında bir ayrım gözlemlenirse de dürüst karakterlere temiz olanlardan daha fazla güvenme ve dürüst olmayan karakterlere temiz olmayanlardan daha az güvenme eğilimi biçiminde bir ayrımla belirlenmeye çalışılan olan dürüstlük-güven ilişkisine sadece 5 yaşta rastlanmıştır.

Fu, Heyman, Chen, Liu ve Lee (2015), Çin'de 6-11 yaş arası toplam 214 çocukla; çocukların, yalan söyleyenlerin güvenilirliğini değerlendirirken yalandan kimin yarar sağladığını göz önünde tutup tutmadıklarını incelemek amacıyla bir araştırma yürütmüştür. Araştırmada; çocukların başkalarının çıkarına yalan söyleyenlere

güvendiği, kendi çıkarı için yalan söyleyenlere güvenmediği, kimin yarar sağladığına bakmaksızın dürüst davrananlara güvendiği bulgularına ulaşılmıştır. Yalan, çocuklar tarafından ahlaki olarak onaylanmasa da, başkaları için yalan söyleyenlere çocuklar tarafından güven duyulduğu belirlenmiştir. Çocukların dürüstlüğü üzerinde, çocuğun öncesinde söz vermiş olmasının etkisini inceleyen iki çalışmaya ve çocuklara öncesinde yalan söylenmiş olmanın etkisini inceleyen bir çalışmaya aşağıda yer verilmiştir.

Evans ve Lee (2010), 8-16 yaşlarında 108 katılımcıyla, öncesinde yalan ve doğruluk konusunda ahlaki konuşmanın ve söz verdirmenin doğruyu söylemek üzerindeki etkisini inceledikleri bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bakmamaları gereken test yanıtlarına bakan çocukların %84'ü bu konuda yalan söylemiş, dürüstlük konusunda ahlaki açıdan konuşulan ve doğruyu söyleyeceğine söz veren çocuklarda bu oran %65 olarak gözlenmiştir. Ahlaki konuşmanın mı yoksa söz vermenin mi etkili olduğunu incelemek için ikinci bir deney gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak ahlaki konuşmanın değil, öncesinde verilen sözün dürüstlüğü arttırdığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Talwar ve diğerleri (2002), 3-7 yaşları arasında, 123, 103 ve 177 çocuğun katılımıyla, mahkemede çocuk şahitliği bağlamında, çocukların yalan konusunda sahip oldukları kavramsal bilgileri ile gerçek davranışları arasındaki ilişkiyi inlemek amacıyla üç deneyden oluşan bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmada; (1) yalanı ve ahlaki anlamını bilen çocukların daha az yalan söylediği varsayımı ile (2) çocuklarla yalan hakkında konuşmanın ve öncesinde söz verdirmenin doğru söylemeyi arttıracığı varsayımları test edilmiştir. Araştırma sonucunda; çocukların çoğunun yalan konusunda uygun kavramsal bilgiye sahip olduğu, yaş arttıkça yalan ve doğru hakkındaki bilginin anlamlı biçimde arttığı ve varsayımsal koşullarda doğruyu ifade eden çocukların kendi hataları konusunda yalan söylediği bulgusuna ulaşılmış ve

birinci varsayımı destekleme konusunda başarısız olunmuştur. Çocuklarla yalan konulu ahlaki bir konuşma gerçekleştirip doğru söylemeye söz verdirme, yalanı anlamlı ölçüde azaltmıştır. Buradaki iki süreçten hangisinin daha etkili olduğunu anlamak için yapılan deneyde, ahlaki konuşmadan çok, öncesinde söz verdirmenin etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hays ve Carver (2014), Amerika Birleşik Devletleri'nde çocuklara yalan söylemenin onların yalan söyleme davranışı üzerindeki etkisini incelemek amacıyla, 3-7 yaş arası 186 çocukla bir araştırma yürütmüştür. Deneye başlamadan önce, bazı çocuklara “içeride kocaman bir şeker kâsesi var, biraz şeker ister misin?” biçiminde yalan söylenmiş, bazı çocuklara da “içeride eğlenceli bir oyun var, oynamak ister misin?” denmiştir. Bundan sonra çocuklardan oyuncuğa bakmadan, oyuncuğun çıkardığı sestene olduğunu bulmaları istenmiştir. Araştırmanın sonunda, 3 ve 4 yaş çocukların davranışlarının dürüstlüğünde öncesinde yalan söylemenin bir etkisi olmadığı, 5-7 yaş arasındaki çocuklarda ise kendilerine yalan söylenen çocuklarda bakmamaları istenen oyuncuğa bakma oranının ve yalan söyleme oranının daha fazla olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Son olarak araştırmamız ile ilişkili olan ve araştırmanın ortaya çıkmasında doğrudan etkisi olan, öykülerin dürüstlüğü ele alış biçiminin, çocukların davranışlarındaki dürüstlük üzerindeki etkisini inceleyen çalışmaya aşağıda yer verilmiştir.

Lee ve diğerleri (2014), ahlaki mesaj içeren klasik öykülerin çocuklardaki dürüstlük davranışları üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla, ilki 3-7 yaş arası 267 çocukla, ikincisi 3-7 yaş arası 60 çocukla olmak üzere iki deneyden oluşan bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmacılardan biri, çocuktan değişik sesler çıkaran oyuncuğa bakmadan, oyuncuğun ne olduğunu tahmin etmesini istemiş, ardından odadan çıkmıştır. Yaş arttıkça çocukların oyuncuğa bakma oranı azaldıysa da tüm yaş

gruplarında çocuklar büyük oranda oyuncuğa bakmıştır. Araştırmacı odaya dönünce çocuğa “oyuncağa baktın mı?” diye soru sormadan önce çocuklardan bazılarına “Pinokyo”, bazılarına “Yalancı Çoban”, bazılarına “George Washington ve Kiraz Ağacı” öyküsünü, kontrol grubuna da “Kaplumbağa ile Tavşan” öyküsünü okumuş ve cevaplar kaydedilmiştir. Dürüstlüğün olumlu sonuçlarına odaklanan George Washington ve Kiraz Ağacı adlı öykü okunan çocuklardaki dürüst davranma oranı, dürüst olmamanın olumsuz sonuçlarına odaklanan Pinokyo ve Yalancı Çoban adlı öyküler okunan çocukların dürüst davranma oranına göre anlamlı biçimde yüksek bulunmuştur. George Washington ve Kiraz Ağacı öyküsünün dürüst olmamanın olumsuz sonuçlarını vurgulayacak biçimde yeniden düzenlenerek okunduğu ikinci deneyde, olumsuz öykü dürüstlüğü arttırmak konusunda başarısız olmuştur.

İlgili araştırmalar kısmından sonra araştırmanın yöntemi bölümüne geçilecektir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu kısımda araştırma süreci ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın konusunun dürüstlüğün metinlerde nasıl işlendiğini anlamak olması nedeniyle, çalışma nitel araştırma yöntemlerinden temel nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Temel nitel araştırma yönteminde veriler, görüşme, gözlem ya da doküman analizi teknikleri ile toplanıp endüktif olarak analiz edilir ve temalara ulaşılır (Merriam, 1998). Çalışmada verilerin toplanması açısından doküman analizi, elde edilen verilerin analizi için nitel içerik analizi teknikleri kullanılmıştır. Nitel içerik analizinin hazırlık, organizasyon ve bulguların raporlanması biçiminde üç temel evresi vardır. Hazırlık aşaması verilerin toplanma yöntemi, örnekleme stratejileri ve analiz birimleri ile, organizasyon aşaması kategorilerin ve temaların oluşturulması ile, sunum aşaması ise bulguların ve analiz sürecinin raporlanması ile ilgili süreçlerdir (Elo ve diğerleri, 2014). Schreier'e (2014, s. 174) göre ise nitel içerik analizi süreci şu aşamalardan oluşur:

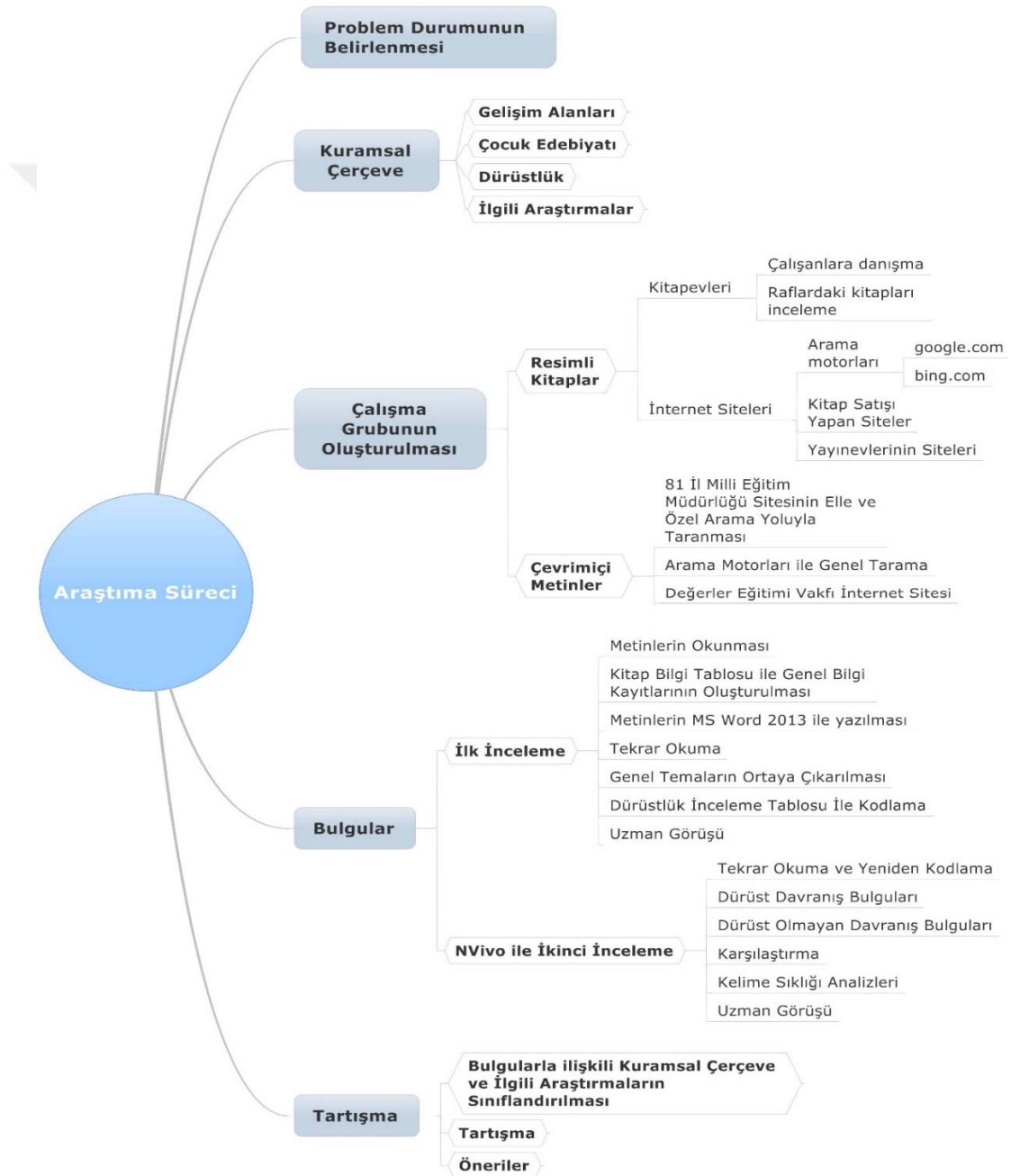
1. Araştırma sorusuna karar verme
2. Materyal seçimi
3. Kodlama çerçevesi oluşturma
4. Bölümlenme
5. Deneme kodlaması

6. Kod çerçevesinin değerlendirilmesi ve düzenlenmesi

7. Verilerin analizi

8. Bulguların sunulması ve yorumlanması

Araştırma sürecini görselleştirmek amacıyla hazırlanan şema Şekil 3.1 ile gösterilmiştir.

Şekil 3.1. Araştırma Sürecini Gösterir Şema

Şekil 3.1. ile problem durumunun belirlenmesiyle başlayan araştırma sürecinde; kuramsal çerçevenin oluşturulması, çalışma grubunun oluşturulması, verilerin analizi ile bulguların elde edilmesi ve sonuç bölümünün oluşturulması için yapılanlar özet halinde bir şema içerisinde gösterilmektedir.

Araştırma sürecinin ilk aşaması olan araştırma sorusu, giriş bölümünde açıklandığı gibi dürüstlük konulu klasik öykülerin çocukların dürüst davranıp davranmamalarına etkisinin incelendiği bir çalışmadan (Lee ve diğerleri, 2014) esinlenerek oluşturulmuştur. Çocuklara okunan dürüstlük konulu Türkçe öykülerin dürüstlüğü ele alış biçimlerini incelemek fikriyle çalışmaya ilk adım atılmıştır. Bundan sonra materyal seçimine geçilmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Nitel araştırma geleneği içerisinde ortaya çıkan amaçlı örnekleme yöntemleri, pek çok durumda olgu ve olayların açıklanmasında yarar sağlamaktadır. Ölçüt örnekleme yönteminde, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılması anlayışı vardır (Yıldırım ve Şimşek, 1999).

Çalışma grubuna 21 resimli kitap ve 10 çevrimiçi yayımlanmış öykü dâhil edilmiştir.

Çalışma grubuna dâhil edilecek metinler şu ölçütlere göre belirlenmiştir:

1. Okul öncesine dönük olması
2. Türkçe olması
3. Dürüstlük konusunu işlediği açık olması

Dürüstlük konusunu işlediği açık olması için ise kitabın kapağında “dürüst”, “doğru”, “yalan” kelimelerinden birinin geçiyor olması ya da incelenecek metnin dürüstlük, doğruluk konulu değer eğitimi materyalleri içinde yer alıyor olması ölçütleri aranmıştır.

Bu ölçütlerle yapılan materyal toplama çalışmaları sonucunda araştırmamızın çalışma grubunu, dürüstlük konusunu işleyen ve okul öncesi çağı çocuklarına dönük, Türkçe olarak basılmış, yazarı Türk ya da yabancı olacak biçimde;

1. 2004 - 2015 yılları arasında basılmış 21 resimli çocuk kitabı,
2. Bazı İl Milli Eğitim Müdürlüklerince değerler eğitimi kapsamında çevrimiçi olarak yayımlanmış 9 öykü (AntalyaMEM, 2013; BatmanMEM, 2015; GaziantepMEM, 2014; MalatyaMEM, 2012) ve
3. Değerler Eğitimi Merkezi (DEM) internet sitesinde yer alan 1 öykü oluşturmaktadır.

Çalışmaya dâhil edilecek kitaplar seçilirken Antalya'nın Alanya ilçesindeki kitapevleri, yayınevlerinin internet siteleri ve arama motorları kullanılarak (google.com, bing.com) ve kitap satışı yapan internet sitelerinde (babel.com, dr.com.tr, eganba.com, hepsiburada.com, idefix.com, kitapyardu.com, pandora.com.tr, pttkitap.com) tarama yapılmıştır. Çalışma grubu oluşturulurken Alanya ilçesindeki kitapevleri ve kırtasiyeler gezilerek raflarda bulunan sınıflandırılmamış çocuk kitaplarının tamamı incelenmiştir. Günümüzde internet alışverişi yaygın olarak kullanılmaktadır ve internet ortamında satışı yapılan kitap sayısı Antalya ili Alanya ilçesinde yer alan kitapevlerindeki kitaplardan çok daha fazladır. Bu nedenle kitaplara ulaşmak için internet sitelerinden de yararlanılmıştır. İnternet ortamında arama yaparken, kitapevlerinde yapılan aramaya benzer biçimde önce okul öncesine dönük

değer eğitimi temalı kitap setleri incelenmiş, içlerindeki dürüstlük konulu kitaplar temin edilmiş, ardından kitap isimlerinde “doğru”, “dürüst”, “yalan” sözcükleri aranmıştır. İncelenen kitapların basım yıllarına göre dağılımı Tablo 3.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.1. İncelenen Resimli Kitapların Basım Yılları

<i>Basım Yılı</i>	<i>Kitap Sayısı</i>
2004	1
2008	1
2009	2
2011	3
2012	2
2013	4
2014	4
2015	4
TOPLAM	21

Tablo 3.1’de görüldüğü gibi, çalışmada 2013, 2014 ve 2015 yıllarında basılmış 4’er kitap incelenmiştir. Ulaşılan en eski kitap 2004 tarihlidir. Kitapların 17 tanesi son beş yıl içerisinde basılmıştır. İncelenen kitapların yayınevlerine göre dağılımı Tablo.3.2’de gösterilmiştir.

Tablo 3.2. İncelenen Kitapların Yayınevlerine Göre Dağılımı

<i>Yayınevi</i>	<i>Kitap Sayısı</i>
Altın Kitaplar	2
Şiir Çocuk	2
Erdem	2

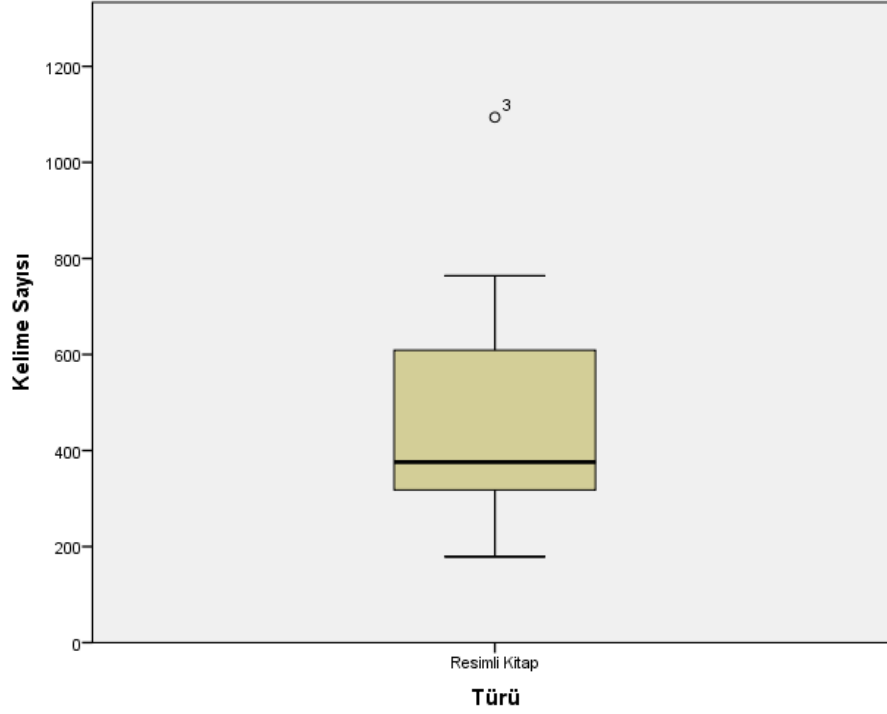
<i>Yayınevi</i>	<i>Kitap Sayısı</i>
Beyaz Pusula	1
Tübitak Popüler Bilim Kitapları	1
Damla	1
Şimşek	1
Muştu	1
Edam	1
Bilge Kültür Sanat	1
İnkılap	1
Timaş Okul	1
Mandolin	1
Erdem Çocuk	1
Nesil Çocuk	1
Timaş Çocuk	1
Marsık Kitap	1
Nar Çocuk	1

Tablo 3.2.'de belirtildiği gibi Altın Kitaplar, Şiir Çocuk ve Erdem yayınevlerinin ikişer kitabı incelenmiş, birer kitabı incelenen diğer 15 yayınevi ile birlikte toplam 18 farklı yayınevine ait kitaplar çalışma grubunda yer almıştır. Bu kitapların sayfa sayıları, kitaplarda geçen kelime sayıları ve kitaplardaki karakterlerin insan ya da hayvan olma durumu Tablo 3.3.'te verilmiştir (RK, Resimli Kitap'ın kısaltması olarak kullanılmıştır).

Tablo 3.3. İncelenen Kitapların Sayfa, Kelime Sayıları ve Antropomorfizm

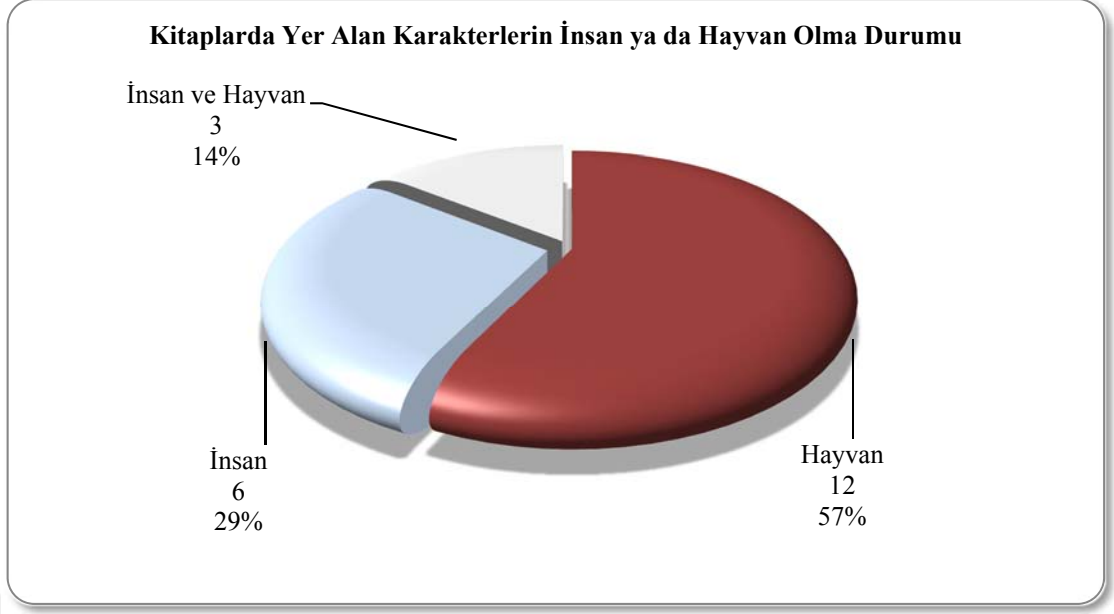
<i>Resimli Kitap Kodu</i>	<i>Sayfa Sayısı</i>	<i>Kelime Sayısı</i>	<i>Karakterler</i>
RK 1	16	255	İnsan ve Hayvan
RK 2	16	1094	İnsan ve Hayvan
RK 3	16	459	Hayvan
RK 4	16	346	Hayvan
RK 5	36	764	Hayvan
RK 6	24	298	İnsan
RK 7	16	299	Hayvan
RK 8	24	376	Hayvan
RK 9	16	511	İnsan
RK 10	32	609	İnsan
RK 11	16	632	İnsan ve Hayvan
RK 12	16	266	Hayvan
RK 13	24	326	İnsan
RK 14	16	516	Hayvan
RK 15	16	318	Hayvan
RK 16	32	659	Hayvan
RK 17	24	370	Hayvan
RK 18	24	179	İnsan
RK 19	32	437	İnsan
RK 20	12	609	Hayvan
RK 21	16	332	Hayvan
TOPLAM	440	9655	

Tablo 3.3'te görülmektedir ki, 1 kitap 12 sayfa, 11 kitap 16 sayfa, 5 kitap 24 sayfa, 3 kitap 32 sayfa ve 1 kitap 36 sayfadan oluşmaktadır. Kitapların toplam sayfa sayısı 440, toplam kelime sayısı 9655'tir. Metinlerdeki kelime sayılarının dağılımını göstermek için, SPSS 23 adlı yazılım kullanılarak kutu (boxplot) grafiği hazırlanmıştır. Kelime sayılarının dağılımı Grafik 3.1. ile sunulmuştur.

Grafik 3.1. Resimli Kitapların Kelime Sayılarının Dağılımı

Grafik 3.1. incelendiğinde dağılımın dışında görülen 3 numaralı kayıt RK 2 kodlu kitaba aittir. RK 2 kodlu kitabın kelime sayısının ortalamasının çok üstünde olduğu görülmektedir. Ancak kitabın iç kapağında okul öncesi müfredatına uygun olarak hazırlandığı yazdığı için söz konusu kitap çalışma grubuna dâhil edilmiştir. Çalışmada incelenen resimli kitaplardaki karakterlerin insan ya da hayvan olma durumu Grafik 3.2 ile verilmiştir.

Grafik 3.2. Resimli Kitaplardaki Karakterlerin İnsan ya da Hayvan Olma Durumu

Grafik 3.2.'de görüldüğü gibi, incelenen 21 kitabın 15 tanesinde konuşan hayvan karakterler yer almaktadır. Ayrıca ana karakteri hayvan olan bir öyküde konuşan yol ve ağaç gibi başka karakterler de vardır. Kitapların 6 tanesinde antropomorfizme rastlanmamıştır.

Çalışma grubundaki öyküler belirlenirken, 81 ile ait tüm İl Milli Eğitim Müdürlüklerinin web siteleri incelenmiş, içlerinde özel Google araması gerçekleştirilmiş ve değerler eğitimi projesi kapsamında, kılavuzlar içerisinde öğretmenlere rehberlik etmesi amacıyla paylaşılan okul öncesine dönük dürüstlük konulu 9 öykü belirlenmiştir. Bunun yanı sıra Değerler Eğitimi Merkezi internet sitesinde (DEM) yayımlanan, çalışma grubuna alındığı tarihte 2580 kez indirilmiş olan, okulöncesinde doğruluk ve dürüstlük konulu bir öykü de çalışma grubuna dâhil edilmiştir. Araştırmada incelenen çevrimiçi yayımlanmış metinlerle ilgili yayımlayan kurum ve tarih bilgileri Tablo 3.4'te verilmiştir.

Tablo 3.4. Çevrimiçi Yayınlanmış Dürüstlük Konulu Öykülerin Yayınlayan Ve Tarih Bilgileri

<i>Yayımlayan Kurum</i>	<i>Tarih</i>	<i>Öykü Sayısı</i>
Antalya Milli Eğitim Müdürlüğü	2013	2
Batman Milli Eğitim Müdürlüğü	2015	1
Gaziantep Milli Eğitim Müdürlüğü	2014	4
Malatya Milli Eğitim Müdürlüğü	2012	3
Değerler Eğitimi Merkezi	2012	1
TOPLAM		11

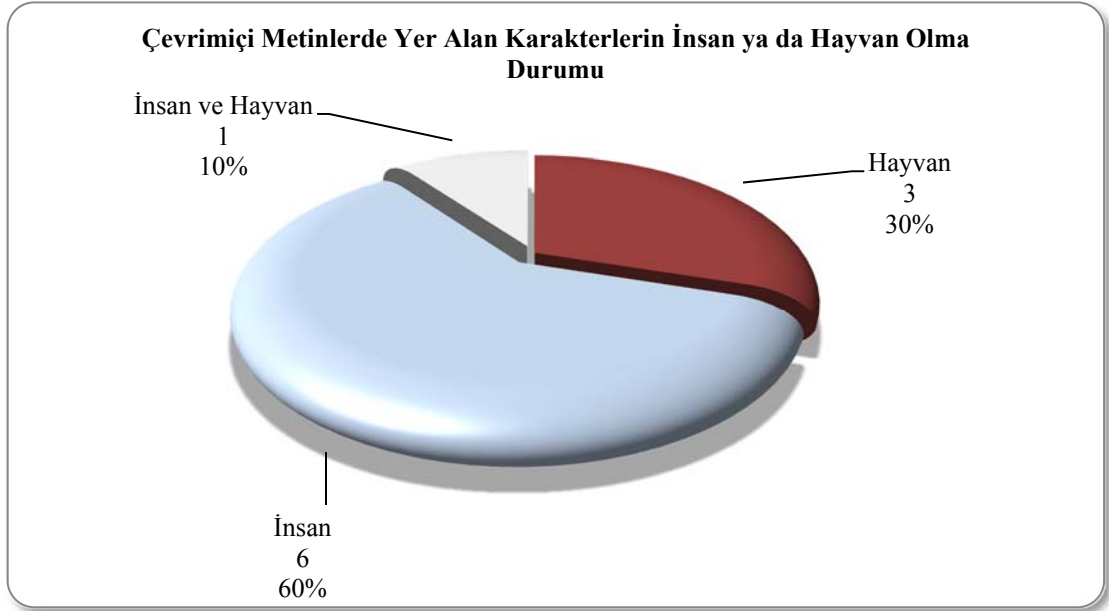
Tablo 3.4.'te belirtilen 11 öykü içerisinde yer alan bir öykü hem Batman hem de Antalya Milli Eğitim Müdürlükleri sitelerinde yayımlanmıştır. Bu nedenle incelenen toplam öykü sayısı 10 olmuştur. Öykülerdeki kelime sayıları ve karakterlerin insan ya da hayvan olma durumu Tablo 7'de verilmiştir (ÇÖ, Çevrimiçi olarak yayımlanmış öykünün kısaltması olarak kullanılmıştır)..

Tablo 3.5. Çevrimiçi Yayınlanmış Dürüstlük Konulu Öykülerin Kelime Sayıları ve Antropomorfizm

<i>Çevrimiçi Yayınlanmış Öykü Kodu</i>	<i>Kelime Sayısı</i>	<i>Karakterler</i>
ÇÖ 1	115	İnsan
ÇÖ 2	310	İnsan
ÇÖ 3	350	İnsan
ÇÖ 4	283	İnsan
ÇÖ 5	264	İnsan ve Hayvan
ÇÖ 6	206	İnsan
ÇÖ 7	442	Hayvan
ÇÖ 8	67	İnsan

<i>Çevrimiçi Yayınlanmış Öykü Kodu</i>	<i>Kelime Sayısı</i>	<i>Karakterler</i>
ÇÖ 9	145	Hayvan
ÇÖ 10	223	Hayvan
TOPLAM	2405	

Tablo 3.5.'te yer alan, çevrimiçi olarak yayımlanmış öykülerin tamamı okul öncesi eğitimde değerler eğitimi kapsamında dürüstlük başlığı altında yer almaktadır ve toplam sözcük sayısı 2406'dır. Metinlerin en uzununu 442 sözcükten, en kısası 67 sözcükten oluşmaktadır. Metinlerdeki karakterlerin insan ya da hayvan olma durumu dağılımını Grafik 3.3'te gösterilmiştir.

Grafik 3.3. Çevrimiçi Yayınlanmış Metinlerdeki Karakterlerin İnsan ya da Hayvan Olma Durumu

Grafik 3.3.'te görüldüğü gibi incelenen 10 çevrimiçi metnin 6 tanesi sadece insan olan karakterlerden oluşmuş, 4 metinde antropomorfizm gözlenmiştir. Antroporfizme örnek olarak, öykülerden birinde bir balığın yiyeceğini paylaşmak istememesi sebebiyle yalan söylemesi gösterilebilir.

Çalışma grubunda yer alan resimli kitaplar hem ebeveynlerin hem de öğretmenlerin kullanabildiği kaynaklar iken, Milli Eğitim Müdürlüklerince değerler eğitimi kapsamında paylaşılan öyküler ebeveynlerden çok öğretmenler tarafından kullanılacaktır. Ayrıca resimli kitaplar ve çevrimiçi yayımlanmış metinler kurgu açısından da farklılık göstermektedir. Çevrimiçi yayımlanmış metinler sınıf ortamına dönüktür, genel olarak daha kısadır ve öğretmenin planlayacağı bir etkinliğin parçası olacak biçimde ele alınmalıdır. Örneğin, çevrimiçi yayımlanmış metinler öğretmen tarafından okunduktan sonra öykü tamamlama, canlandırma, beyin fırtınası gibi öykü sonrası etkinlikler de yapılabilir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Resimli kitaplarla ve çevrimiçi yayımlanmış öykülerle ilgili genel bilgileri toplamak için MS Excel yazılımı ile araştırmacı tarafından “Kitap Bilgi Tablosu” oluşturulup kullanılmıştır. Dürüstlük konusunun işleniş biçimine ilişkin verilerin toplanması iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. İncelenen metinlerden yola çıkılarak bir kodlama çerçevesi oluşturulmuştur. İlk aşamada “Dürüstlük İnceleme Tablosu” kullanılmış ve deneme kodlamalar gerçekleştirilmiştir. Kod çerçevesinin değerlendirilmesi ve düzenlenmesi için QSR NVivo 11 adlı yazılımdan yararlanılmış ve kodlamaya son hali verilip metinler yeniden incelenmiştir. Oluşturulan tablolara ait bilgiler aşağıda, tablolar ise ekte (bkz. Ek 3 ve Ek 4) sunulmuştur.

Kitap Bilgi Tablosu: Bu tabloda incelenen her kitaba ait kitap adı, yazar, yayınevi, basım yılı, basım yeri, ait olduğu seri, işlediği değer, sayfa sayısı, kahramanların insan ya da hayvan olma durumu ve kelime sayısı bilgileri toplanmıştır.

Dürüstlük İnceleme Tablosu: Bu tabloda incelenen her kitaptaki metinlerde yer alan dürüst olmayan davranış sayısı, dürüst olmayan davranış sebebi, dürüst olmayan davranışın, söyleyen üzerindeki ilk etkisi, dürüst olmayan davranışın, söyleyeni etkileyen olumsuz sonuçları, dürüst olmayan davranışın, başkaları üzerindeki etkileri, dürüstlüğün olumlu sonuçları, dürüst olmayan davranıştan sonraki dürüstlüğün sebebi ve dürüst olmayan örnekler toplanmıştır.

QSR NVivo: Yazılım desteği olmadan önce yapılan ilk incelemede kullanılan Dürüstlük İnceleme Tablosunda yer alan kodlamalar, çalışmanın sonraki aşamasında QSR NVivo 11 adlı yazılım kullanılarak yapılan analizlerde gözden geçirilmiş ve kodlama yapılan alt başlık sayısı artırılmıştır, kodlamaya son biçimi verilmiştir. Kodlamalar gerçekleştirilirken dürüst davranışlar ile ilgili olarak; dürüstlük örnekleri, dürüstlük sebebi, dürüst davranmanın karakterin kendisine sağladığı fayda, dürüst davranmanın başkalarına sağladığı fayda, dürüst davranmanın karakterin kendisinde oluşturduğu duygu, dürüst davranmanın başkalarında oluşturduğu duygu ve bir zarara neden olan karakterin dürüst davranmayı seçerken zararı telafi etmek için seçtiği yol kodlamaları yapılmıştır. Dürüst olmayan davranışlarla ilgili olarak ise; dürüst olmayan davranış örnekleri, dürüst olmayan davranış sebebi, dürüst davranmamanın karakterin kendisine verdiği zarar, dürüst davranmamanın başkalarına verdiği zarar, dürüst davranmamanın karakterde oluşturduğu duygu, dürüst davranmamanın başkalarında oluşturduğu duygu, dürüst olmayan davranış anlaşılınca verilen tepki, dürüst davranmayan karakterin değişme sebebi, dürüst davranmamış olan karakter hatasını anladığını gösterince aldığı tepki ve dürüst olmayan davranışın telafisi başlıklarında kodlamalar gerçekleştirilmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

Çalışma grubunu oluşturan kitaplar belirlendikten sonra bütün kitaplar araştırmacı tarafından bir kez okunmuş, kategorize edilebilecek verilerle ve yapılacak kodlama ile ilgili bir öngörü oluşturmak amaçlanmıştır. Okuma ve analiz kolaylığı açısından tüm kitaplar bilgisayar ortamında yazılarak MS Word belgesi biçimine getirilmiştir. Böylece kelime sayısı, aranan kelime sıklığı gibi istatistiklerin toplanmasında hataları en aza indirmek hedeflenmiştir. Kitaplar araştırmacı tarafından üçüncü kez okunup, MS Excel yazılımı ile hazırlanan dürüstlük inceleme tablosunda deneme kodlaması gerçekleştirilmiştir. Deneme kodlamasının ardından kodların değerlendirilmesi ve düzenlenmesi için gerçekleştirilen çalışmada QSR NVivo 11 adlı yazılımdan yararlanılmıştır. Kodlar ve temalar QSR NVivo 11 ile yeniden oluşturulup metinlerin yeniden incelenmesiyle bulgulara son biçimi verilmiştir.

Araştırma nitel yöntemle modellendiği için araştırmacı ile ilgili bilgilere yer vermekte yarar vardır. Çukurova Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünden mezun olan araştırmacı, yüksek lisans eğitimi kapsamında nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin ele alındığı İleri Araştırma Yöntemleri I ve II derslerini almıştır. Araştırmanın gerçekleştirildiği tarihte öğretmenlikte 11. yılını çalışmakta olan araştırmacının incelenen kitapların yayınevleri ile bir çıkar ilişkisi ya da çıkar çatışması yoktur.

3.5. Verilerin Analizi

Çalışma grubunda yer alan, dürüstlük konusunu işleyen resimli kitapların ve çevrimiçi yayımlanmış öykülerin incelendiği bu çalışmada dürüstlük konusunun nasıl işlendiğini incelemek için nitel içerik analizi teknikleri kullanılmıştır. Araştırmanın

son kısmında bulgularda çeşitlilik sağlamak amacıyla kelimelerin sayılarına ilişkin bilgilere ulaşmak için gerçekleştirilen kelime sıklığı analizi sırasında nicel içerik analizine de başvurulmuştur. İçerik analizi, yazılı verilerin içeriğinin titizlikle analizini, incelenmesini ve doğrulanmasını içeren, dikkatlice ve sistematik olarak yürütülen bir dizi işlemi ifade eder (L. Cohen, Manion ve Morrison, 2007). Toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak içerik analizinde temel amaçtır. Toplanan verilerin önce kavramsallaştırılması, daha sonra da ortaya çıkan kavramlara göre verilerin mantıklı biçimde organize edilmesi ve buna göre veriyi açıklayan temaların saptanması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 1999).

Nitel içerik analizi ile nicel içerik analizinin farklı yönleri vardır. Nitel içerik analizi, nitel verinin anlamının sistemli bir biçimde betimlendiği bir yöntemdir (Schreier, 2014). Nicel içerik analizinde veriler önceden belirlenmiş olan kategoriler içerisinde otomatik olarak kodlanırken, nitel içerik analizinde de önceden belirlenmiş kodlar olabilir ancak çoğunlukla kodlar araştırma verisinden ortaya çıkarılır (Morgan, 1993). Nicel içerik analizinde kelimelerin sınıflanması ve kodlanması çoğunlukla bağlamdan bağımsız biçimde önceden belirlenmiş bir algoritma yoluyla verilerin okunmasına bile gerek kalmayabilecek biçimde otomatik olarak, yalnızca niceliğe dönük gerçekleştirilir. Nitel içerik analizi, içeriğin tamamının dikkatlice okunmasını gerektirir (Forman ve Damschroder, 2008). Nitel içerik analizinin üç karakteristik özelliği vardır: nitel içerik analizi veri miktarını azaltır, sistemlidir ve esnekler (Schreier, 2014). Nitel veri analizi sırasında yazılım desteği almanın, elle yapılan analizlere göre birçok avantajı vardır (Kaefer, Roper ve Sinha, 2015). Yazılım desteği çalışmayı kolaylaştırır, belgelerin düzenlenmesine yardımcı olur, çalışmanın her aşaması kaydedilir ve bir yandan da nicel analizlere kapı açar (Mayring, 2000). Verilerin analizinin ikinci aşamasında QSR NVivo 11 adlı yazılımdan yararlanılmıştır.

İlk inceleme, metinlerin MS Excel 2013 tablolarında kodlanmasıyla, ikinci inceleme QSR NVivo 11 adlı yazılım yardımıyla gerçekleştirilmiştir. Verilerin birinci analiz sürecinde metinlerde yer alan dürüst olmayan davranış sayısı, dürüst olmayan davranış sebebi, dürüst olmayan davranışın, söyleyen üzerindeki ilk etkisi, dürüst olmayan davranışın, söyleyeni etkileyen olumsuz sonuçları, dürüst olmayan davranışın, başkaları üzerindeki etkileri, dürüstlüğü olumlu sonuçları, dürüst olmayan davranıştan sonraki dürüstlüğü sebebi ve dürüst olmayan örnekler alt başlıklar halinde toplanıp görülme sıklığı bilgilerine ulaşılmıştır. Sözü geçen kodlamaya ilişkin başlıklar metinlerden yola çıkarak oluşturulmuştur. Bu sayede kitapların dürüstlüğü işleyiş biçimi ile ilgili genel bir bakışa ulaşmak hedeflenmiştir. İlk incelemenin ardından QSR NVivo 11 adlı yazılımdan yararlanarak metin içerikleri yeniden kodlanmıştır. Kodlama gerçekleştirilirken bulgular “Dürüst Davranmaya Odaklı Olanlar”, “Dürüst Davranmamaya Odaklı Olanlar” biçiminde yeniden düzenlenmiş ve tüm metinler yeniden incelenmiştir. Böylece son hali verilen kodlama çerçevesine göre, dürüst davranışlar ile ilgili olarak; dürüstlük örnekleri, dürüstlük sebebi, dürüst davranmanın karakterin kendisine sağladığı fayda, dürüst davranmanın başkalarına sağladığı fayda, dürüst davranmanın karakterin kendisinde oluşturduğu duygu, dürüst davranmanın başkalarında oluşturduğu duygu ve bir zarara neden olan karakterin dürüst davranmayı seçerken zararı telafi etmek için seçtiği yol kodlamaları yapılmıştır. Dürüst olmayan davranışlarla ilgili olarak ise; dürüst olmayan davranış örnekleri, dürüst olmayan davranış sebebi, dürüst davranmanın karakterin kendisine verdiği zarar, dürüst davranmanın başkalarına verdiği zarar, dürüst davranmanın karakterde oluşturduğu duygu, dürüst davranmanın başkalarında oluşturduğu duygu, dürüst olmayan davranış anlaşılınca verilen tepki, dürüst davranmayan karakterin değişme sebebi, dürüst davranmamış olan karakter hatasını anladığını

gösterince aldığı tepki ve dürüst olmayan davranışın telafisi başlıklarında kodlamalar gerçekleştirilmiştir.

Metinlerde geçen dürüstlük örnekleri, metinlerde özellikle vurgulanmış, ahlaki bir ikileme neden olabilecek durumlarda dürüst olma biçiminde ele alınmıştır. Öykü içinde geçen cümleleri dürüstlük açısından olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirebilmek için öykünün bağlamı içerisinde yargılamak gerekmiştir. Örnekle açıklamak gerekirse “Orman güneşli ve güzel bir güne uyanmıştı” gibi anlatıcının ağzından yazılan sözler, “Ohh nihayet gitti” gibi karakterlerin ağzından yazılanlar doğru olsa da bir ahlaki ikilemde özellikle dürüstlüğü vurgulayacak biçimde yazılmadığı için kapsam dışı bırakılmıştır. Altından yapılmış bir baltaya sahip olmasının kendisinin çok işine yaracak olmasına rağmen oduncunun “Hayır, benim değil” demesi, yanlışlıkla kırıldığı cam için sorumluluk alan karakterin arkadaşları kaçmayı önerse de kalıp “Topa hatalı vurдум. Camınıza geldi.” diyerek özür dilemesi ya da “Doğru sözlü olmak beni daha çok mutlu etti” gibi sözlerle dürüstlüğü özellikle vurgulandığı örnekler dürüstlük açısından olumlu örnekler olarak değerlendirilmiş, öyküdeki karakter tarafından doğrusu bilindiği halde kasıtlı olarak söylediği gerçeği yansıtmayan sözler ve gerçekleştirdiği eylemler dürüstlük açısından olumsuz örnekler olarak kodlanmıştır.

Nicel içerik analizi kapsamında, metinlerdeki olumlu ve olumsuz anlamlı sözcüklerin sıklığını belirlemek için QSR NVivo 11 yazılımı kullanılarak otomatik olarak ve MS Word 2013 yazılımı ile elle kelime sıklığı analizleri gerçekleştirilmiştir. Kelime sıklığı analizleri gerçekleştirilirken elde edilen bulguların görselleştirilmesi amacıyla bir kelime bulutu oluşturulmuştur. Kelime bulutunda, incelenen 31 metinde geçen kelimeler, tekrar edilme sıklıkları ölçüsünde büyüklüklerle resme serpiştirilmiştir. Bulut oluşturulurken “bir, çok, diye, bile” gibi sözcüklerin yer almaması için en az

beş harfli kelimeler kullanılmıştır. Kelime sayılarına ilişkin analizler gerçekleştirilirken kelimelerin yalnız olarak vurguladığı anlam dikkate alınmıştır. Elle aranacak kelimeler belirlenirken öncelikle QSR NVivo 11 yazılımı ile tüm kelimelerin sıklığını belirlemek amacıyla bir otomatik analiz gerçekleştirilmiş, buradan elde edilen bilgiler ışığında “doğru”, “gerçek”, “dürüst”, “yalan” ve “yanlış” kelimeleri seçilmiştir. QSR NVivo 11 adlı yazılımda yer alan kelime sıklığı belirleme algoritması Türkçeye uygun olarak tasarlanmadığı için bütün metinlerin içinde araştırma konusuna uygun olduğu düşünülen kelime aramaları MS Word 2013 yazılımından yararlanılarak elle gerçekleştirilmiştir.

3.6.Araştırmanın Güvenilirliği

Nitel araştırmanın güvenilirliğinin; inanılabilirlik, güvenilebilirlik, uygunluk, aktarılabirlik ve özgünlük gibi terimlerle de ifade edilebildiğini belirten Elo ve diğerlerine (2014) göre nitel içerik analizinin hazırlık, organizasyon ve bulguların sunulması aşamalarının her birinin güvenilirliğinin açıklanması önemlidir. Bu amaçla, çalışmamızda verilerin toplanmasından, bulguların yorumlanmasına kadar çalışmanın her aşamasında gerçekleştirilen uygulamaların, ilgili bölümde detaylı olarak yazılmasına dikkat edilmiştir.

Çalışma grubu, okul öncesine dönük dürüstlük konulu olarak belirlenen ölçütlere göre ulaşılabilen tüm öykülerle oluşturulmuş, dışarıda bırakılan öykü olmamıştır. Bulguların üzerinde araştırmacının zamana bağlı öznel durumunun etkisini azaltmak için veriler araştırmacı tarafından iki ayrı zamanda analiz edilmiştir. Araştırmadan elde edilen verilerin teyit edilebilirliği için çalışmada incelenen kitapların listesi sunulmuş, bulgular bölümünde metinlerden alıntılara yer verilmiş ve bulgularla ilgili uzman görüşüne başvurulmuştur. Temalar ve kodlar oluşturulurken önce 8 kitap (çalışma

grubunun yaklaşık %25'i) ile bir deneme kodlaması uygulaması gerçekleştirilmiştir. İncelenen öykülerin sayısı arttıkça kodlama çerçevesi değişmiş ve bu durum, daha önce incelenen metinlerin de yeniden incelenmesini gerektirmiştir. Ek 4'te yer alan Dürüstlük İnceleme Tablosu oluşturulup uzman görüşüne başvurulduktan sonra tüm metinler söz konusu tablo ile yeniden incelenmiştir. Tüm öykülerin incelenmesinin ardından kodlama ile ilgili yeni bir çerçeve çizilmiştir. Yeniden uzman görüşüne başvurduktan sonra gözden kaçabilecek bulguları en aza indirmek için QSR NVivo 11 adlı yazılımla tüm metinler yeniden incelenmiştir ve yazılım desteği ile kodlamaya son biçimi verilmiştir. Çalışmanın tamamlanmasının ardından rastgele seçilen 3 kitap, bir alan uzmanı tarafından araştırmacının belirlediği kodlar çerçevesinde incelenmiştir ve alan uzmanının onayı alınmıştır. Bulgular sunulurken resimli kitaplar ve çevrimiçi yayımlanmış metinler ayrı başlıklar biçiminde ele alınmıştır.

Elo ve diğerleri (2014) güvenilirlik ile ilgili olarak ayrıca, bulguların sunulmasında sistemlilik ve mantıksallık vurgusu yapmıştır. Bulgular temalar altında kodlandıktan sonra dürüst davranmaya odaklı olanlar ile dürüst davranmamaya odaklı olan bulguların karşılaştırılması yoluna gidilmiştir. Analizler sonucu elde edilen bulgular, araştırmanın alt problemlerini ele alacak biçimde alt başlıklar halinde gruplandırılarak sunulmuştur. Her bir alt başlık, bulguların verilmesi ile başlayıp araştırmacı yorumlarıyla sonlandırılmıştır.

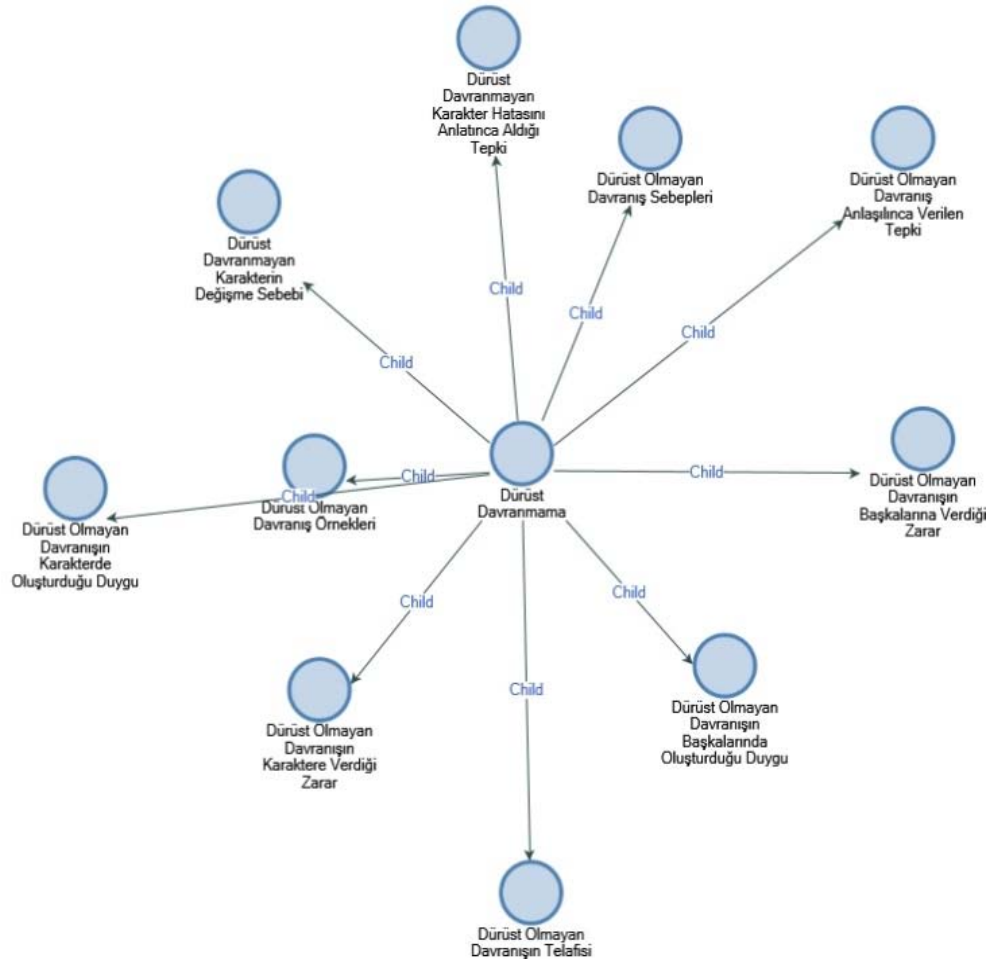
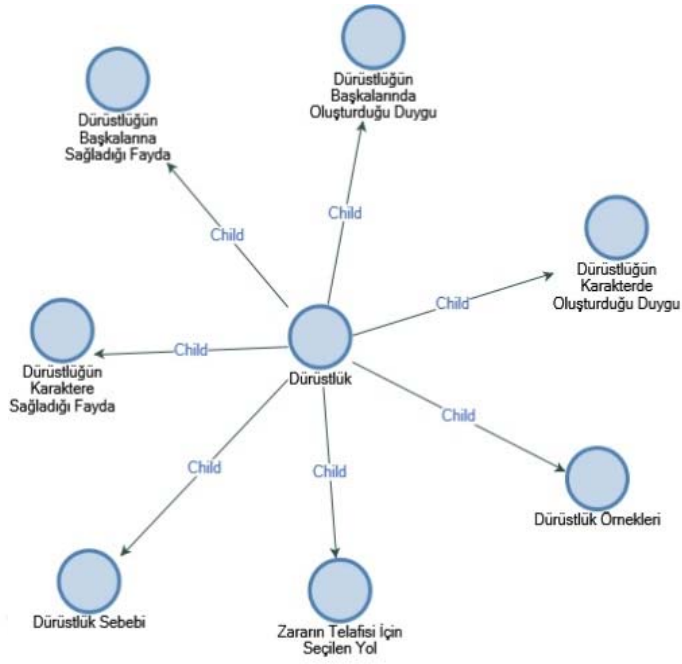
BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Çalışma grubundaki metinlerde dürüstlük konusunun nasıl işlendiğini ortaya koymak için nitel içerik analizi tekniklerine başvurulmuştur. Nitel içerik analizi ile elde edilen bulgular; dürüstlük odaklı ve dürüst davranmama odaklı olarak iki tema halinde incelenmiştir. Bulguların kodlanma haritasını gösteren, QSR NVivo 11 adlı yazılımla oluşturulmuş şema, Şekil 4.1. ile gösterilmiştir.

Şekil 4.1. de görüldüğü gibi, kodlamalar gerçekleştirilirken dürüst davranışlar ile ilgili olarak; dürüstlük örnekleri, dürüstlük sebebi, dürüst davranmanın karakterin kendisine sağladığı fayda, dürüst davranmanın başkalarına sağladığı fayda, dürüst davranmanın karakterin kendisinde oluşturduğu duygu, dürüst davranmanın başkalarında oluşturduğu duygu ve bir zarara neden olan karakterin dürüst davranmayı seçerken zararı telafi etmek için seçtiği yol kodlamaları yapılmıştır. Dürüst olmayan davranışlarla ilgili olarak ise; dürüst olmayan davranış örnekleri, dürüst olmayan davranış sebebi, dürüst davranmamanın karakterin kendisine verdiği zarar, dürüst davranmamanın başkalarına verdiği zarar, dürüst davranmamanın karakterde oluşturduğu duygu, dürüst davranmamanın başkalarında oluşturduğu duygu, dürüst olmayan davranış anlaşılınca verilen tepki, dürüst davranmayan karakterin değişme sebebi, dürüst davranmamış olan karakter hatasını anladığını gösterince aldığı tepki ve dürüst olmayan davranışın telafisi başlıklarında kodlamalar gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın alt problemlerinin birincisi çalışma grubundaki metinlere dürüst davranış örneklerine ne kadar yer verildiğini belirlemeye dönüktür.

Şekil 4.1. Bulguların Kodlanmasına İlişkin QSR NVivo Proje Haritası Şeması

4.1.Dürüst Davranış Örneklerine İlişkin Bulgular

Bu alt başlık altında sunulan bulgularla, araştırmanın alt amaçlarından birincisi olan çalışma grubundaki metinlerde dürüst davranış örneklerine ne kadar yer verildiği sorusuna yanıt bulmak amaçlanmıştır. İncelenen resimli kitaplarda yer alan dürüst davranış örneği sayıları Tablo 4.1.'de sunulmuştur.

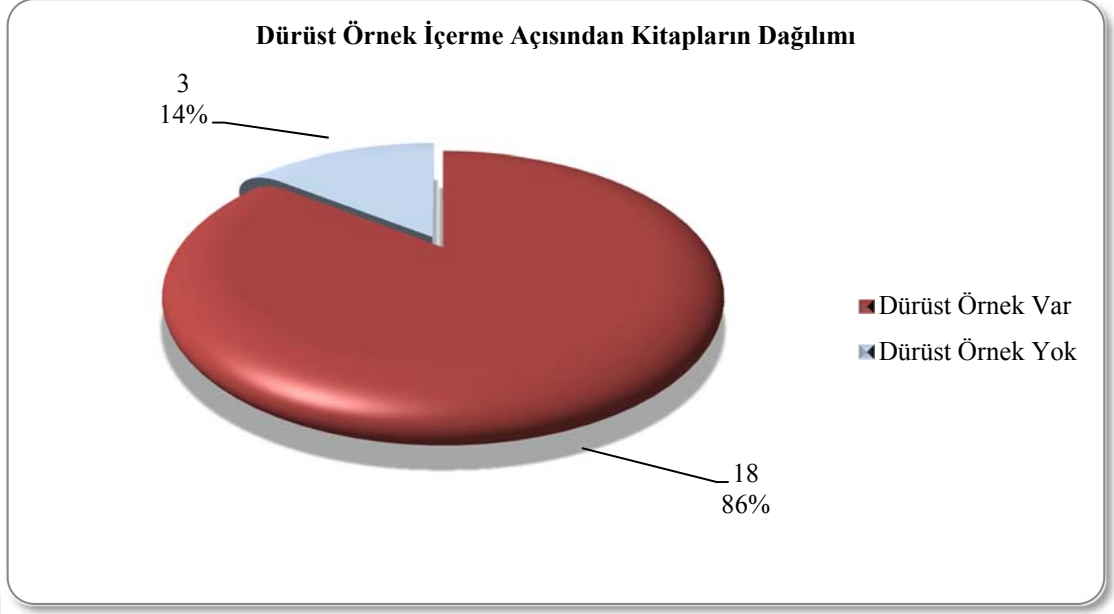
Tablo 4.1. Resimli Kitaplarda Yer Alan Dürüst Davranış Örnekleri

<i>Kitap Kodu</i>	<i>Dürüst Davranış Örneği Sayısı</i>
RK 1	3
RK 2	1
RK 3	1
RK 4	3
RK 5	1
RK 6	4
RK 7	1
RK 8	1
RK 9	3
RK 10	5
RK 11	0
RK 12	1
RK 13	6
RK 14	1
RK 15	1
RK 16	2
RK 17	1
RK 18	0

<i>Kitap Kodu</i>	<i>Dürüst Davranış Örneği Sayısı</i>
RK 19	5
RK 20	1
RK 21	0
TOPLAM	41

Tablo 4.1.'de, çalışma grubundaki 21 resimli kitabın toplam 41 dürüst davranış örneği içerdiği görülmektedir. Kitap başına düşen dürüst örnek sayısı $\bar{x} = 1,95$ olarak hesaplanmıştır.

Kuşkusuz, bir kitabın ele aldığı konuyu istenen biçimde aktarması için “dürüst örnek sayısı” gibi niceliğe dönük bulgular tek başına anlamlı bir veri sağlamayabilir. Nitekim hedef kitleye uygun bir yapıda aktarılmış tek bir örnek olayın bile etkili olabileceğini söylemek mümkündür. Ancak burada, kitapların odağının dürüstlük üzerine mi yoksa dürüst olmayan davranış üzerine mi yatkın olduğuna ilişkin bir kavrayış oluşturmaya çalışılmaktadır. Başka bir deyişle, varsayımsal olarak bu kitapların tamamı bir çocuğa okunsaydı, bu çocuğun dürüstlüğü mi yoksa dürüst olmayan davranışlara mı daha fazla maruz kalacağını görmek amacıyla bu sayılar ele alınmıştır. İncelenen resimli kitapların dürüst davranış örneği içerme bakımından dağılımı Grafik 4.1. ile verilmiştir.

Grafik 4.1. Resimli Kitapların Dürüst Örnek İçerme Açısından Dağılımı

Grafik 4.1. incelendiğinde dürüst örnek içeren resimli kitap oranının %86 olduğu görülmektedir. İncelenen 21 kitaptan 18 tanesinde dürüst örnek yer almış, kitapların 3 tanesinde ise dürüst davranış örneğine rastlanmamıştır. İncelenen resimli kitaplarda görülen dürüst davranış örneklerinin kimileri doğrudan alıntılarla aşağıda sunulmuştur.

“Kuş uçurumdan aşağıya doğru uçtu ve bir balta alıp getirdi. Bu, altından bir balta idi.

Anka Kuşu oduncuya sordu:

- Bu senin mi?

Oduncu yanıtladı:

- Hayır, benim değil.” (RK 1).

"Bu sorunu yine ben düzeltmeliyim." diye düşünmüş. Yaptıklarını annesine anlatmış.” (RK 2).

“Evet, çakala tuzak kurduk. Ne olur bizi affedin, diye yalvarmışlar.” (RK 3)

“Mırmır doğrucu bir kediydi. Doğru bildiğini söyler ve savunurdu.” (RK 4)

“Ben değil, taş kurtardı” diye karşılık verdi baykuş.

...

“Doğrular karşısında ıslık ıslık parlar, biri yalan söylediğindeyse kararır gider.” (RK 5).

“Dürüstlüğün en iyi yanlarından biri de sana ait olmayan bir şeyi asla almamaktır.” (RK 6).

“- Özür dilerim efendim! Arkadaşlarımla oyun oynuyorduk. Topa hatalı vurdum. Camınıza geldi. Çok üzgünüm, dedi.” (RK 7)

“Şimdi eğri oturup doğru konuşmalı, işin aslına iyi bakmalı.” (RK 8)

“Erdal tüm oyun boyunca dürüst bir şekilde maçı yönetti ve diğer okulun takımı çok güzel futbol oynayarak maçı kazandı.” (RK 9)

“Yalan söylemek yerine, hatalarını telafi etmenin yollarını bulmaya çalış.” (RK 10).

“Ama “mükemmel bir prenses” olduğunda arkadaşı Esra’yı çamura bile itse söyler.” (RK 13)

“- Özür dilerim ben attım, dedi çekinerek. Topu alabilir miyiz?” (RK 14)

“- Zıpzıp’tan da, senden de özür dilerim. Boyalı suyu halıya ben döktüm. Bu yüzden halıyı temizlemek istiyorum, dedi.” (RK 15)

“- Özür dilerim Yumoş nine. Camı istemeden ben kırdım.” (RK 16)

“Çok özür dilerim!” gelen yan komşuydu, “benim yaramaz üç tekerlekli bisikletiyle sizin bahçedeki heykele çarptı!”(RK 17)

“Gözlüğünü kırdım, özür dilerim dedeciğim” dedi Alican utanarak.” (RK 19)

“Doğru sözlü olmak beni daha çok mutlu etti...” (RK 20)

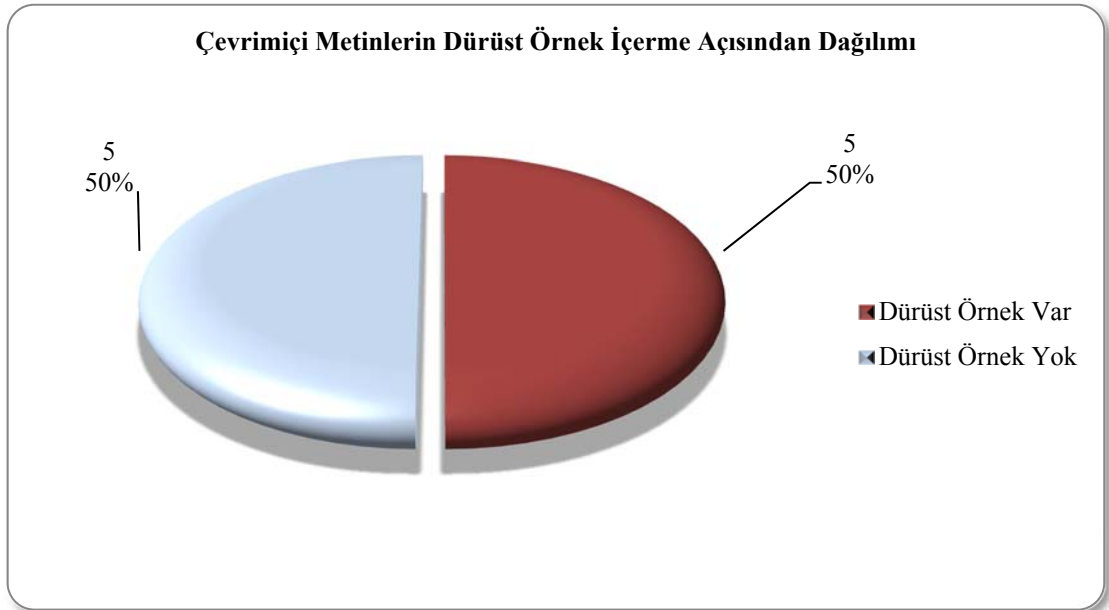
Dürüstlük ile ilgili kodlamalar gerçekleştirilirken, cümlelerin anlamları öykünün bağlamı göz önünde tutularak yorumlanmıştır. Dürüst ya da doğru davranmanın özellikle vurgulandığı kısımlarla birlikte metnin gidişatı içerisinde, karakterin doğruları söylemesinin kendisi için bir soruna yol açabileceği ya da doğruları söylemeyerek çıkar elde etme ihtimali olduğu durumlarda doğru söylemeyi tercih eden karakterlerin davranışları “dürüst davranış” örneği başlığı altında kodlanmıştır.

Araştırma grubunda yer alan kitaplar içerisinde dürüst davranış örneği içermeyen üç kitabın adında da “yalan” kelimesi geçmektedir. Bu kitaplar yalan söyleme davranışına odaklanmıştır. İncelenen çevrimiçi metinlerde yer alan dürüst davranış örneği sayıları Tablo 4.2’de yer almaktadır.

Tablo 4.2. Çevrimiçi Metinlerde Yer Alan Dürüst Davranış Örneği Sayıları

<i>Metin Adı</i>	<i>Dürüstlük Örnekleri</i>
ÇÖ 1	0
ÇÖ 2	1
ÇÖ 3	1
ÇÖ 4	1
ÇÖ 5	2
ÇÖ 6	0
ÇÖ 7	2
ÇÖ 8	0
ÇÖ 9	0
ÇÖ 10	0
TOPLAM	7

Tablo 4.2. de görüldüğü gibi çevrimiçi yayımlanmış metinlerde gözlenen dürüst davranış örneği sayısı 7 olmuştur. Metin başına düşen dürüst örnek sayısı $\bar{x} = 0,7$ 'dir. Çevrimiçi yayımlanmış metinlerdeki dürüst davranış örneklerinin aritmetik ortalaması, kitaplara göre ($\bar{x} = 1,95$) daha düşüktür. Bu bulgu yorumlanırken, çevrimiçi yayımlanmış metinlerin anadili etkinliklerinin ya da diğer gelişim alanlarına dönük etkinliklerle bütünleştirilmiş etkinliklerin bir parçası olarak; alanında eğitimli öğretmenlerin kullanımına sunulmuş olduğunu göz önünde tutmakta yarar vardır. Bu nedenle resimli kitaplara ilişkin bulgular ile çevrimiçi yayımlanmış metinlere ilişkin bulgular tablolarda ayrı sütunlarda sunulmuştur. İncelenen çevrimiçi yayımlanmış metinlerin dürüst davranış örneği içerme bakımından dağılımı Grafik 4.2. ile verilmiştir.

Grafik 4.2. Çevrimiçi Yayımlanmış Metinlerin Dürüst Örnek İçerme Açısından Dağılımı

Grafik 4.2.'de dürüst davranış içeren ve içermeyen metinlerin oransal dağılımının yarı yarıya olduğu görülmektedir. İncelenen 10 çevrimiçi metnin 5 tanesinde dürüst örnek yer almış, 5 tanesinde ise dürüst davranış örneğine rastlanmamıştır. İncelenen

çevrimiçi yayımlanmış metinlerde karşılaşılan dürüst davranış örneklerinin kimileri aşağıda sunulmuştur.

“Ama Ahmet, dürüst davrandı. Başka tohum ekerek beni kandırmaya çalışmadı. Saksısı boş olsa da gelme cesareti gösterdi.” (ÇÖ 2)

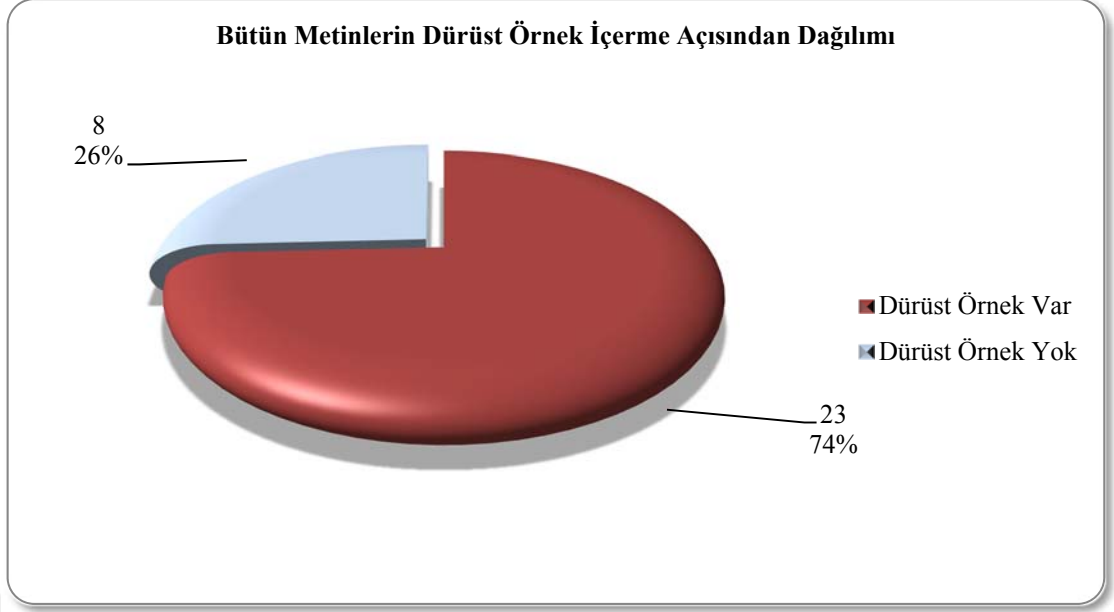
“Eren, "Şey özür dilerim ağabeyciğim. Haklısın senden izin almam gerekirdi. Kullanınca hemen yerine koyarım diye düşünmüştüm." dedi.” (ÇÖ 3)

“Esin, utanarak "Şey, anneciğim, dağıtıcı, gazeteyi getirince biraz gazeteye baktım. Sonra da resim yaptım. Fotoğrafların hepsini yerleştiremedim." dedi.” (ÇÖ 4)

“Anka Kuşu hemen uçuşumdan aşağı uçtu ve altından bir baltayla yukarı çıktı ve oduncuya seslendi. "Baltan bu muydu?" "Hayır" diye, yanıtladı oduncu, üzgün bir sesle” (ÇÖ 5)

“-İkinizden de çok özür dilerim çünkü sizlere yalan söyledim. Balığıma çok fazla yem attığım için onu hasta ettim.” (ÇÖ 7)

İncelenen resimli kitaplar ve çevrimiçi yayımlanmış metinler toplam olarak değerlendirildiğinde dürüst örnek içerme bakımından oluşan dağılım Grafik 4.3.’te gösterilmiştir.

Grafik 4.3. Bütün Metinlerin Dürüst Örnek İçerme Açısından Dağılımı

Grafik 4.3.'te görüldüğü gibi, incelenen 21 resimli kitap ve 10 çevrimiçi yayımlanmış öyküden oluşan metinlerin %74'ü dürüst davranış örneği içermekte, %26'sı dürüst davranış örneği içermemektedir.

Tablo 4.1.'de ve Tablo 4.2.'de sunulan ve Grafik 4.1., Grafik 4.2. ve Grafik 4.3. ile oransal dağılım açısından ortaya konan bulgular ile araştırmanın alt amaçlarından biri olan; çalışma grubunda yer alan metinlerde dürüst davranış örneklerine ne kadar yer verildiği sorusunun cevabına ulaşmak amaçlanmıştır. Söz konusu bulgulara göre, çalışma grubundaki metinlerin %74'ünde toplam 48 dürüst davranış örneği yer almaktadır. Bir hata işleme ya da istemeden bir zarara neden olma, sonrasında dürüst davranılacak ya da yalan söylenecek biçimde ahlaki ikileme neden olabilecek bir durum olarak kitaplarda yer almıştır. İncelenen metinlerde karakterin işlediği bir hatadan ya da istemeden verilmiş olan bir zarardan sonra bu konuda yalan söylemek yerine seçtiği yöntem ile ilgili bulgular Tablo 4.3.'te gösterilmiştir.

Tablo 4.3. Dürüst Davranan Karakterin Yaptığı Hatadan Sonra İzlediği Yol

<i>Hatadan Sonra Dürüstçe Yapılanlar</i>	<i>Bütün Metinlerde Görülme Sayısı</i>	<i>Resimli Kitaplarda Görülme Sayısı</i>	<i>Çevrimiçi Metinlerde Görülme Sayısı</i>
Özür dileme	7	5	2
Maddi zararı karşılama ya da teklif etme	4	3	1
Hasarı gidermeye yardımcı olma	2	2	0
TOPLAM	13	10	3

Tablo 4.3.'te görülmektedir ki, dürüst davranan karakterlerin bir hata işledikten sonra özür dilemesi 7 kez, maddi zararı karşılması 4 kez, hasarı gidermeye yardımcı olması 2 kez belirlenmiştir. Yapılan hata sonrası dürüst davranan karakterin seçtiği yol ile ilgili kodlamaya dâhil edilen alıntılardan kimi örnekler aşağıda sunulmuştur.

Özür dileme ile ilgili örnek alıntı

"Haklısın anneciğim. Önce yaptığım işi bitirmeliydim. Özür dilerim." (ÇÖ 4)

Maddi zararı karşılama ile ilgili örnek alıntı

"Ağabeyinden tekrar özür diledi, kumbarasını aldı ve içinden çıkardığı paraları ağabeyine uzattı. "Ağabeyciğim, bunlarla yeni boyalar alabilirsin." (ÇÖ 3)

Hasarı gidermeye yardımcı olma ile ilgili örnek alıntı

"benim yaramaz üç tekerlekli bisikletiyle sizin bahçedeki heykele çarptı! Sanırım tamir edebilir!" (RK 17)

Dürüst olmayan davranış ortaya çıktıktan ya da dürüst davranmayan karakter hatasını anladıktan sonra kendini diğer karakterlere, özür dileme ya da söz verme gibi yollarla ifade etmiştir. Öykülerde yer alan dürüst davranmayan karakterler, kendiliğinden itiraf ettiklerinde ya da dürüst davranmadıkları ortaya çıktığında sorunun telafisi için tercih ettikleri yol Tablo 4.4.'te gösterilmiştir.

Tablo 4.4. Dürüst Davranmamış Olan Karakterlerin Hatalarının Telafisi İçin İzledikleri Yol

<i>Hatasını Anlayan Karakterin İzlediği Yol</i>	<i>Bütün Metinlerde Görülme Sayısı</i>	<i>Resimli Kitaplarda Görülme Sayısı</i>	<i>Çevrimiçi Metinlerde Görülme Sayısı</i>
Özür dileme	10	8	2
Bir daha yapmayacağına söz verme	5	4	1
Af dileme	4	4	0
Sorumluluk alma	2	2	0
Gerekçeleştirme	1	1	0
TOPLAM	22	19	3

Tablo 4.4.'te görüldüğü gibi, başta dürüst davranmayan karakterlerin, hatayı anladıktan sonra ya da dürüst olmayan davranış ortaya çıktıktan sonra başvurdukları sorun çözme yolu olarak özür dileme, 10 kez belirlenen yöntem olmuştur. Bir daha yapmayacağına söz verme 5 kez, af dileme 4 kez, neden olunan sorunun çözümü için sorumluluk alma 2 kez ve dürüst davranmayışının sebebini açıklama 1 kez belirlenmiştir. Başta dürüst davranmayan karakterin hatasını anladıktan sonra ya da dürüst olmayan davranış ortaya çıktıktan sonra izlediği yol başlığı altında gerçekleştirilen kodlamalarda kullanılan metin alıntılarında örnekler aşağıda sunulmuştur.

Özür dileme ile ilgili örnek alıntı

“Özür dilerim arkadaşlar...” (RK 12)

Bir daha yapmayacağına söz verme ile ilgili örnek alıntı

“Ama söz veriyorum. Bir daha sana hiç yalan söylemeyeceğim!” (RK 17)

Af dileme ile ilgili örnek alıntı

“Evet, çakala tuzak kurduk. Ne olur bizi affedin, diye yalvarmışlar.” (RK 3)

Sorumluluk alma ile ilgili örnek alıntı

“Boyalı suyu halya ben döktüm. Bu yüzden halyı temizlemek istiyorum, dedi.” (RK 15)

Gerekçelendirme ile ilgili örnek alıntı

“... ne kadar yaramaz olsa da annesi onunla övünür, demiş anne kuzgun.” (RK 8)

“Çalışma grubunda yer alan metinlerde dürüst davranış örneklerine ne kadar yer verilmiştir?” sorusunun incelendiği bu kısımda, Tablo 4.1. ve Tablo 4.2.’de görüldüğü gibi tüm çalışma grubunda çocuklar için dürüstlük açısından olumlu örnek olacak 48 davranış örneğine yer verildiği bulgusuna ulaşılmıştır. Çeşitli ahlaki ikilemlerle kurgulanmış durumlarda çocuklara dürüst davranış örnekleri sunulması, çocukların olumlu örnekler ile ilgili öğrenmelerini artırma fırsatı sunabilecektir. Dürüstlük konusunu işleyen metinlerle oluşturulmuş çalışma grubundaki hiç dürüst örnek içermeyen metinlerin, dürüstlüğü dürüst olmayan davranışlardan yola çıkarak anlatmaya çalıştığı söylenebilir. Çalışma grubundaki kitaplarda, hem yapılan hatadan sonra dürüst davranmayı seçen karakterlerin hem de önce dürüst davranmayıp sonra dürüst davranan karakterlerin durumun düzelmesi için attığı adımlar içerisinde en çok rastlanan davranış özür dileme olmuştur. Kimi kitaplarda karakterin dürüst davranması gerekçelendirilmiştir. Belirlenen gerekçeler bir sonraki alt başlıkta yer almaktadır.

4.2.Dürüst Davranışların Sebeplerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden ikincisi olan, çalışma grubundaki metinlerde geçen dürüst davranış örneklerinin sebebi olarak neler gösterildiği sorusu bu alt başlık altında ele alınacaktır. Dürüst davranışların gerekçeleri ele alınırken, neden dürüst davranmak gerektiğinin açıkça belirtildiği durumlar ile önce dürüst davranmamış olan ancak daha

sonra dürüst davranan karakterlerin değişme sebebine ilişkin belirlenen gerekçeler ayrı tablolar içerisinde sunulacaktır. Çalışma grubundaki metinlerde yer alan, dürüst davranmanın gerekçesine ilişkin bulgular Tablo 4.5. ile sunulmuştur.

Tablo 4.5. Metinlerde Dürüst Davranış İçin Gösterilen Gerekçeler

<i>Dürüstlük Gerekçesi</i>	<i>Bütün Metinlerde Görülme Sayısı</i>	<i>Resimli Kitaplarda Görülme Sayısı</i>
Başka birinin maruz kaldığı kabalığa son vermek için	1	0
Bir annenin her şeyi görüyor olması	1	0
Büyüklerin güvenilebilmesi için	1	0
Doğru söylememenin kötü hissettirecek olması	1	0
İyi arkadaş edinmek için	1	0
Sorumluluk alma	1	0
Yalan söylemenin doğru olmaması	1	0
Yalan söylenince büyüklerin daha çok kızması	1	0
TOPLAM	8	0

Tablo 4.5.'te görüldüğü gibi, başka birinin maruz kaldığı kabalığa son vermek, bir annenin her şeyi görüyor olması, büyüklerin güvenilebilmesi, doğru söylememenin kötü hissettirecek olması, iyi arkadaş edinmek, sorumluluk alma, yalan söylemenin doğru olmaması ve yalan söylenince büyüklerin daha çok kızması incelenen resimli kitaplarda açıkça belirtildiği belirlenen dürüstlük nedenleri olmuştur. Dürüstlük için sunulan gerekçelere ait alıntılar aşağıda sunulmuştur.

Başka birinin maruz kaldığı kabalığa son vermek ile ilgili örnek alıntı

“Eğer birine kaba davranılıyorsa, gerçeği söylemek en doğrusudur. ...” (RK 10)

Bir annenin her şeyi görüyor olması ile ilgili örnek alıntı

“Ve bir annenin her şeyi göreceğini bildiği için yaptığı şeyleri annesine mutlaka söyler.” (RK 13)

Büyüklerin güvenini kazanmak ile ilgili örnek alıntı

“Özür dilemek, yalan söylemekten her zaman daha iyidir. Büyükler her zaman sana güvenmek isterler.” (RK 10)

Doğru söylememenin kötü hissettirecek olması ile ilgili örnek alıntı

“- Ben doğruları söylemezsem, kendimi kötü hissederim. Yumoş nine kızsda da önemli değildi. Gittim ve gerçeği söyledim, dedi.” (RK 16)

İyi arkadaş edinmek ile ilgili örnek alıntı

“Eğer dürüst olursan ve hiç yalan söylemezsen iyi arkadaşlar edinebilirsin.” (RK 10)

Sorumluluk alma ile ilgili örnek alıntı

“-Bu bir hataydı. Topa ben vurdum. Nineden özür dilemek de benim görevim, dedi Dholu.” (RK 7)

Yalan söylemenin doğru olmaması ile ilgili örnek alıntı

“Alican da ona “Ama yalan söylemek doğru değil. Hatamı itiraf edeceğim” dedi.” (RK 19)

Yalan söylenince büyüklerin daha çok kızması ile ilgili örnek alıntı

“Büyükler kazalardan çok yalan söylenmesine kızar.” (RK 10)

İncelenen çevrimiçi yayımlanmış metinlerde dürüstlük davranışına ait açık bir gerekçeye rastlanmamıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde çocuklara dürüstlüğün anlatıldığı resimli kitaplarda ve öykülerde dürüst davranmak için davranıştan önce bir gerekçe sunulmasına çalışma grubundaki 21 resimli kitap ve 10 öykü içerisinde, toplam 8 kez rastlanmıştır.

Çalışma grubundaki öykülerde yer alan karakterler kimileri öykü boyunca sadece dürüst davranışlar göstermiş, kimileri sadece dürüst olmayan davranışlar göstermiş, kimileri ise dürüst olmayan davranışların ardından dürüst davranışlar göstermiştir.

Tablo 4.6.'da, başta dürüst davranmayan karakterin sonradan dürüst davranmalarının gerekçelerinin, incelenen metinlerde vurgulanma sayıları yer almaktadır.

Tablo 4.6. Önce Dürüst Davranmamış Olan Karakterlerin Sonra Dürüst Davranma Nedenleri

<i>Başta Dürüst Davranmayan Karakterin Sonradan Dürüst Davranma Sebebi</i>	<i>Bütün Metinlerde Görülme Sayısı</i>	<i>Resimli Kitaplarda Görülme Sayısı</i>	<i>Çevrimiçi Metinlerde Görülme Sayısı</i>
Yalanın Ortaya Çıkması	4	3	1
Tavsiye, Nasihat	3	3	0
Cezalandırılma Tehdidi	1	1	0
Gerçekleri Söylemenin En Doğru Şey Olduğunu Anlama	1	1	0
Haksız Yere Suçlanma	1	1	0
Pişmanlık	1	1	0
Söylenen Yalanın Aptalca Olduğunu Anlamak	1	1	0
Vicdan Azabı	1	0	1
Yalana İnanılmaması	1	0	1
Yalanın Sonuçlarının Farkına Varma	1	1	0
Zarar Görme	1	1	0
TOPLAM	16	13	3

Tablo 4.6. incelendiğinde, dürüst davranmayan karakter hatasını anlayıp değişmeden önce metinlerde en sık görülen durum 4 kez rastlanan yalanın ortaya çıkması olduğu görülmektedir. Üç kez nasihat, 2 kez yalanın sonuçlarının farkına varma, karakter değişmeden önce metinlerde yer alan durumlar olarak saptanmıştır. Karakterin değişmesinde etkili olarak birer kez; cezalandırılma tehdidi, gerçekleri söylemenin en

doğru şey olduğunu anlama, haksız yere suçlanma, pişmanlık, söylenen yalanın aptalca olduğunu anlama, vicdan azabı, yalana inanılmaması ve zarar görme durumları belirlenmiştir. Dürüst davranmayan karakterin değişim nedenine işaret eden metin alıntılarında birer örnek aşağıda sunulmuştur.

Yalanın ortaya çıkması ile ilgili örnek alıntı

“Uzunkulak ve Sincin şaşırılmışlardı. Sincin, “Bu top senin mi yani?” diye sordu. Kuzi “Evet.” dedi...” (RK 12)

Tavsiye, nasihat ile ilgili örnek alıntı

“Bence geç kalmamışsın. Annene doğruyu söylemeli ve kardeşinden de özür dilemelisin...” (RK 16)

Cezalandırılma tehdidi ile ilgili örnek alıntı

“ Ya suçunuzu itiraf edersiniz ya da cezanız iki katına çıkar, demiş.” (RK 3)

Gerçekleri söylemenin en doğru şey olduğunu anlama ile ilgili örnek alıntı

“ Çünkü gerçekleri söylemekten daha doğru olan bir şey yok...” (RK 13)

Haksız yere suçlanma ile ilgili örnek alıntı

“Tolga gülleri çiğnediğinde, Zeynep’i suçlayınca, Zeynep de dersini almış oldu.” (RK 13)

Pişmanlık ile ilgili örnek alıntı

“Doğruyu söylememişti. Birden içini bir pişmanlık kapladı.” (RK 15)

Söylenen yalanın aptalca olduğunu anlamak ile ilgili örnek alıntı

“Bu kez Topo Tıp utanmıştı. Çünkü aptalca bir yalan söylediğinin farkındaydı!” (RK 17)

Vicdan azabı ile ilgili örnek alıntı

“İçinde öyle değişik bir his vardı ki, bu kötü his Zeynep’in uyumasına engel oluyordu.” (ÇÖ 7)

Yalana inanılmaması ile ilgili örnek alıntı

“Çakalın yalanına kanmamışlar” (ÇÖ 10)

Yalanın sonuçlarının farkına varma ile ilgili örnek alıntı

“Bir iki yalan söylemenin nelere sebep olduğunu anlayıvermiş, ama artık iş isten geçmiş tabii.” (RK 2)

Zarar görme ile ilgili örnek alıntı

“Vadiye geri döndüğünde, hırsızlar koyunları alıp çoktan gitmişlerdi.” (RK 11)

Dürüst davranmayan karakterlerin değişiminde Tablo 4.6.’da yer alan etkenlerin kimi durumlarda yalnız biri ya da bazen ikisi birden etkili olmuştur. Bir öyküdeki

karakterler yalan ortaya çıktıktan sonra ceza almakla tehdit edilmiş, bir öyküdeki karakter iftiraya uğradıktan sonra gerçekleri söylemekten daha doğru bir şey olmadığını anlamış, bir öyküdeki karakter aptalca bir yalan söylediğinin farkına vardıldıktan sonra annesi ona nasihat vermiştir.

“Dürüst davranmanın sebebi olarak neler gösterilmiştir?” sorusuna yanıt aranan bu bölümde, Tablo 4.5 ve Tablo 4.6 ile dürüst davranın sebebi ile ilgili gerekçelerin neler olduğu ortaya konmuştur. Çalışma grubunda yer alan toplam 31 metinde, 48 dürüst davranış örneği için sunulan 8 gerekçe ile metin başına düşen sebep oranı %25,8, dürüst davranış başına düşen gerekçe sayısı ise %16,6 olarak ortaya çıkmıştır. Bu bulgular, çalışma grubunda yer alan metinlerde, dürüst davranışların çoğunlukla bir gerekçeye bağlanmadan sunulduğu şeklinde yorumlanabilir. Dürüst davranışlar için belirlenen gerekçeler incelendiğinde ise hem kişinin kendinden kaynaklı içsel sebepler hem de dış kaynaklı sebepler yer aldığı görüldüğünden çalışma grubundaki metinlerde dürüstlük için gösterilen gerekçelerin kaynağı açısından çeşitlilik gösterdiği yorumu yapılabilir. Ancak önce dürüst davranmayıp sonrasında dürüst davranan karakterler için bulgular farklı olmuştur. Değişime yol açan 16 gerekçe içerisinde kendiliğinden gerçekleşen pişmanlığa ve vicdan azabına birer kez rastlanmıştır. Karakterdeki değişim, çalışma grubundaki metinlerde çoğunlukla dışsal kaynaklı olmuştur. Dürüstlük için bazı durumlarda gerekçe sunulmasının yanı sıra, incelenen metinlerde dürüstlüğün sonuçlarına da yer verildiği görülmüştür.

4.3.Dürüst Davranışların Sonuçlarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinin üçüncüsü olan, çalışma grubundaki metinlerde dürüst davranmanın sonuçlarının neler olduğunun yanıtı bu alt başlık altında incelenmektedir. İncelenen metinlerde dürüst davranmak, karakterin kendisine ve başkalarına yarar

sağlayacak şekilde yer almış, kimi metinlerde de dürüst davranmanın karakterin kendisinde ya da başkalarında neden olduğu olumlu duygulara yer verilmiştir. İncelenen metinlerde dürüst davranan karakterin bundan sağladığı yararlarla ilişkin bulgular Tablo 4.7’de sunulmuştur.

Tablo 4.7. Dürüst Davranmanın Dürüst Davranan Karaktere Sağladığı Yararlar

<i>Yarar</i>	<i>Bütün Metinlerde Görülme Sayısı</i>	<i>Resimli Kitaplarda Görülme Sayısı</i>	<i>Çevrimiçi Metinlerde Görülme Sayısı</i>
Ödüllendirilme	6	4	2
Yapılan hatanın olumlu bir dille fark ettirilmesi	4	1	3
Takdir görme	3	3	0
Affedilme	2	2	0
İtibar	2	2	0
Kutlanma	2	2	0
Sevilme	2	2	0
Daha az sorun yaşama	1	1	0
İnsanların birlikte olmak istediği biri olma	1	1	0
Kendini mutlu edecek bir görev alma	1	1	0
Tehlikelerden korunma	1	1	0
Kaybedilen eşyayı geri alma	1	1	0
TOPLAM	26	21	5

Tablo 4.7 incelendiğinde tüm çalışma grubunda dürüst davranmanın dürüst karaktere sağladığı yararlar arasında en fazla görülenin ödüllendirilme (n=6)¹ olduğu görülmektedir. Yapılan hatanın olumlu bir dille fark ettirilmesi çevrimiçi metinlerde

¹ n, gözlem (birey) sayısını ifade etmektedir.

en sık görülen (n=3) yarar iken, takdir görme, affedilme, itibar, kutlanma ve sevilme sadece resimli kitaplarda 2 kez gözlenmiştir. Daha az sorun yaşama, insanların birlikte olmak istediği biri olma, kendini mutlu edecek bir görev alma, tehlikelerden korunma ve kaybedilen eşyayı geri alma da sadece resimli kitaplarda birer kez belirlenmiştir. Aşağıda; metinlerden ilgili bölümlerden alıntılarla, dürüst olmanın karaktere sağladığı yararların kodlanması ile ilgili doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Ödüllendirilme ile ilgili örnek alıntı

“- Dürüstlüğünün ödülü olarak istediğin balığı seçebilirsin, dedi Bay Pençe.”
(RK 14)

Yapılan hatanın olumlu bir dille fark ettirilmesi ile ilgili örnek alıntı

“... Eren'in ne iyi bir ağabeyi vardı. Ona hatasını güzel bir şekilde fark ettirmişti.”(ÇÖ 3)

Takdir görme ile ilgili örnek alıntı

“Dürüst davrandığım için aferin.”(RK 16)

Affedilme ile ilgili örnek alıntı

“Sinirli hâli geçince gülümseyip onu affetti.” (RK 7)

İtibar ile ilgili örnek alıntı

“Manav amcası da Erdal'a “Senin gibi dürüst bir çocuğun hakem olması çok doğru bir karar. Öğretmenini tebrik ediyorum.” dedi.” (RK 9)

Kutlanma ile ilgili örnek alıntı

“Paytak'ı dürüst davrandığı için kutladılar.” (RK 14)

Sevilme ile ilgili örnek alıntı

“Artık herkes beni seviyor, şimdi çok mutluyum!” dedi Alican.” (RK 19)

Daha az sorun yaşama ile ilgili örnek alıntı

“Doğruyu söylediğinde başın daha az derde girer.” (RK 6)

İnsanların birlikte olmak istediği biri olma ile ilgili örnek alıntı

“Herkes doğruyu söyleyenlerle ve sözlerini tutanlarla birlikte olmak ister.”
(RK 6)

Kendini mutlu edecek bir görev alma ile ilgili örnek alıntı

... Okul maçlarında hakemlik yapmaya ne dersin?” dedi.

Erdal o gün okuldan eve dönerken çok mutluydu.” (RK 9)

Tehlikelerden korunma ile ilgili örnek alıntı

“Ben değil, taş kurtardı” diye karşılık verdi baykuş.

...

“Doğrular karşısında ışıl ışıl parlar, biri yalan söylediğindeyse kararıp gider.”
“ (RK 5).

Kaybedilen eşyayı geri alma ile ilgili örnek alıntı

“Dürüst davranıp topu attığını söyledin. Şimdi gidip onu alabilirsin.” (RK 14)

İncelenen metinlerde, dürüst davranmanın dürüst davranan karaktere hem maddi yararlar sağladığı örneklere hem de manevi yararlar sağladığı örneklere rastlanmıştır. İncelenen metinler içerisinde, dürüst davranmanın karakterin kendisi için olduğu gibi başkaları için faydalarına da değinildiği durumlarla karşılaşılmıştır. Dürüst davranmanın başkalarına saydığı yararlar Tablo 4.8’de sunulmuştur.

Tablo 4.8. Dürüst Davranmanın Başkalarına Sağladığı Yararlar

<i>Yarar</i>	<i>Bütün Metinlerde Görülme Sayısı</i>	<i>Resimli Kitaplarda Görülme Sayısı</i>	<i>Çevrimiçi Metinlerde Görülme Sayısı</i>
Gerçeklerin öğrenilmesi	2	2	0
Dünyanın daha güzel ve adil olması	1	1	0
Masum insanların suçlanmasını ve cezalandırılmasını önleme	1	1	0
Yanlış anlaşılmalari önleme	1	1	0
TOPLAM	5	5	0

Tablo 4.8.’de görüldüğü gibi dürüst davranmanın başkalarına sağladığı faydalara resimli kitaplarda 5 kez rastlanmıştır. Çevrimiçi yayımlanmış metinlerde dürüst davranmanın başkalarına sağladığı faydalara rastlanmamıştır. Başkalarının da

gerçekleri öğrenmesi 2 kez; dünyanın daha güzel ve adil olması, masum insanların suçlanmasını ve cezalandırılmasını önleme ve yanlış anlaşılmaları önleme birer kez rastlanan faydalar olmuştur. Çalışma grubundaki metinler içerisinde belirlenebilen, dürüst davranmanın başkalarına sağladığı faydalardan örnekler aşağıda sunulmuştur.

Gerçeklerin öğrenilmesi ile ilgili örnek alıntı

“Böylece diğer insanlar senin gerçek duygu ve düşüncelerini öğrenmiş olurlar. (RK 6)”

Dünyanın daha güzel ve adil olması ile ilgili örnek alıntı

“Hepimiz dürüst olursak dünya daha güzel ve adil bir yer olacaktır. (RK 6)”

Masum insanların suçlanmasını ve cezalandırılmasını önleme ve

Yanlış anlaşılmaları önleme ile ilgili örnek alıntı

“Yanlış anlaşılmaları, masum insanların suçlanmasını ve cezalandırılmasını önler. (RK 6)”

Dürüst davranmanın olumlu sonuçları kimi zaman da olumlu duygularla gösterilmiştir. Çalışma grubunda yer alan metinlerde, dürüst davranan karakterin bunun sonucunda hissettiği duyguya ilişkin bulgular Tablo 4.9’da verilmiştir.

Tablo 4.9. Dürüst Davranmanın Dürüst Davranan Karakterde Oluşturduğu Duygular

<i>Karakterin Kendisinde Görülen Duygu</i>	<i>Bütün Metinlerde Görülme Sayısı</i>	<i>Resimli Kitaplarda Görülme Sayısı</i>	<i>Çevrimiçi Metinlerde Görülme Sayısı</i>
Mutluluk/Sevinç	8	7	1
Rahatlama	4	3	1
Cesur hissetme	1	1	0
İyi hissetme	1	1	0
Kendine güvenme	1	1	0
TOPLAM	15	13	2

Tablo 4.9’da görülmektedir ki, incelenen metinlerde dürüstlük sonucunda en çok rastlanan duygu, 8 kez gözlenen mutluluk olmuştur. Dürüst davranan karakterin rahatlama 4 kez gözlenmiştir. Cesur hissetme, iyi hissetme ve kendine güvenme sadece resimli kitaplarda birer kez rastlanan duygular olmuştur. Aşağıda; metinlerden ilgili bölümlerden alıntılarla, dürüst olmanın karakterde oluşturduğu duyguların kodlanması ile ilgili örneklere yer verilmiştir.

Mutluluk / Sevinç ile ilgili örnek alıntı

“Doğru sözlü olmak beni daha çok mutlu etti.” (RK 20)

Rahatlama ile ilgili örnek alıntı

“Posti gerçeği söylemiş olmanın rahatlığıyla gülümseyerek arkadaşlarının yanına gitti.” (RK 16)

Cesur hissetme ile ilgili örnek alıntı

“Dürüst olmak kendine güvenmeni ve kendini daha cesur hissetmeni sağlar.” (RK 6)

İyi hissetme ile ilgili örnek alıntı

“Doğruyu söylemek ise kendini daha iyi hissetmene yardımcı olur.” (RK 6)

Kendine güvenme ile ilgili örnek alıntı

“Dürüst olmak kendine güvenmeni ve kendini daha cesur hissetmeni sağlar.” (RK 6)

Bir karakterin dürüst davranmasının, başkalarında da olumlu duygular oluşturmak gibi olumlu sonuçları da olmuştur. Çalışma grubunda yer alan metinlerde, bir karakterin dürüst davranmasının başka bir karakterde oluşturduğu duyguya ilişkin bulgular Tablo 4.10’da verilmiştir.

Tablo 4.10. Dürüst Davranmanın Başka Karakterlerde Oluşturduğu Duygular

<i>Başka Karakterlerde Görülen Duygu</i>	<i>Bütün Metinlerde Görülme Sayısı</i>	<i>Resimli Kitaplarda Görülme Sayısı</i>	<i>Çevrimiçi Metinlerde Görülme Sayısı</i>
Mutluluk / Sevinç	5	4	1
Hayranlık	1	1	0

Hoşuna gitme	1	1	0
Kızgınlığın geçmesi	1	1	0
TOPLAM	8	7	1

Tablo 4.10 incelendiğinde bir karakterin dürüst davranmasının başkalarında oluşturduğu duygulardan en çok rastlanana mutluluk / sevinme (n=5) olduğu görülmektedir. Hayran olma, hoşna gitme ve kızgınlığın geçmesi sadece resimli kitaplarda birer kez rastlanan diğer duygusal tepkiler olmuştur. Aşağıda, metinlerden ilgili bölümlerden alıntılarla, dürüst olmanın başkalarında neden olduğu duyguların kodlanması ile ilgili birer örneğe yer verilmiştir.

Mutluluk / Sevinç ile ilgili örnek alıntı

“Erdal’ın hatasız ve dürüst bir şekilde bu işi yaptığını görmek bakkal amcayı çok mutlu ediyordu.” (RK 9)

“Bizlere geç de olsa doğruyu söylediğin için çok sevindim ...” (ÇÖ 7)

Hayranlık ile ilgili örnek alıntı

“Kuş oduncuya:
- Dürüstlüğüne hayran oldum, dedi.” (RK 1)

Hoşuna gitme ile ilgili örnek alıntı

“Dholu’nun dürüst davranışı Nine’nin çok hoşuna gitmişti.” (RK 7)

Kızgınlığın geçmesi ile ilgili örnek alıntı

“- Ne güzel gerçeği söyledin, dedi. Şimdi içimden kızmak gelmiyor. Gerçeği söyleyene kızılır mı hiç?” (RK 16)

Dürüst davranmak, sekiz örnekte başkalarında olumlu duyguların oluşmasına katkı sağlamıştır. Bir hata işleme ya da istemeden bir zarara neden olma, sonrasında dürüst davranılacak ya da yalan söylenecek biçimde ahlaki ikileme neden olabilecek bir durum olarak kitaplarda yer almıştır. Dürüst davranmayan karakterler içinde hatasını anladığını gösterenler bunun sonucu olarak olumlu tepkiler almıştır. Başta dürüst

davranmayan karakterlerin hatasını kabul ettikten sonra aldığı tepkiler Tablo 4.11’de verilmiştir.

Tablo 4.11. Önce Dürüst Davranmayan Karakter Hatasını Anladığını Gösterince Verilen Tepkiler

<i>Hatasını Anladığını Gösteren Karakterlere Verilen Tepki</i>	<i>Bütün Metinlerde Görülme Sayısı</i>	<i>Resimli Kitaplarda Görülme Sayısı</i>	<i>Çevrimiçi Metinlerde Görülme Sayısı</i>
Affetme	7	7	0
Cezanın iptal edilmesi	1	1	0
Kızgınlık (Sonrasında affetme)	1	1	0
Sevinme	1	0	1
Gurur duyma	1	1	0
TOPLAM	11	10	1

Tablo 4.11’de görüldüğü gibi, dürüst olmayan davranış ortaya çıktıktan sonra hatasını anladığını gösteren karakterlere verilen tepkilerden en sık rastlanan 7 kez görülen affetme olmuştur. Öncesinde verilmiş olan cezanın iptal edilmesi, kızgınlık (sonrasında affetme), sevinme ve takdir etme birer kez belirlenmiştir. Hatasını anladığını gösteren karakterlere verilen tepki başlığı altında kodlanan metin alıntılarında örnekler aşağıda sunulmuştur.

Affetme ile ilgili örnek alıntı

“Bir daha yalan söylememesi şartıyla kurbağayı affettiler.” (RK 20)

Cezanın iptal edilmesi ile ilgili örnek alıntı

“Baban gelince hep birlikte denize gidebiliriz...” (RK 15)

Kızgınlık (Sonrasında affetme) ile ilgili örnek alıntı

“Annesi önce çok kızmış, fakat sonra gerçekleri anlattığı için onu affetmiş.” (RK 2)

Sevinme ile ilgili örnek alıntı

“Bizlere geç de olsa doğruyu söylediğin için çok sevindim...” (ÇÖ 7)

Gurur duyma ile ilgili örnek alıntı

“Herkes hata yapabilir. Yaptığın hatalı bir davranışı fark edip doğruyu söylediğin için seninle gurur duyuyorum.” (RK 15)

Çalışma grubunda yer alan metinlerde “Dürüst davranmanın sonuçları neler olmuştur?” sorusunun ele alındığı bu bölümde; dürüst davranmanın dürüst karaktere sağladığı yararları 26 kez rastlandığı, başkalarına sağladığı yararları 5 kez, dürüstlüğü karakterin kendisinde oluşturduğu olumlu duygulara 16 kez, başkalarında oluşturduğu olumlu duygulara 8 kez rastlandığı görülmüştür. Metinlerde geçen olumlu sonuçlar maddi yararlardan çok manevi yararlar elde edilmesi biçiminde gözlenmiştir. Genel olarak bakıldığında dürüst davranmanın daha çok karakterin kendisini etkileyen olumlu sonuçlarının vurgulandığı görülmektedir. Öykü içinde çocuğun özdeşim kurması beklenen karakterin kendisini etkileyecek olumlu sonuçların başka karakterleri etkileyenlerden fazla olması, okul öncesi çağı çocuklarda gözlenebilen benmerkezcilik ile ilişkili biçimde yorumlanabilir. Öyküler ile çocuğa ulaştırılabilecek mesajlardan birinin “dürüst olursan senin için iyi sonuçları olur” olduğu söylenebilir. Önce dürüst davranmamış karakterler söz konusu olduğunda ise hatanın, karakterin kendisi tarafından fark edilmesi ve bunun ifade edilmesinin ardından gelen toplam 11 tepkinin de olumlu olduğu söylenebilir. Çalışma grubunda yer alan metinlerde dürüst davranış örnekleri yer aldığı gibi dürüst olmayan davranış örnekleri de yer almaktadır.

4.4.Dürüst Olmayan Davranış Örneklerine İlişkin Bulgular

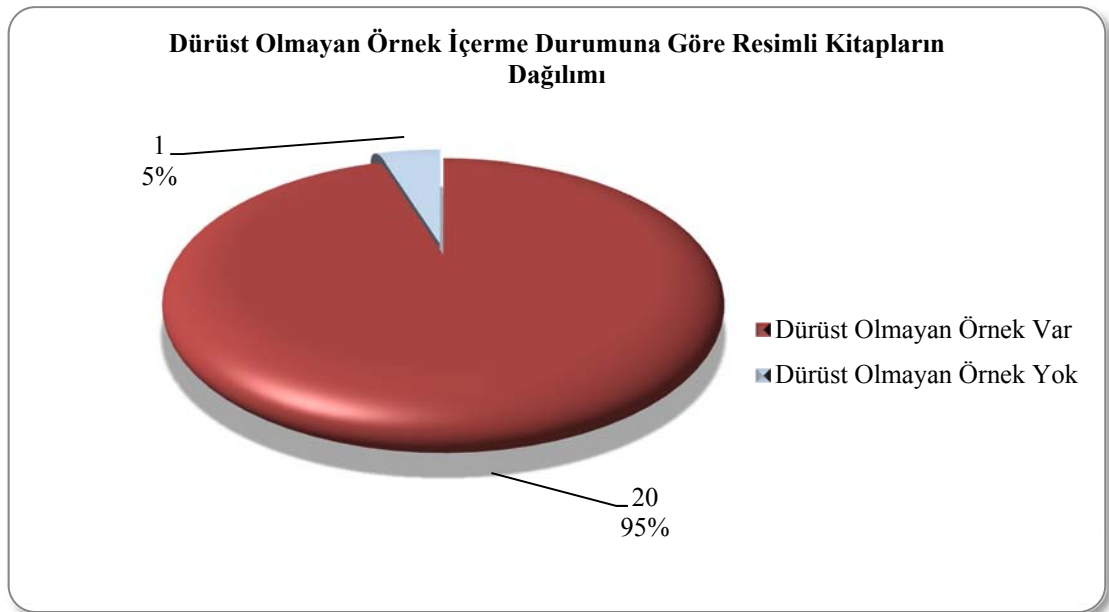
Araştırmanın alt problemlerinin dördüncüsü olan, çalışma grubunda yer alan metinlerde dürüst olmayan davranış örneklerine ne kadar yer verildiğine ilişkin bulgular bu bölümde sunulmaktadır. İncelenen resimli kitaplarda yer alan dürüstlük açısından olumsuz örnek olarak gösterilebilecek davranış sayıları Tablo 4.12’de sunulmuştur.

Tablo 4.12. Resimli Kitaplarda Yer Alan Dürüst Olmayan Davranış Sayıları

<i>Kitap Kodu</i>	<i>Dürüst Olmayan Davranış Sayısı</i>
RK 1	2
RK 2	5
RK 3	2
RK 4	1
RK 5	1
RK 6	1
RK 7	1
RK 8	2
RK 9	0
RK 10	6
RK 11	3
RK 12	1
RK 13	8
RK 14	1
RK 15	1
RK 16	1
RK 17	5

<i>Kitap Kodu</i>	<i>Dürüst Olmayan Davranış Sayısı</i>
RK 18	6
RK 19	8
RK 20	5
RK 21	2
TOPLAM	62

Tablo 4.12 incelendiğinde çalışma grubundaki 21 resimli kitapta toplam 62 adet dürüst olmayan örnek yer aldığı görülmektedir. Aritmetik ortalama alındığında kitap başına düşen dürüst olmama durumu sayısı $\bar{x} = 2,95$ olmuştur. İncelenen resimli kitapların dürüst olmayan davranış örneği içerme durumuna göre dağılımı Grafik 4.4'te gösterilmiştir.

Grafik 4.4. Dürüst Olmayan Örnek İçerme Durumuna Göre Resimli Kitapların Dağılımı

Grafik 4.4'te kitapların %95'inin okul öncesi çağı çocukları için olumsuz davranış örneği içerdiği görülmektedir. İncelenen 21 kitaptan 20 tanesinde dürüst olmayan

davranış örneği belirlenmiştir. Kitapların bir tanesi dürüst olmayan davranış örneği içermemektedir. İncelenen resimli kitaplarda belirlenen kimi dürüst olmama örneği içeren alıntılar aşağıda sunulmuştur.

“Baltalarını saklayıp yalandan ağlamaya başladılar. Feryat ederek Anka Kuşu’nu yardıma çağırdılar.” (RK 1)

“Herkesin seni sevdiğini sanıyorsun ama senin döküldüğün o deniz senden hiç hoşlanmıyormuş, öyle duydum.” demiş.” (RK 2)

“- Gözlerimizle gördük efendim. Etinizi aldı ve yuvasına götürdü, demiş diğer hayvanlar.” (RK 3)

“Mırmır uzandı, topu çekti. Karga durur mu?
- O benim, dedi.” (RK 4)

“İyi de, sadece ışık saçan basit bir taş parçası o!” (RK 5)

“Biliyor musun, benim babam aslan terbiyecisi?” (RK 6)

“- Oh! Buradan hemen kaçmalıyız. Çabuk! Yoksa Nine Balık bizi azarlar.” (RK 7)

“Bana bakın çocuklar, bu söylediklerinizi hayatta yapmaz kuzgunlar...” (RK 8)

“a) Kırık saksının parçalarını bahçedeki kulübeye mi saklamalı?” (RK 10)

“İmdaaat! Kurtlar sürüye saldırıyor!... Bana yardım edin, imdaaat!” (RK 11)

“Uzunkulak, “Ne kadar güzel bir top! Senin mi Manki?” diye sordu. Manki biraz düşündükten sonra, “Evet!” dedi.” (RK 12)

Zeynep bazen öğle yemeğini gizlice Hırhır’a verir ve ardından şöyle söyler: “Ben kocaman bir kızım ve yemeğimi bitirdim!” (RK 13)

“Gözlüklü ve arkadaşları başlarını kaldırmış korkuyla Bay Pençe’ye bakıyorlardı. Hiçbiri yanıt vermedi.” (RK 14)

“- Boyalı suyu halıya kim döktü, diye sordu. Tali:

- Zıpzıp döktü, dedi.” (RK 15)

“Ben de “Şey, vazoyu Cimcime kırdı.” deyiverdim.” (RK 16)

“İşte reçel kavanozu! Şimdi bana nasıl olup da kavanozun yatağında olduğunu açlıkla bakalım!” “Tedi koymuş olmalı! “ (RK 17)

“Korsanlar beni kaçırdı” diye yalan atar.” (RK 18)

“... Ama Alican suçunu kabul etmedi ve başkalarını suçladı.” (RK 19)

“...Senin hakkında şöyle diyorlar: Rengi hiç güzel değil. Sesi de çok rahatsız edici.” (RK 20)

“ Ben Mısırlıyım. Mısır’ın en tanınan tüccarlarından biriyim. Piramitleri de ben yaptırđım. ...” (RK 21)

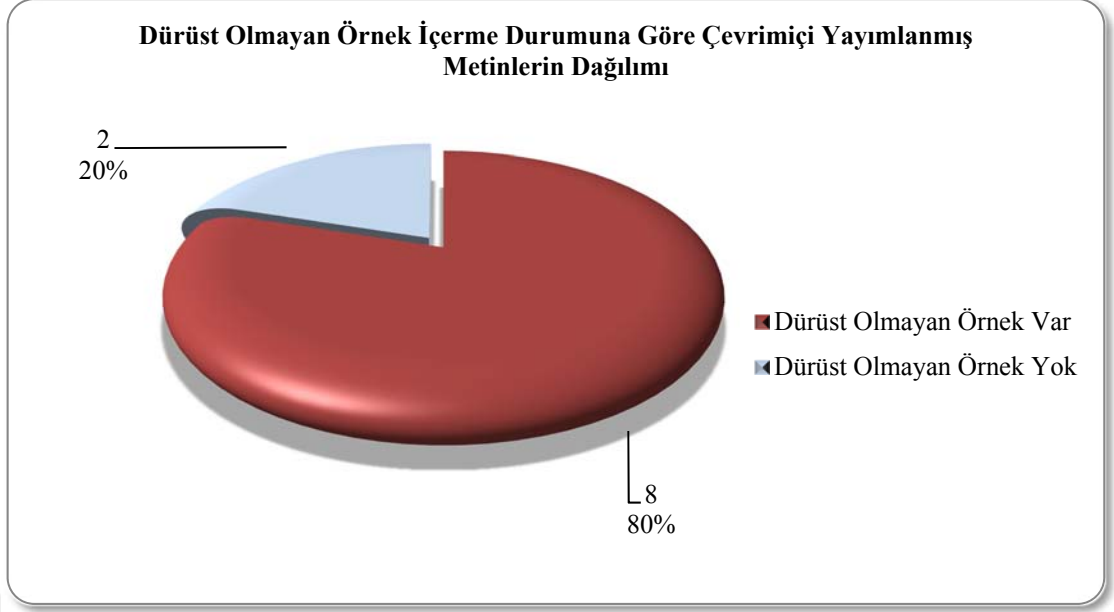
Dürüst olmayan davranışlar ile ilgili kodlamalar gerçekleştirilirken varılan yargılarda cümlelerin öykünün bağlamı içerisindeki anlamı göz önünde tutulmuştur. Öyküdeki karakter tarafından doğrusu bilindiği halde kasıtlı olarak söylediği gerçeği yansıtmayan sözler ve gerçekleştirdiği eylemler dürüstlük açısından olumsuz örnekler olarak kodlanmıştır.

Çalışma grubundaki 21 resimli kitabın 20 tanesinde toplam 62 dürüst olmayan davranış örneğine rastlanmasından incelenen resimli kitapların dürüstlüğü anlatmak için dürüst olmayan davranış örneklerine de başvurduğu anlaşılmaktadır. Kitapların yanı sıra çevrimiçi yayımlanmış metinlerde de dürüst olmayan davranış örneklerine rastlanmıştır. İncelenen çevrimiçi yayımlanmış metinlerde belirlenen dürüst olmayan davranış sayıları Tablo 4.13’de sunulmuştur.

Tablo 4.13. Çevrimiçi Yayımlanmış Metinlerde Yer Alan Dürüst Olmayan Davranış Sayıları

<i>Metin Kodu</i>	<i>Dürüst Olmayan Davranış Sayısı</i>
ÇÖ 1	1
ÇÖ 2	1
ÇÖ 3	0
ÇÖ 4	0
ÇÖ 5	2
ÇÖ 6	2
ÇÖ 7	2
ÇÖ 8	1
ÇÖ 9	1
ÇÖ 10	1
TOPLAM	11

Tablo 4.13. incelendiğinde çevrimiçi yayımlanmış metinlerde toplam 11 dürüst olmayan davranış örneği olduğu görülmektedir. Metinlerin 3 tanesinde dürüst olmayan örnek sayısı 2 olmuş, 5 metinde de 1 dürüst olmayan davranış örneğine rastlanmıştır. Resimli kitaplarda olduğu gibi okulöncesi çağı çocukları için hazırlanmış çevrimiçi yayımlanmış dürüstlük konulu metinlerde de dürüstlük açısından olumsuz örneklere yer verildiği görülmüştür. Dürüst olmayan davranış içerme durumuna göre metinlerin dağılımları Grafik 4.5 ile verilmiştir.

Grafik 4.5. Dürüst Olmayan Örnek İçerme Durumuna Göre Çevrimiçi Yayımlanmış Metinlerin Dağılımı

Grafik 4.5'te çalışma grubundaki metinlerin %80'inin dürüst olmayan davranış örneği içerdiği görülmektedir. İncelenen 10 metnin 8 tanesinde dürüst olmayan davranış örneklerine rastlanmıştır. Aşağıda, incelenen çevrimiçi yayımlanmış metinlerde belirlenen dürüst olmayan davranışlara ilişkin alıntılardan birer örnek sunulmuştur.

“Manavcı Amca “Elmalarım çok güzel, hiç çürük yok “ demiş ve tarttığı elmaları Ali'ye vermiş.” (ÇÖ 1)

“... Hepiniz, tohumunuzdan bir şey çıkmayınca yerine başka tohumlar ektiniz ve benim size verdiğim tohum diye getirdiniz.” (ÇÖ 2)

“... Altın baltayı görüp başı dönen oduncu hemen atıldı: "Evet bu, benim baltam. “ (ÇÖ 5)

“Ali bir çiçeklere bakmış bir de annesin yüzüne... “şeyyyyyyy, anne kardeşim vazoyu k1-k1-kırdı” demiş.” (ÇÖ 6)

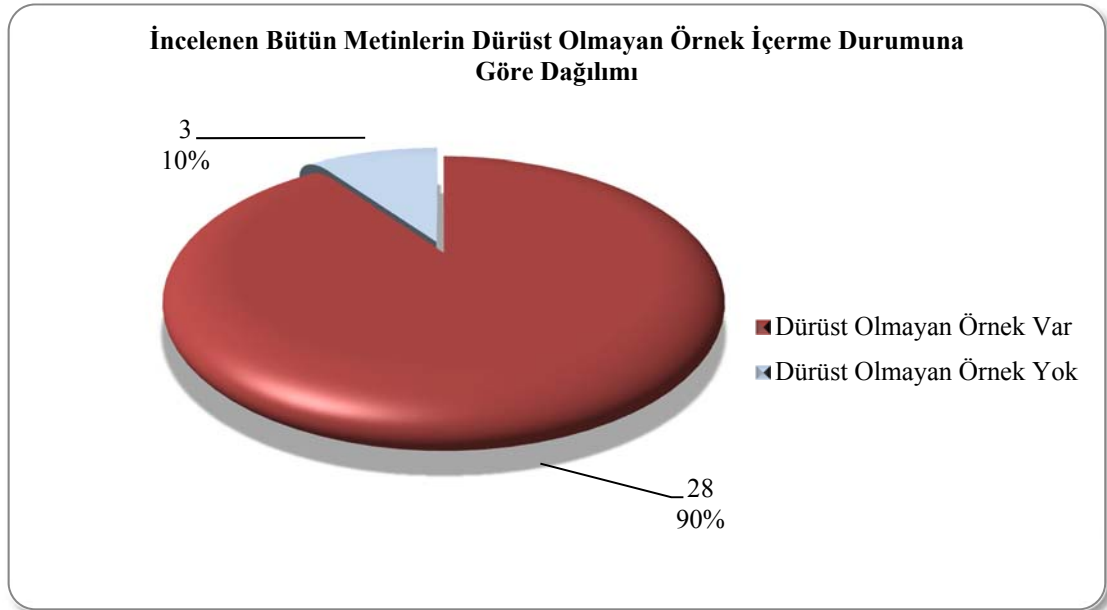
“Zeynep aslında balığa ne olduğunu biliyordu, balığa vermemesi gerektiği halde bir çok yem vermişti. Ancak annesinin sorusuna "Bilmiyorum" diye yanıt verdi.” (ÇÖ 7)

“... Ama Selim çikolatanın bayat olduğunu söylemedi.” (ÇÖ 8)

“... Kırmızı balık, mavi balığı kandırıp yemi tek başına yemek istiyordu.”
(ÇÖ 9)

“Çakal, “Bana çakal demeyin. Şu güzel renklerimi görmüyor musunuz? Anlayamadınız mı? Ben tavusum.” demiş.” (ÇÖ 10)

Çalışma grubunda yer alan, çocuklarda dürüstlük davranışını desteklemek amacıyla yayımlanmış metinlerin çoğunda dürüst olmayan örnek yer almaktadır. Resimli kitaplara benzer biçimde dürüstlüğü desteklemek amacıyla dürüst olmayan davranış örneklerine başvurulmuştur. İncelenen resimli kitaplar ve çevrimiçi yayımlanmış metinler toplam olarak değerlendirildiğinde dürüst olmayan örnek içerme bakımından oluşan dağılım Grafik 4.6’da verilmiştir.

Grafik 4.6. İncelenen Tüm Metinlerin Dürüst Örnek İçerme Durumuna Göre Dağılımı

Grafik 4.6’da görüldüğü gibi 21 resimli kitap ve 10 çevrimiçi yayımlanmış metnin incelendiği bu çalışmada metinlerin yaklaşık %90’ı dürüst olmayan örnek içermektedir.

Çalışma grubundaki metinlerde “dürüst olmayan davranışlara ne kadar yer verilmiştir?” probleminin incelendiği bu bölümde Tablo 4.12’de ve Tablo 4.13.’de görülmüştür ki toplam 31 metin içerisinde dürüstlük açısından olumsuz örnek olabilecek 73 davranış örneği belirlenmiştir. Çalışma grubundaki metinler incelendiğinde yüksek oranda, çok sayıda ve farklı biçimlerde dürüst olmayan davranış örneğine rastlanmıştır. Çalışmada incelenen metinlerde görülen dürüst olmayan davranışların kimileri açıkça gerekçelendirilmiştir.

4.5.Dürüst Olmayan Davranışların Sebeplerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden beşincisi olan dürüst olmayan davranışlar göstermenin sebebi olarak neler gösterildiği sorusu bu bölümde incelenecektir. Resimli kitaplarda ve çevrimiçi yayımlanmış metinlerde belirlenebilen, dürüst olmayan davranışların nedeni olarak gösterilen davranışların metinlerde vurgulanma sayıları Tablo 4.14’te gösterilmiştir.

Tablo 4.14. Metinlerde Dürüst Olmayan Davranış İçin Gösterilen Gerekçeler

<i>Dürüst Davranmamanın Gerekçesi</i>	<i>Bütün Metinlerde Görülme Sayısı</i>	<i>Resimli Kitaplarda Görülme Sayısı</i>	<i>Çevrimiçi Metinlerde Görülme Sayısı</i>
Eğlence isteği	6	6	0
Başkalarını etkileme isteği	3	2	1
Haksız kazanç isteği	3	2	1
Korku	3	2	1
Arkadaşlarının arasını bozma isteği	2	2	0
Azarlanmaktan kaçınma isteği	2	2	0

<i>Dürüst Davranmamanın Gerekçesi</i>	<i>Bütün Metinlerde Görülme Sayısı</i>	<i>Resimli Kitaplarda Görülme Sayısı</i>	<i>Çevrimiçi Metinlerde Görülme Sayısı</i>
Başkasının elinden istediği şeyi alma isteği	2	1	1
Sorundan kaçınma	1	1	0
Görevden kaçınma	1	1	0
İtibarı koruma isteği	1	1	0
Kıskançlık	1	1	0
Utanma	1	1	0
Yalan söylemenin daha kolay olması	1	1	0
TOPLAM	27	23	4

Tablo 4.14’te toplam 27 durumda dürüst davranmamanın gerekçesine rastlandığı görülmektedir. İncelenen metinlerde yer alan dürüst olmayan karakterler 6 kez ile en çok eğlenmek istedikleri için dürüst olmayan davranış sergilemişlerdir. Dürüst olmamanın gerekçesi olarak başkalarını etkilemek istemek, haksız kazanç elde etmek istemek ve korku üçer kez; arkadaşlarının arasını bozma isteği, azarlanmaktan kaçınma isteği ikişer kez; başkasının elinden istediği şeyi alma isteği, sorundan kaçınma, görevden kaçınma, itibarı koruma isteği, kıskançlık, utanma ve yalan söylemenin daha kolay olması birer kez belirlenmiştir. Belirlenen dürüst olmayan davranışlara açıkça gerekçe olarak gösterilen metin alıntılarında örnekler aşağıda sunulmuştur.

Eğlence isteği ile ilgili örnek alıntı

“Ne komik olmuştu! Onları tekrar kandırırsam çok eğlenceli olurdu, ama yine kurtlar geliyor dersem bana inanmazlar.” (RK 11)

Başkalarını etkileme isteği ile ilgili örnek alıntı

“Çita, meşhur biri gibi görünmek istiyordu...” (RK 21)

Haksız kazanç isteği ile ilgili örnek alıntı

“Bazı insanlar çok istedikleri ama hak etmedikleri bir şeyi elde etmek için doğru olmayan şeyler söyleyebilirler.” (RK 6)

Korku ile ilgili örnek alıntı

“Gözlüklü ve arkadaşları başlarını kaldırmış korkuyla Bay Pençe’ye bakıyorlardı. Hiçbiri yanıt vermedi.” (RK 14)

Arkadaşlarının arasını bozma isteği ile ilgili örnek alıntı

“Kurbağa sincabın üzülmesine sevindi. Kendi kendine şöyle dedi: “Güzel! Demek böyle yaparsam arkadaşların arasını bozabilirim!” (RK 20)

Azarlanmaktan kaçınma isteği ile ilgili örnek alıntı

“- Oh! Buradan hemen kaçmalıyız. Çabuk! Yoksa Nine Balık bizi azarlar.” (RK 7)

Başkasının elinden istediği şeyi alma isteği ile ilgili örnek alıntı

“Kırmızı balık, mavi balığı kandırıp yemi tek başına yemek istiyordu.” (ÇÖ 9)

Sorundan kaçınma ile ilgili örnek alıntı

“Genellikle insanlar başlarının belaya girmesinden korktuklarında yalan söylerler.” (RK 6)

Görevden kaçınma ile ilgili örnek alıntı

“Ödevimi yapmayacağım, öğretmenime hastayım diyeceğim” dedi Alican.” (RK 19)

İtibarı koruma isteği ile ilgili örnek alıntı

“Adı çıkacağına canı çıksaydı yavrurun...” (RK 8)

Kıskançlık ile ilgili örnek alıntı

“Kaplan, sırtlan, kurt ve tilki ise bu durumu kıskanmaya başlamışlar.” (RK 3)

Utanma ile ilgili örnek alıntı

“İnsanların dürüst olmamasının pek çok nedeni olabilir. Utanırlar ya da başkasını etkilemek isterler.” (RK 6)

Yalan söylemenin daha kolay olması ile ilgili örnek alıntı

“Çünkü bazen basit yalanlar söylemek ona daha kolay geliyor ve böylece yaptığı hatalardan dolayı azarlanmaktan kurtuluyor.” (RK 10)

Çalışma grubunda yer alan metinlerde “dürüst olmayan davranışlar göstermenin sebebi olarak neler gösterilmiştir?” sorusunun yanıtı Tablo 4.14. ile ortaya konmuştur.

Buna göre başkaları için dürüst davranmayan tek karakter, bunu çocuklarını

kapsayacak biçimde kendi türü için yapan bir kuzgundur. Geri kalan 26 olumsuz davranışın tamamı karakterin kendi çıkarı adına gerekçelendirilmiştir. En sık rastlanan gerekçe “eğlence” olmuştur. Başkasının üzülmemesi için söylenen beyaz yalanlar gibi ahlaki olarak ikileme yol açabilecek durumlara çalışma grubundaki metinlerde rastlanmamıştır. Çalışma grubunda yer alan metinlerdeki dürüstlük açısından olumsuz davranışların sonuçları sonraki bölümde sunulmuştur.

4.6.Dürüst Olmayan Davranışların Sonuçlarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden altıncısı olan, çalışma grubundaki metinlerde dürüst davranmamanın sonuçlarının neler olduğu sorusu bu başlık altında ele alınmaktadır. Dürüst olmayan davranışların sonucunda karakterin kendisinin gördüğü zararlar ve başkalarının gördüğü zararların yanı sıra dürüst davranmamanın sonucunda karakterin kendisinde ve başkalarında oluşan duygular ayrı tablolar halinde sunulmuştur. Çalışmada incelenen metinlerde yer alan dürüst davranmayan karakterler kimi durumlarda bu davranışlarından dolayı zarara uğramıştır. Belirlenen bu zararlar Tablo 4.15’te gösterilmiştir.

Tablo 4.15. Dürüst Davranmamanın Sonucunda Karakterlerin Gördüğü Zararlar

<i>Dürüst Olmamanın Karakterin Kendisine Verdiği Zarar</i>	<i>Bütün Metinlerde Görülme Sayısı</i>	<i>Resimli Kitaplarda Görülme Sayısı</i>	<i>Çevrimiçi Metinlerde Görülme Sayısı</i>
Güven kaybı	4	4	0
Cezalandırılma	3	3	0
Eşya kaybı	3	2	1
Arkadaşlarını kaybetme	2	2	0
Fiziksel zarar	2	2	0

<i>Dürüst Olmamanın Karakterin Kendisine Verdiği Zarar</i>	<i>Bütün Metinlerde Görülme Sayısı</i>	<i>Resimli Kitaplarda Görülme Sayısı</i>	<i>Çevrimiçi Metinlerde Görülme Sayısı</i>
Yaşadığı yeri değiştirme	2	2	0
İtibar kaybı	1	1	0
TOPLAM	17	16	1

Tablo 4.15.'te görüldüğü gibi, dürüst olmayan bir davranış gösteren karakter toplam 17 durumda bundan zarar görmüştür. Dürüst olmayan bir davranış gösteren karakterlerin bundan dolayı en çok gördüğü zarar 4 kez görülen, insanların güvenini kaybetme olmuştur. Cezalandırılma ve sahip olunan bir eşyanın kaybedilmesi üçer kez gözlenmiş; arkadaşlarını kaybetme, fiziksel zarar görme ve yaşadığı yeri değiştirme ikişer kez gözlenmiştir. Bir resimli kitapta ise dürüst davranmayan karakter toplum içinde itibar kaybı yaşamıştır. Dürüst olmamanın karakterin kendisine verdiği zarar başlığı altında kodlanan metin alıntılarında birer örnek aşağıda sunulmuştur.

Güven kaybı ile ilgili örnek alıntı

“Diğer hayvanlarsa ormandakilerin güvenini kaybederek cezaların en ağırını çekmişler.” (RK 3)

Cezalandırılma ile ilgili örnek alıntı

“Sen bana yalan söyledin. Ceza olarak seni bu ıssız adaya bırakıyorum, diye karşılık verdi.” (RK 21)

Eşya kaybı ile ilgili örnek alıntı

“Çünkü onlar senin gibi dürüst davranıp kimin attığını söylemediler. Ben de kime vereceğimi bilemedim.” (RK 14)

Arkadaşlarını kaybetme ile ilgili örnek alıntı

“... “Artık hiç arkadaşım olmadığı için kendimi yalnız hissediyorum” ...(RK 19)

Fiziksel zarar ile ilgili örnek alıntı

“Derken dalga gelir... .. Nalan’ı alır götürür.”(RK 18)

Yaşadığı yeri değiştirme ile ilgili örnek alıntı

“Bizim yalancı çoban, başka bir köyde çalışmak için yola koyulurken, bir daha asla yalan söylemeyeceğine yemin etti.” (RK 11)

İtibar kaybı ile ilgili örnek alıntı

“Ne zaman ormanda bir yılan birine gözüксе, hemen o olay hakkında konuşuluyormuş.” (RK 2)

Dürüst davranmamanın olumsuz sonuçlarından etkilenen 17 durumda karakterin kendisi olmuştur. Bununla birlikte kimi durumlarda başkaları da dürüst olmayan davranışın sonucunda zarar görmüştür. Çalışmada incelenen resimli kitaplarda ve çevrimiçi metinlerde bir karakterin dürüst davranmaması, bazen başka karakterlerin zarar görmesine yol açmıştır. Metinlerde geçen, bir karakterin dürüst davranmamasının başka karakterlere zarar verdiği durum sayıları Tablo 4.16’da verilmiştir.

Tablo 4.16. Dürüst Davranmamanın Sonucunda Başkalarının Gördüğü Zarar

<i>Dürüst Davranmamanın Başkalarına Verdiği Zarar</i>	<i>Bütün Metinlerde Görülme Sayısı</i>	<i>Resimli Kitaplarda Görülme Sayısı</i>	<i>Çevrimiçi Metinlerde Görülme Sayısı</i>
Yaşadığı Yeri Değiştirme	5	5	0
Cezalandırılma	3	3	0
Fiziksel Zarar	3	3	0
Arkadaşların Arasının Bozulması	2	2	0
Maddi Zarar	2	1	1
TOPLAM	15	14	1

Tablo 4.16’da görüldüğü gibi, bir karakterin dürüst davranmamasının başka karakterlere verdiği zararlar içerisinde en çok görüleni 5 kez rastlanan yaşanan yerin

değiştirilmesi olmuştur. Dürüst davranmama, 3 kez başkalarının fiziksel zarar görmesine ve cezalandırılmasına neden olmuştur. Arkadaşların arasının bozulması ve ekonomik zarar yaşanması ikişer kez rastlanan zararlar olmuştur. Dürüst olmamanın başkalarına verdiği zarar başlığı altında toplanan metin alıntılarında birer örnek aşağıda sunulmuştur.

Yaşadığı yeri değiştirme ile ilgili örnek alıntı

“Eğer öyle ise durmam buralarda, alır başımı giderim demiş; hemen dürülmüş uzaklaşmış.” (RK 2)

Cezalandırılma ile ilgili örnek alıntı

“Zeynep Kaan’ı çimdiklediğini inkar ettiği için öğretmeni onun yerine Tolga’ya ceza verdi.” (RK 13)

Fiziksel zarar ile ilgili örnek alıntı

“Duyduklarına çok üzülmüş ve üzüntüden yapraklarını hemen dökmüş.” (RK 2)

Arkadaşların arasının bozulması ile ilgili örnek alıntı

“Sizler benim arkadaşlarım değilsiniz! Çünkü beni sevmiyorsunuz.” (RK 20)

Ekonomik / maddi zarar ile ilgili örnek alıntı

“Artık bütün yaz biriktirdikleri yiyeceklerden eser kalmamış.” (RK 2)

Dürüst olmayan davranışlar çeşitli durumlarda hem dürüst davranmayan karakterin hem de başkalarının zarar görmesine yol açmıştır. Bununla birlikte dürüst davranmamanın etkisiyle oluşan duygular da metinlerde kendine yer bulmuştur. İncelenen resimli kitaplarda ve çevrimiçi yayımlanmış öykülerde dürüst davranmayan karakterin bunun sonucunda doğrudan ya da dolaylı olarak hissettiği duyguların metinlerde vurgulanma sayıları Tablo 4.17’de verilmiştir.

Tablo 4.17. Dürüst Davranmamanın Karakterin Kendisinde Neden Olduğu Duygular

<i>Dürüst Davranmamanın Karakterde Oluşturduğu Duygu</i>	<i>Bütün Metinlerde Görülme Sayısı</i>	<i>Resimli Kitaplarda Görülme Sayısı</i>	<i>Çevrimiçi Metinlerde Görülme Sayısı</i>
Utanma	6	5	1
Kötü hissetme	5	3	2
Eğlenme (Gülme)	4	4	0
Pişmanlık	4	4	0
Mutluluk	3	3	0
Üzüntü	3	1	2
Kaygılanma	1	1	0
Rahatsız olma	1	1	0
Şaşırma	1	1	0
Vicdan azabı	1	0	1
Yalnız hissetme	1	1	0
TOPLAM	30	24	6

Tablo 4.17’de görülmektedir ki, bir karakterin dürüst davranmamasının karakterin kendisinde oluşturduğu duygulara 30 durumda rastlanmıştır. Dürüst davranmayan karakterin, bunun sonucu olarak hissettiği duygular arasında en sık görülenler 6 kez rastlanan utanma ve 5 kez rastlanan kötü hissetme olmuştur. Olumlu duygulardan eğlenme 4 kez, mutluluk 3 kez dürüst davranmayan karakterin hissettiği duygular arasında yer almıştır. Ayrıca pişmanlık 4 kez, üzüntü ise 3 kez belirlenmiştir. Bunların yanı sıra kaygılanma, rahatsız olma, şaşırma, vicdan azabı ve yalnız hissetme birer kez rastlanan duygular olmuştur. Dürüst davranmamanın karakterin kendisinde neden

olduğu duygu başlığı altında kodlanan metin alıntılarında örnekler aşağıda sunulmuştur.

Utanma ile ilgili örnek alıntı

“Manki o kadar utanmıştı ki kıpkırmızı oldu, ne diyeceğini bilemedi.” (RK 12)

Kötü hissetme ile ilgili örnek alıntı

“Suçu kardeşime attığım için kendimi çok kötü hissediyordum. Çünkü kardeşimin hiçbir şeyden haberi yoktu.” (RK 16)

Gülme / Eğlenme ile ilgili örnek alıntı

“Yılan bu duruma gizlice baktığı yerden kıs kıs gülmüş. Sözlerine hemen inanılması, çok hoşuna gitmiş.” (RK 2)

Pişmanlık ile ilgili örnek alıntı

“...Birden içini bir pişmanlık kapladı.” (RK 15)

Mutluluk ile ilgili örnek alıntı

“Kaplan, sırtlan, kurt ve tilki çakalın bu durumundan çok mutlu olmuşlar.” (RK 3)

Üzüntü ile ilgili örnek alıntı

“Manavcı amca çok üzölmüş.” (ÇÖ 1)

Kaygılanma ile ilgili örnek alıntı

“Dürüst olmadığın zaman, birileri doğru söylemediğini anlayacak diye kaygılanırsın.” (RK 6)

Rahatsız olma ile ilgili örnek alıntı

“Bütün yılanlar, kendi haklarında fısır fısır konuşulmasından rahatsız olmuşlar.” (RK 2)

şaşıırma ile ilgili örnek alıntı

“Yılan şaşıırmış.” (RK 2)

Vicdan azabı ile ilgili örnek alıntı

“Güzöl kızım uyumana engel olan şey vicdanının sesiydi...” (ÇÖ 7)

Yalnız hissetme ile ilgili örnek alıntı

“Artık hiç arkadaşım olmadığı için kendimi yalnız hissediyorum...” (RK 19)

Dürüst davranmayan karakterin bu sayede yaşadığı duygular arasında eğlenme (n=4) ve mutluluk (n=3) olumlu duygular olarak göze çarpmaktadır. Sonrasında olumsuz sonuçlarla yüzleşen bu karakterler metinlerin belli bölümlerinde dürüst davranmayarak olumlu duygular yaşamıştır.

İncelenen resimli kitaplarda ve çevrimiçi yayımlanmış metinlerde bir karakterin dürüst davranmamasının, doğrudan ya da dolaylı olarak başkalarında oluşturduğu duyguların metinlerde vurgulanma sayıları Tablo 4.18’de verilmiştir.

Tablo 4.18. Dürüst Davranmamanın Başkalarında Neden Olduğu Duygular

<i>Dürüst Davranmamanın Diğer Karakterlerde neden Olduğu Duygu</i>	<i>Bütün Metinlerde Görülme Sayısı</i>	<i>Resimli Kitaplarda Görülme Sayısı</i>	<i>Çevrimiçi Metinlerde Görülme Sayısı</i>
Üzüntü	14	12	2
Kızgınlık / Öfke	10	10	0
Şaşırma	6	6	0
Hoşlanmama	2	2	0
Canının sıkılması	1	1	0
Çaresiz hissetme	1	1	0
Rahatsız olma	1	1	0
TOPLAM	35	33	2

Tablo 4.18’de görüldüğü gibi, öyküdeki bir karakterin, doğrudan ya da dolaylı olarak başka karakterlerde neden olduğu duyguların metinlerdeki vurgulanma sayıları açısından en çok görülenler 14 kez karşılaşılan üzüntü ve 10 kez belirlenen kızgınlık / öfke olmuştur. Şaşırma 6 kez, hoş gitmemeye 2 kez rastlanmıştır. Can sıkılması, çaresiz hissetme ve rahatsız olma metinlerde birer kez vurgulandığı belirlenen duygular olmuştur. Dürüst davranmamanın diğer karakterlerde neden olduğu duygu başlığı altında kodlanan metin alıntılarında birer örnek aşağıda sunulmuştur.

Üzüntü ile ilgili örnek alıntı

“Ödevini yapmamak için yalan söylemen beni çok üzdü...” (RK 19)

Kızgınlık / Öfke ile ilgili örnek alıntı

“... öfkeden yüzü kıpkırmızı olmuştu.” (RK 11)

Şaşırma ile ilgili örnek alıntı

“Ağaç, duyduklarına şaşırmış kalmış. ...” (RK 2)

Hoşlanmama ile ilgili örnek alıntı

“Annesi minik farenin yaptıklarından hiç hoşlanmamıştı.” (RK 17)

Canının sıkılması ile ilgili örnek alıntı

“Önce duruma canı sıkıldı, kaşlarını çattı.” (RK 16)

Çaresiz hissetme ile ilgili örnek alıntı

“Diğer yavrular ne yapsınlar, çaresiz dönmüş ormana.” (RK 8)

Rahatsız olma ile ilgili örnek alıntı

“Bütün yılanlar, kendi haklarında fısır fısır konuşulmasından rahatsız olmuşlar.” (RK 2)

İstenmeyen bir davranış gösteren bir karakter başkalarında olumsuz duygulara neden olmanın yanında kimi zaman da diğer karakterlerden tepkiler almıştır. İncelenen öykülerdeki bir karakter dürüst olmayan bir davranış gösterdiğinde, dürüst olmadığını anlayan diğer karakterlerin bu duruma verdiği tepkilerin metinler içinde vurgulanma sayıları Tablo 4.19’da verilmiştir.

Tablo 4.19. Dürüst Davranmayan Karaktere Diğer Karakterlerin Verdiği Tepkiler

<i>Karakterin Dürüst Davranmadığı Bilinince Verilen Tepki</i>	<i>Bütün Metinlerde Görülme Sayısı</i>	<i>Resimli Kitaplarda Görülme Sayısı</i>	<i>Çevrimiçi Metinlerde Görülme Sayısı</i>
Güvenmediğini / İnanmadığını gösterme	12	10	2
Yalan söylememesini isteme	10	9	1
Dürüst davranmasını isteme	6	5	1
Azarlama	3	3	0
Cezalandırma	3	3	0

<i>Karakterin Dürüst Davranmadığı Bilinince Verilen Tepki</i>	<i>Bütün Metinlerde Görülme Sayısı</i>	<i>Resimli Kitaplarda Görülme Sayısı</i>	<i>Çevrimiçi Metinlerde Görülme Sayısı</i>
Yüz ifadesi ile tepki verme	3	2	1
Dışlama	2	2	0
Duygularını anlatma	2	1	1
İftiraya karşı gerçeği söyleme	2	2	0
Tepki vermeme	2	1	1
Yaptığının yanlış olduğunu söyleme	2	2	0
Yardım etmeye son verme	2	1	1
Alay etme	1	0	1
Kaza eseri olan şeylere kızmayacağını gösterme	1	0	1
Unutmama, yalan söyleyen hakkında konuşma	1	1	0
Yalanın en sonunda ortaya çıkacağını söyleme	1	1	0
TOPLAM	53	43	10

Tablo 4.19’da görüldüğü gibi dürüst olmayan davranışa verilen tepkilerin toplam sayısı 53 olmuştur. Bir karakterin dürüst davranmadığı bilindiğinde verilen tepkilerden en sık görüleni; 12 kez belirlenen güvenmediğini ya da inanmadığını gösterme olmuştur. İnanılmadığının ifade edildiği durumlara çoğunlukla başka tepkiler de eşlik etmiştir. 10 kez gözlenen yalan söylememesini isteme, istenmeyen olumsuz davranışa; 6 kez rastlanan dürüst davranmasını isteme, istenen olumlu davranışa dönük olduğu için ayrı ayrı kodlanmıştır. Bu tepkileri; azarlama, cezalandırma, yüz ifadesi ile tepki verme, dışlama, duygularını anlatma, iftiraya karşı gerçeği söyleme, tepki vermeme, yaptığının yanlış olduğunu söyleme, yardım etmeye son verme, alay etme, kaza eseri

olan şeylere kızmayacağını gösterme, unutmayıp yalan söyleyen hakkında konuşma ve yalanın en sonunda ortaya çıkacağını söyleme izlemiştir. Karakterin dürüst davranmadığı bilinince verilen tepkiler başlığı altında kodlanan metinlere ilişkin alıntılardan birer örnek aşağıda sunulmuştur.

Güvenmediğini / İnanmadığını gösterme ile ilgili örnek alıntı

“... Sen elbette çakalsın.” Demişler. Çakalın yalanına kanmamışlar” (ÇÖ 10)

Yalan söylememesini isteme ile ilgili örnek alıntı

“Sana son kez söylüyorum Tip! Bir daha sakın yalan söyleme.” (RK 17)

Dürüst davranmasını isteme ile ilgili örnek alıntı

Bunu sen yapmışsın. Gerçeği söyle!” (RK 19)

Azarlama ile ilgili örnek alıntı

“Hem uydurukçusun hem şımarık! Herkes hata yapabilir ama önemli olan bunları düzeltebilmek!” (RK 17)

Cezalandırma ile ilgili örnek alıntı

“Sen bana yalan söyledin. Ceza olarak seni bu ıssız adaya bırakıyorum, diye karşılık verdi.” (RK 21)

Yüz ifadesi ile tepki verme ile ilgili örnek alıntı

“Yalan söyleme Nalan!” der annesi de, kaşlarını çatar.” (RK 18)

Dışlama ile ilgili örnek alıntı

“Ardından, yalancı çobanı tek başına bırakarak köye döndüler.” (RK 11)

Duygularını anlatma ile ilgili örnek alıntı

“Olanları anlatıp neden böyle davrandığını, bu durumun onu çok mutsuz ettiğini, oysaki ona güvendiğini söylemiş.” (ÇÖ 1)

İftiraya karşı gerçeği söyleme ile ilgili örnek alıntı

“- Ben etinizi çalmadım. Suçsuzum efendim, diyebilmiş.” (RK 3)

Tepki vermeme ile ilgili örnek alıntı

“Anne Ali'nin vazoyu kırdığını anlamış ama hiç sesini çıkarmamış.” (ÇÖ 6)

Yaptığının yanlış olduğunu söyleme ile ilgili örnek alıntı

“Annesi, “Alican neden yalan söyledin? Bu hiç iyi bir davranış değil” diye uyardı oğlunu.” (RK 19)

Yardım etmeye son verme ile ilgili örnek alıntı

“Bunun üzerine suratı asılan Anka Kuşu baltayla birlikte uçurumdan aşağı uçtu ve bir daha hiç çıkmadı.” (ÇÖ 5)

Alay etme ile ilgili örnek alıntı

“Arkadaşları ona, “Ya öyle mi? Demek sen tavus kuşusun. Öyleyse tavus gibi öt de görelim.” Diyerek gülmüşler.” (ÇÖ 10)

Kaza eseri olan şeylere kızmayacağını gösterme ile ilgili örnek alıntı

“Bazen böyle kazalar olabilir.” (ÇÖ 6)

Unutmama, yalan söyleyen kişi hakkında konuşma ile ilgili örnek alıntı

“Ne zaman ormanda bir yılan birine gözüксе, hemen o olay hakkında konuşuluyormuş” (RK 2)

Yalanın en sonunda ortaya çıkacağını söyleme ile ilgili örnek alıntı

“Peki, nasıl olsa kimin kırdığı yakında ortaya çıkar.” (RK 16)

Çalışma grubunda yer alan metinlerde “dürüst davranmamanın sonuçları neler olmuştur?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4.19’da sunulmuştur. Bu bulgulara göre bir karakterin dürüst davranmaması hem kendisine hem de başkalarına maddi ve manevi zararlara neden olmuştur. Çalışma grubu içinde incelenen metinlerde bir karakterin dürüst davranmaması kendisinde olumsuz kimi duyguların yanı sıra eğlenme, mutluluk gibi kimi olumlu duygulara da neden olurken, başkalarında oluşan duyguya yer veren metinlerde sadece olumsuz duygulara rastlanmıştır. Metinlerde dürüst olmayan davranışa karşı gösterilen tepkiler çeşitlilik göstermektedir. Kimisi sert kimisi daha ılımlı olan bu tepkiler genel olarak değerlendirildiğinde, olumsuz davranışın başkalarından olumsuz tepkiler alınmasına neden olacağı biçiminde bir ileti ulaştırdığı söylenebilir. Toplanan veriler nitel içerik analizi ile incelenerek dürüstlük konusunun nasıl işlendiği ortaya konmaya çalışılmıştır. Nitel içerik analizinin yanı sıra veriler nicel içerik analizi yoluyla da incelenerek öykülerde en sık rastlanan kelimelere ilişkin bulgulara ulaşılmak amaçlanmıştır.

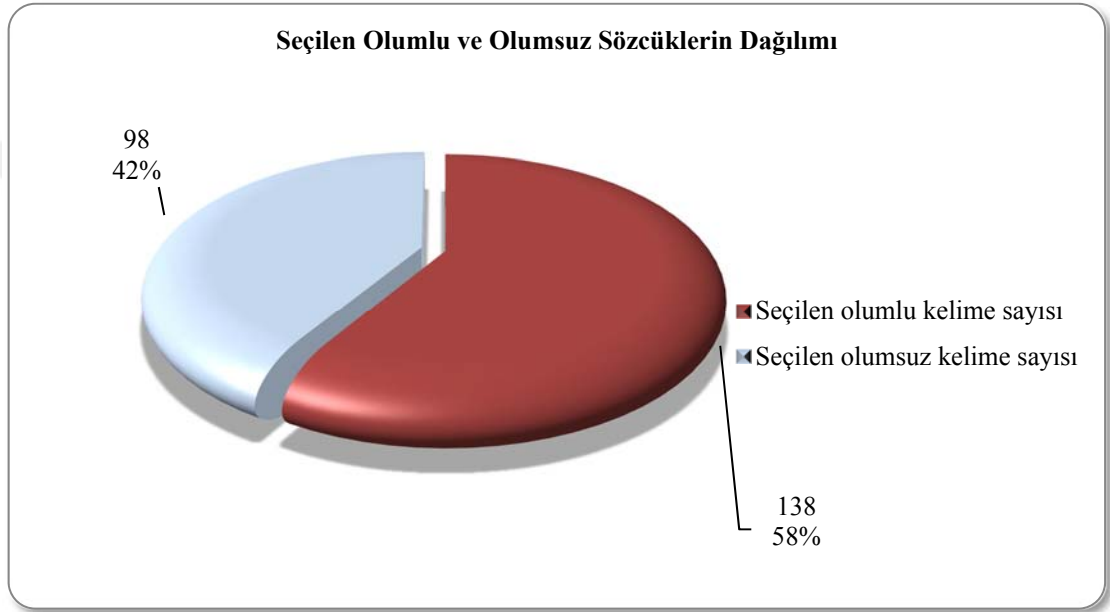
Tablo 4.20.’de görüldüğü gibi, “doğru” kelimesine 62 kez, “gerçek” kelimesine 22 kez, “dürüst” kelimesine 54 kez, “yalan” kelimesine 91 kez ve “yanlış” kelimesine 7 kez rastlanmıştır. Kelimeler seçilirken yapılan gruplamaya ilişkin veriler Tablo 4.21’de sunulmuştur.

Tablo 4.21. Kelime Sıklıkları belirlenirken Yapılan Gruplama

<i>Kelime</i>	<i>Sıklık</i>	<i>Gruba Dâhil Edilen Diğer Kelimeler</i>	<i>Gruba Dâhil Edilmeyen Kelimeler</i>
doğru	62	doğrucu, doğruluk, doğruyu, doğrular, doğruları, doğrusu, doğrusudur, doğruluğunu	Yönelim ifade eden 20 adet “doğru” kelimesi dâhil edilmemiştir. (Örn. ... yuvasına doğru gidiyordu.)
gerçek	22	gerçekleri, gerçeği, gerçekte, gerçekten	
dürüst	54	dürüstlüğünden, dürüstlüğüünün, dürüstlüğüne, dürüstçe, dürüstlüktür, dürüstlüğüün	
yalan	91	yalanlar, yalanların, yalanla, yalancı, yalancıymış, yalana, yalanına	
yanlış	7	yanlışlarını	

Tablo 4.21’de görüldüğü gibi, MS Word 2013 yazılımı kullanılarak başlıklar dâhil olarak tüm metinlerde yapılan analizler sonucunda, belirlenen “doğru”, “gerçek”, “dürüst”, “yalan” ve “yanlış” kelimeleri içerisinde en sık rastlanan 91 kez belirlenen “yalan” kelimesi olmuştur. Kelimenin tamamı olarak ya da kökünde, “doğru” 62 kez, “dürüst” 54 kez, “gerçek” 22 kez, “yanlış” 7 kez rastlanan sözcükler olmuştur. Ek

almamış haliyle “yalan” kelimesi QSR NVivo 11 yazılımı ile gerçekleştirilen kelime analizlerinde; en az 5 harfli kelimeler içerisinde ilk sırada yer almış, en az üç harfli kelimeler içerisinde “bir”, “çok”, “dedi”, “diye”, “için” ve “daha” kelimelerinin ardından en sık tekrar eden yedinci kelime olmuştur. Metinlerden seçilen dürüstlük açısından olumlu ve olumsuz anlamlı kelimelerin sayılarının oransal dağılımı Grafik 4.7. ile verilmiştir.

Grafik 4.7. Metinlerden Seçilen Dürüstlük Açısından olumlu ve Olumsuz Sözcüklerin Oransal Dağılımı

Grafik 4.7.’da anlamı açısından gruplandırıldığında seçilen kelimeler içerisinde olumlu anlamı olanların sayısının 138, oranının %42 olduğu; olumsuz anlamı olanların sayısının 98 ve oranının %58 olduğu görülmektedir. İncelenen metinler içerisinde “dürüst”, “doğru” ve “gerçek” kelimelerinin toplamının “yalan” ve “yanlış” kelimelerinin toplamından fazla olduğu görülmektedir.

Araştırmanın yedinci alt problemi olan, çalışma grubunda yer alan metinlerde “dürüstlük ile ilgili olumlu anlamlı ve olumsuz anlamlı sözcükler kaç kez yer almıştır?” sorusuna ilişkin bulgular Şekil 4.2, Tablo 4.20, Tablo 4.21 ve Grafik 4.7 ile

sunulmuştur. Bu bölümde elde edilen bulgular çalışma grubunda, en az 5 harfli sözcükler içerisinde en sık rastlanan sözcüğün “yalan” sözcüğü olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, çalışma grubundaki metinler kurgulanırken dürüstlüğün en fazla, anlamı dürüstlük açısından olumsuz olan “yalan” sözcüğü kullanılarak anlatılmaya çalışıldığı biçiminde yorumlanabilir. Dürüstlük açısından olumlu ve olumsuz olacak şekilde gruplandırılarak toplam sayıların elde edildiği bulgular ise dürüstlük ile ilişkili olarak seçilmiş olumlu anlamlı 3 sözcüğün toplam görülme sayısının, seçilmiş olumsuz anlamlı 2 sözcüğün toplam sayısından fazla olduğunu göstermiştir. Buradan, çalışma grubunda yer alan öykülerin daha çok olumlu anlamlı sözcüklerle yapılandırıldığı anlaşılmaktadır. Ancak seçilen olumsuz anlamlı sözcüklerin oranının %42 olması olumsuz anlamlı sözcüklerin metinler içerisinde önemli bir yer tuttuğu biçimde yorumlanabilir.

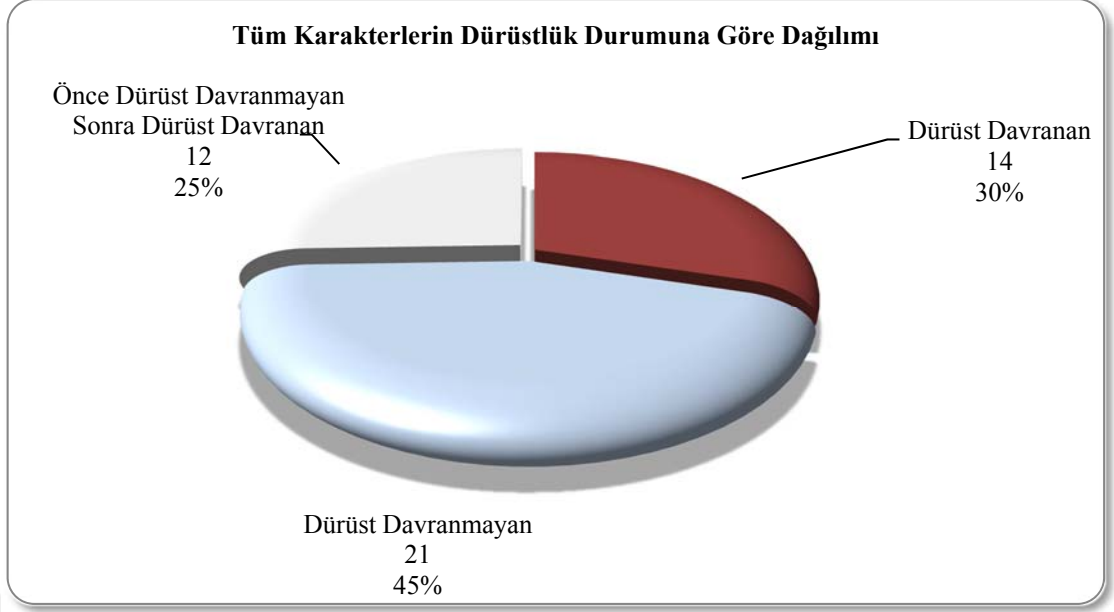
4.8.Dürüstlük Odaklı Bulgular İle Dürüst Olmama Odaklı Bulguların Birlikte Değerlendirilmesi

Çalışma grubundaki metinlerin dürüstlüğü ele alırken olumlu davranışlar ve sonuçları ile olumsuz davranışlar ve sonuçlarına yer verme durumu ile ilgili genel bakışa ulaşmak amacıyla elde edilen bulguların birlikte değerlendirilmesi yoluna gidilmiştir. İncelenen öykülerde yer alan karakterler, ana karakterler ve yardımcı karakterler olarak ikiye ayrılarak; bu karakterler de dürüst davranan, dürüst davranmayan ve önce dürüst davranmayan sonra dürüst davranan olmak üzere üçe ayrılarak oluşturulan karakter sayıları Tablo 4.22’de gösterilmiştir.

Tablo 4.22. Öykülerdeki Karakterlerin Davranışlarının Dürüstlük Açısından Karşılaştırılması

	<i>Dürüst Davranan</i>			<i>Dürüst Davranmayan</i>			<i>Önce Dürüst Davranmayan Sonra Dürüst Davranan</i>		
	Ana Karakter	Yardımcı Karakter	TOP	Ana Karakter	Yardımcı Karakter	TOP	Ana Karakter	Yardımcı Karakter	TOP
RK	8	2	10	6	9	15	7	4	11
ÇÖ	4	0	4	3	3	6	1	0	1
TOPLAM	12	2	14	9	12	21	8	4	12

Tablo 4.22 incelendiğinde dürüst davranan ana karakter sayısının (n=12), dürüst davranmayan ana karakterlerin sayısından (n=9) ve önce dürüst davranmayıp sonra dürüst davranan ana karakterlerin sayısından (n=8) fazla olduğu görülmektedir. Yardımcı karakterlerde dürüstlük 2, dürüst olmama 12, önce dürüst davranmayıp sonra dürüst davranma ise 4 kez belirlenmiştir. Toplam sayılara bakıldığında sadece dürüst davranan 14 karakter, dürüst davranmayan 21 karakter, önce dürüst davranmayıp sonra dürüst davranan 12 karakter olmak üzere 47 karakter görülmüştür. Çevrimiçi yayımlanmış metinlerde sadece dürüst davranan yardımcı karaktere ve önce dürüst davranmayan sonra dürüst davranan yardımcı karaktere rastlanmamıştır. Tüm karakterlerin dürüstlük durumuna göre oransal dağılımı Grafik 4.8. ile gösterilmiştir.

Grafik 4.8. Tüm Karakterlerin Dürüstlük Durumuna Göre Dağılımı

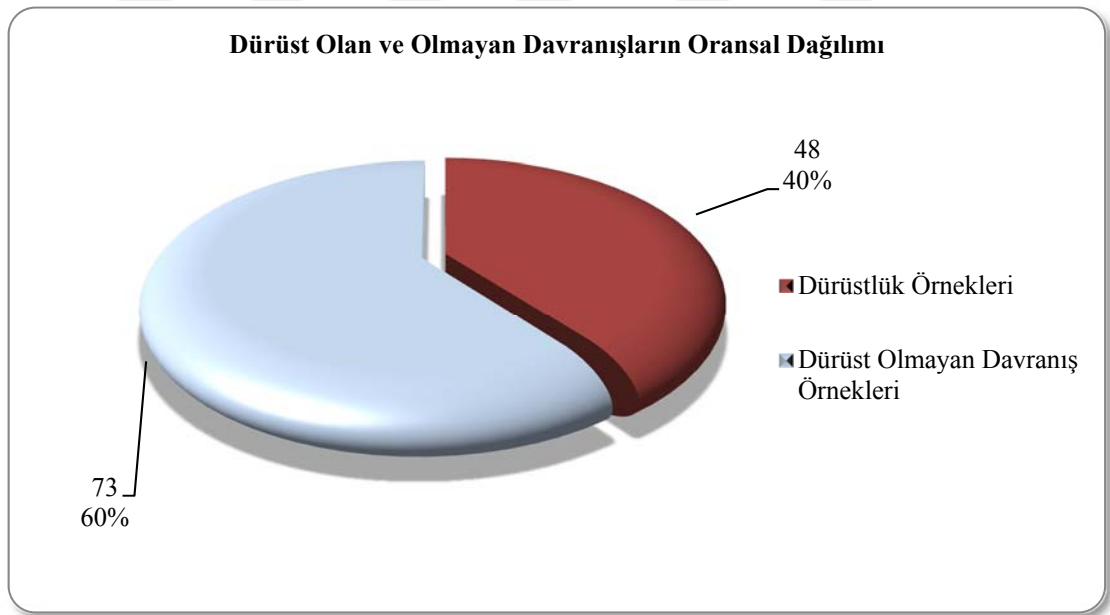
Grafik 4.8’de görüldüğü gibi, sadece dürüst davranan karakterlerin oranı % 30, sadece dürüst davranmayan karakterlerin oranı %45, önce dürüst davranmayan sonra dürüst davranan karakterlerin oranı %25 olmuştur.

Önce dürüst davranmayan, sonra dürüst davranan karakter sayısının tamamı, hem dürüst davranmayan hem de dürüst davranan karakterlere eklendiğinde oluşan oranlara göre çalışma grubundaki karakterlerin %55’inin (%30+%25) dürüst davranış örneği gösterdiği, %70’inin (%45+%25) dürüst olmayan davranış örneği gösterdiği sonucuna ulaşılmaktadır. Metinler bütün olarak değerlendirildiğinde dürüst olmayan davranış gösteren karakterler çoğunluktadır. Karakterlerin metinlerin sonundaki hali esas alındığında ise dürüst davranan karakter oranı (%55), dürüst davranmayan karakter oranından (%45) yüksektir. Bazı öykülerdeki karakterler birden fazla kez dürüst olan ya da olmayan davranış sergilemiştir. Çalışma grubundaki metinlerde geçen dürüst olan ve dürüst olmayan davranış sayıları Tablo 4.23’te gösterilmiştir.

Tablo 4.23. Metinlerde Yer Alan Dürüstlük Açısından Olumlu ve Olumsuz Davranış Sayıları

<i>Davranış Sınıflaması</i>	<i>Bütün Metinlerde Görülme Sayısı</i>	<i>Resimli Kitaplarda Görülme Sayısı</i>	<i>Çevrimiçi Metinlerde Görülme Sayısı</i>
Dürüst Davranış Örnekleri	48	41	7
Dürüst Olmayan Davranış Örnekleri	73	62	11

Tablo 4.23'te görüldüğü gibi, resimli kitaplarda 41, çevrimiçi metinlerde 7 olmak üzere toplam 48 dürüst davranış örneği belirlenmiştir. Olumsuz davranış örneklerine ise resimli kitaplarda 62, çevrimiçi metinlerde 11 olmak üzere toplam 73 kez rastlanmıştır. Dürüst olan ve dürüst olmayan davranışların oransal dağılımı Grafik 4.9 ile verilmiştir.

Grafik 4.9. Dürüst Olan ve Dürüst Olmayan Davranışların Oransal Dağılımı

Grafik 4.9 incelendiğinde, dürüst olmayan davranış örneklerinin oranı %60, dürüst davranışların oranı ise %40 olarak görülmektedir. Çalışma grubunda yer alan

metinlerde dürüst olmayan davranış örneklerine, dürüst davranış örneklerinden daha fazla yer verilmiştir.

İncelenen öykülerin kimileri dürüst olmanın olumlu sonuçlarına, kimileri dürüst olmamanın olumsuz sonuçlarına vurgu yapmıştır. Kimi öykülerde hem dürüstlüğün olumlu sonuçları hem de dürüst olmamanın olumsuz sonuçları yer almıştır. Dürüst davranışlar ve dürüst olmayan davranışlar hem karakterin kendisi için hem de diğer karakterler için olumlu ya da olumsuz kimi sonuçlara neden olmuştur. Tablo 4.24'te dürüst olmanın, karakterin kendisine ve başkalarına sağladığı yararlar ile dürüst olmamanın karakterin kendisine ve başkalarına getirdiği zararlara ilişkin sayılara yer verilmiştir.

Tablo 4.24. Davranışların Neden Olduğu Yarar ve Zarar Sayıları

<i>Davranışın Neden Olduğu Sonuç</i>	<i>Bütün Metinlerde Görülme Sayısı</i>	<i>Resimli Kitaplarda Görülme Sayısı</i>	<i>Çevrimiçi Metinlerde Görülme Sayısı</i>
Dürüstlüğün Karaktere Sağladığı Yarar	26	21	5
Dürüstlüğün Başkalarına Sağladığı Yarar	5	5	0
Dürüst Olmayan Davranışın Karaktere Verdiği Zarar	17	16	1
Dürüst Olmayan Davranışın Başkalarına Verdiği Zarar	15	14	1

Tablo 4.24 incelendiğinde görülmektedir ki, davranıştan etkilenen karakterin kendisi olduğunda; dürüstlüğün yararına (n=26), dürüst olmamanın zararından (n=17) daha fazla rastlanmıştır. Davranıştan etkilenen başkaları olduğunda; dürüst olmamanın zararına (n=15), dürüst olmanın yararından (n=5) daha fazla rastlanmıştır. Toplam

sayılara bakıldığında yarar (n=31) ve zarar sayılarının (n=32) birbirine çok yakın olduğu görülmektedir.

İncelenen öykülerde dürüst olmanın ya da dürüst olmamanın neden olduğu olumlu ya da olumsuz duygulara rastlanmıştır. Dürüstlüğün, karakterin kendisinde ve başkalarında neden olduğu olumlu duygular ile dürüst olmamanın, karakterin kendisinde ve başkalarında neden olduğu olumsuz duygulara ait sayılar Tablo 4.25'te verilmiştir.

Tablo 4.25. Davranışların Neden Olduğu Olumlu ve Olumsuz Duygu Sayıları

<i>Davranışın Sonucunda Oluşan Duygu</i>	<i>Bütün Metinlerde Görülme Sayısı</i>	<i>Resimli Kitaplarda Görülme Sayısı</i>	<i>Çevrimiçi Metinlerde Görülme Sayısı</i>
Dürüstlüğün Karakterde Oluşturduğu Olumlu Duygu	16	13	3
Dürüstlüğün Başkalarında Oluşturduğu Olumlu Duygu	8	7	1
Dürüst Olmayan Davranışın Karakterde Oluşturduğu Olumsuz Duygu	22	16	6
Dürüst Olmayan Davranışın Başkalarında Oluşturduğu Olumsuz Duygu	29	27	2

Tablo 4.25'te görüldüğü gibi; incelenen metinlerde dürüst olmanın, karakterin kendisinde neden olduğu olumlu duygulara (n=16) başkalarında neden olduğu olumlu duygulardan (n=8) daha fazla rastlanmıştır. Bunun tersine, dürüst olmayan davranış; başkalarında (n=29), karakterin kendisinde olduğundan (n=22) daha fazla olumsuz duyguya neden olmuştur. Bütün olarak bakıldığında dürüst olmamanın yol açtığı

olumsuz duygulara (n=51), dürüstlük sayesinde oluşan olumlu duygulardan (n=24) daha fazla rastlanmıştır.

Bu bölümde ortaya konan bulgulardan çıkarılan sonuçlar bir sonraki bölümde tartışılmıştır.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma ile elde edilen bulgular tartışılmış ve araştırmacılara ve uygulayıcılara dönük öneriler sunulmuştur.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma, okul öncesi çağı çocuklarına dönük dürüstlük konulu Türkçe öykülerde dürüstlük konusunun nasıl işlendiğini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunun özellikleri incelenirken incelenen resimli çocuk kitaplarında dürüstlük konusu işlenirken daha çok hayvan karakterlerden yararlanıldığı görülmüştür (bkz. Grafik 3.2). Burke ve Copenhaver'a (2004) göre öykünün iletisinin çok güçlü ya da acı verici olabileceği durumlarda kitaplarda insan yerine hayvan kullanılması okuyucuya duygusal bir mesafe sağlamaktadır. Çocuk edebiyatının eğlendirme, kitap sevgisi aşılama ve hayvanlar hakkında bilginin artırılması gibi amaçları göz önünde tutulduğunda insan olmayan karakterlerle öykü anlatmak yararlı olabileceken, Geerdts'e (2016) göre bu durum biyolojik açıdan dünyaya bakışın insan merkezli olmasına katkıda bulunabilecek ve gerçek hayvanlara, insana özgü özelliklerin yüklenmesine neden olabilir. Markowsky'ye (1975) göre yazarlar, küçük çocukların hayvanlarla özdeşim kurabilmesine ve hayal gücü yoluyla başka dünyalara dalmaya olanak tanıdığı için antropomorfizme başvurur. O'Sullivan'a (2004) göre değer eğitimi amaçlı kullanılacak kitaplar çocukların hayranlık duyacağı ancak inandırıcı özelliklerde, çocukların yaşıtı karakterler içermelidir. Öykünün dürüstlük gibi günlük yaşamın içinden ve genele hitap eden bir davranışı kazandırmayı

amaçlaması durumunda; gerçek dışı bir dünya içerisinde, duygusal olarak çocuğa uzak bir kurgu yerine daha kolay özdeşim kurulabilecek gerçek insanlarla, yaşama aktarımı kolay olacak biçimde kurgulanmasının amaca daha uygun olacağı söylenebilir. Ancak davranış kazandırma amaçlı öykülerin etkililiği üzerinde, öyküde oluşturulan ortamın gerçekçi olması ile gerçek dışı olması arasındaki farkı inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Araştırmanın birinci alt problemi olan dürüst davranış örneklerine ne kadar yer verildiğini belirlemeye dönük analizlerin sonucunda, çalışma grubundaki resimli kitaplarda dürüstlük değerine ilişkin olumlu örnek olabilecek 41 davranışa rastlanmıştır (bkz. Tablo 4.1). Dirican ve Dağlıoğlu (2014) tarafından 3-6 yaş grubu çocukların değer edimine yönelik, Türk yazarlar tarafından yazılmış resimli öykü kitaplarında yer alan temel insani değerlerin neler olduğunu ve yer verilme sıklıklarını belirlemek amacıyla yapılan çalışmada ölçüt örneklem yoluyla seçilen 135 kitap içerisinde dürüstlük değerine ait 38 ifade belirlenmiş ve çalışmada dürüstlük değerinin incelenen resimli kitaplarda en az yer verilen değerlerden biri olduğu belirtilmiştir. Araştırmamızda elde edilen dürüst davranış örneği sayısının Dirican ve Dağlıoğlu (2014) tarafından gerçekleştirilen çalışmada elde edilen sayıya yakın olarak görülmektedir.

Araştırmanın ikinci alt problemi dürüst davranış için gösterilen gerekçelerin neler olduğunun belirlenmesi ile ilgilidir. Ahlaki ikilem durumunda dürüst olamayan davranışa hiç başvurmadan gerçekleştirilmesi beklenen dürüstlük için 31 metin içinde 8 gerekçeye rastlanmıştır (bkz. Tablo 4.5). Bu gerekçeler incelendiğinde ise hem kişinin kendinden kaynaklı içsel sebepler hem de dış kaynaklı sebepler yer aldığı görüldüğünden çalışma grubundaki metinlerde dürüstlük için gösterilen gerekçelerin kaynağı açısından çeşitlilik gösterdiği söylenebilir. Önce dürüst davranmayı

sonrasında dürüst davranan karakterler için değişime yol açan gerekçeler içerisinde kendiliğinden gerçekleşen pişmanlığa ve vicdan azabına birer kez rastlanmıştır. Karakterdeki değişim, çalışma grubundaki metinlerde çoğunlukla dışsal kaynaklı olmuştur (bkz. Tablo 4.6). Önce dürüst davranmamış olan karakterler en fazla yalının ortaya çıkması sebebiyle sonrasında dürüst davranmıştır. Fu ve diğerleri (2012), 3,4 ve 5 yaşlarında çocuklarla gerçekleştirdikleri çalışmalarında okul öncesi çağı çocukların blöfü ayırt edip stratejik yalanlar söyleyebildikleri sonucuna ulaşmıştır. Küçük çocukların da stratejik yalanlar söyleyebildiğini gösteren bu bulgu ile dinledikleri öyküde yer alan karakterin dürüst davranma sebebini stratejik olarak yorumlayabileceği şeklinde bir yorum yapılabilir. Ancak metinde gösterilen dürüstlük gerekçesinin çocukların dürüstlüğü üzerine etkilerini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Alanyazında, dürüstlüğün gerekçeleri konusunda önemli bulgular sunmuş deneysel çalışmalara rastlamak mümkündür. Levine ve diğerleri (2010) 258 üniversite öğrencisiyle; doğruyu söylemek bir soruna yol açmadığında katılımcıların neredeyse tamamen doğru söylediği, yalan söylemek için bir gerekçe varsa, dürüstlük kendisi için bir soruna yol açacaksa %60 - %64,5 civarında bir oranla yalan söylediği bulgularına ulaştıkları çalışmalarının sonucunda insanların dürüst yollarla elde edebilecekleri şeyler için genellikle aldatma yoluna başvurmadiğı sonucuna ulaşmıştır. Bateson ve diğerleri (2006) tarafından İngiltere’de 25 kadın, 23 erkek, 48 katılımcıyla gerçekleştirilen araştırmanın bulguları ise izleniyor olma düşüncesinin dürüstlüğü arttırdığı biçiminde yorumlanmıştır. Zhong ve diğerleri (2010), Amerika Birleşik Devletleri’nde, 84 üniversite öğrencisiyle gerçekleştirdiğı araştırmalarında loş aydınlatmalı odadaki öğrencilerin aydınlık odadakilere göre daha fazla hile yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Yetişkinlerle yapılmış olan bu çalışmalar metinlerde geçen dış

kaynaklı dürüstlük gerekçelerinin gerçek hayatta da karşılığı olduğunu gösterse de, asıl istenenin iç kontrol yolu ile kişinin kendiliğinden dürüst davranması olduğu, beklenen bir durum olarak yordanabilir.

Araştırmanın üçüncü alt problemi dürüst davranışların sonuçlarının neler olduğunun belirlenmesi ile ilgilidir. Bu amaçlarla yapılan analizlerin sonuçlarına göre (bkz. Tablo 4.7, Tablo 4.8, Tablo 4.9, Tablo 4.10, Tablo 4.11) dürüst davranmanın hem karakterin kendisini hem de başkalarını olumlu yönde etkileyen sonuçları olduğu görülmüştür. Dürüst davranmanın karaktere sağladığı yararlar içerisinde ödüllendirilme, takdir görme, kutlanma, sevilme gibi başkaları tarafından karaktere yönlendirilmiş manevi açıdan ödüllendirici olumlu pekiştireçlerin çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir (bkz. Tablo 4.7). Erikson'un Psikososyal Gelişim Aşamalarına göre girişkenliğe karşı suçluluk döneminde olan çocuklar için özellikle ebeveynlerin onayını almak çok önemlidir (Butcher ve diğerleri, 2014). Bu açıdan bakıldığında dürüst davranışın sonucunda karakterin kendisine ya da başkalarına yarar sağlanması ya da olumlu duygulara neden olunması yoluyla, özellikle karakterin ebeveyninin onayı olmak üzere çocuğun gelişiminde etkisi olan veya çocuğun önemli gördüğü yetişkinlerin onayının aldığıın gösterildiği öykülerin çocuk üzerinde etkili olabileceği düşünülebilir. Öykülerin okunduğu çocukların ileriki yaşamlarında Kohlberg'in Ahlak Gelişimi Aşamalarından gelenek öncesi düzeyinde olduğu varsayılınca da davranışların olumlu sonuçlarının, davranışların çocuk tarafından değerlendirilmesi için çok önemli bir yeri olacağı söylenebilir (Kohlberg, 1975).

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan çalışma grubunda yer alan metinlerde dürüst olmayan davranış örneklerine ne kadar yer verildiğinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen analizlerin sonucunda metinlerin yüksek oranda, çok sayıda ve farklı biçimlerde dürüst olmayan davranış örneği içerdiği görülmüştür (bkz. Tablo 4.12,

Tablo 4.13. Grafik 4.4, Grafik 4.5, Grafik 4.6). Lee ve diğerlerinin (2002) gerçekleştirdiği çalışmada 3-4 yaşındaki çocukların, öyküdeki karakterin söylediği mantıksız yalanlara inanmaya meyilli olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Berthoud–Papandropoulou ve Kilcher (2003), tarafından gerçekleştirilen çalışmada, kuklanın bilmediği konudaki tahmininin yanlış çıkmasını (kibrit kutusu içinden kalem çıkması), 4 ve 5 yaşındakilerin çoğunlukla yalan olarak değerlendirdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Fritzley ve Lee (2003), küçük çocukların kendilerine sorulan evet-hayır sorularına evet demeye meyilli olup olmadıklarını incelemek amacıyla 2-5 yaş arası çocuklarla; mantıklı ve mantıksız evet-hayır sorularının sorulduğu dört deneyden oluşan bir çalışma yürütmüştür. Çalışmanın sonucunda 2 yaşındakilerin istikrarlı biçimde evet demeye meyilli olduğu, 3 yaşındakilerin yanıtlarının çeşitlilik gösterdiği bunun da evet-hayır sorularına verilen tepkilerde 3 yaşın gelişimsel açıdan bir geçiş dönemine işaret ettiği bulgularına ulaşılmıştır. Okulöncesi çağı çocukların yaşları göz önüne alındığında, çocukların kitaplardaki olumsuz örneklerle ilk kez karşılaşmış ve yeni zihinsel şemalar geliştiriyor olma olasılığı söz konusu olabilir. Özellikle 3-4 yaşlarındaki çocukların yaşam deneyimleri, bilişsel ve ahlaki gelişim özellikleri göz önünde tutulduğunda kendilerine sunulan öykülerde yer alan yalanlara karşı istenen yönde bir tutum geliştiremeyebilirler. Okulöncesi çağı çocuklarının dürüstlük ve yalan ile ilgili gelişimsel yeterliliklerini gösteren söz konusu deneylerin bulguları ile birlikte, Piaget'nin bilişsel gelişim kuramında geçen animizm, yapaycılık, sihirli düşünce gibi kavramlar göz önünde tutulduğunda; 3-6 yaş arası çocuklara dürüstlük açısından olumsuz örnekler sunulunca, bu örneklere ilişkin değerlendirmelerinin istenen şekilde olmayabileceğinin göz önünde tutulması gerektiği söylenebilir.

Araştırmanın beşinci alt problemi olan çalışma grubunda yer alan metinlerde dürüst olmayan davranışların nedenlerinin belirlenmesine dönük analizlerin sonucunda

dürüst olmayan davranışların neredeyse tamamının egosantrik düşünceyle gerekçelendirildiği görülmüştür (bkz. Tablo 4.14). Okul öncesi çağı çocuklarının bencil sebeplerle yalan söylediğini gösteren araştırma bulguları ile karşılaşılabileceği gibi (Buccioli ve Piovesan, 2011; Fu ve diğerleri, 2012) okul öncesi çağı çocuklarının kibarlık adına, başkalarını kırmamak için ya da başkalarının iyiliği için yalan söyleyebildiğini gösteren araştırmalar da bulunmaktadır. Talwar ve diğerleri (2007), kibar olmak adına çocukların söylediği beyaz yalanları incelemek için, yaşları 3-11 arasında değişen Kuzey Amerikalı toplam 323 çocukla bir çalışma gerçekleştirdikleri araştırmalarında, sevmedikleri bir hediye alan çocukların %68'i kibarlık adına hediyeyi beğendiklerini söylemiş, ebeveynleri tarafından deney sırasında öyle olmasa da beğendiğini söylemesi istenen çocuklarda bu oran %87 olmuştur. Yaş arttıkça beyaz yalan söyleme oranı artmıştır. Williams ve diğerleri (2013), 6 – 7 yaşlarında çocuklarla gerçekleştirdikleri çalışmalarında çocukların hem bencil amaçlarla hem de kibarlık adına yalan söylediği, yabancı yetişkine yalan söyleme oranının ebeveyne söyleme oranına göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırmalarda, okul öncesi çağı çocukların prososyal yalanlar söyleyebildiği görülürken, çalışma grubunda yer alan metinler içerisinde beyaz yalanlar olarak adlandırılacak, başkalarını kırmamak için ya da başkalarının iyiliği için söylenen yalanlara rastlanmaması dikkat çekicidir.

Araştırmanın altıncı problemi çalışma grubunda yer alan metinlerde geçen dürüst olmayan davranışların sonuçlarının neler olduğunu belirlemeye dönüktür. Bu amaçla gerçekleştirilen analizler sonucunda dürüst davranmanın hem karakterin kendisi, hem de başkaları için zararlara yol açtığı görülmüştür (bkz. Tablo 4.15, Tablo 4.16). Dürüst olmayan davranışların neden olduğu duygular incelendiğinde ise karakterin kendisi için olumlu ve olumsuz duygulara, başkaları için ise sadece olumsuz duygulara

yol açtığı belirlenmiştir (bkz. Tablo 4.17, Tablo 4.18). Dürüst davranmayan karakterlerin eğlenmesine/gülmesine 4 kez, mutlu olduğunun belirtilmesine 3 kez rastlanmıştır. Bu karakterler öykünün sonunda olumsuz sonuçlar ile yüzleşecek de olsa öykü anlatımının herhangi bir nedenle karakterin eğlendiği yerde yarım kalması ya da dinleyen çocuğun “ben bu karakterin sonradan düştüğü hataya düşmeyebilirim, yalanımı gizleyebilirim vb.” biçimlerde düşünebilmesi olasılıkları, dürüst davranmayarak mutlu olunabileceği iletisinin ulaştırılabileceği şeklinde yorumlanabilir. Ancak sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde dürüst davranmamanın sonuçlarının çoğunlukla olumsuz olduğu görülmektedir. Sever (2006), yalnızca birilerine göre oluşturulmuş doğruların çocuğa hazır olarak sunulduğu, emredici ve davranışın sonuçlarının çocuğa olasılıkları düşünme fırsatı sunmadan kesin yargılarla aktarıldığı kitapları eleştirmiştir. O'Sullivan'a (2004) göre değer eğitimi amaçlı kullanılacak kitaplar ahlaki ikilemler içermeli ve öğrenmede bilgiyi alma düzeyinin ötesine geçmeyi sağlayacak derinlikte olmalıdır. Öte yandan dürüstlüğün sonuçları kısmında değinildiği gibi davranışın sonuçları, küçük çocukların davranışı değerlendirirken göz önünde tuttuğu önemli bir etkidir. Gerçekleştirdiğimiz alanyazın taramaları sırasında çocukların dürüstlük davranışı üzerinde, çocuğa okunan metin içerisinde mesajın net biçimde belirtilmiş olması ile sonucu kesin olmayan öyküdeki davranışın sonuçlarının çocukla tartışılmasının etkileri üzerine deneysel bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Araştırmanın yedinci alt problemi olan çalışma grubundaki metinlerde ile ilgili olumlu anlamlı ve olumsuz anlamlı sözcüklerin kaç kez yer aldığı belirlenmesine dönük yapılan analizler sonucunda metinler içerisinde en sık rastlanan en az beş harfli sözcüğün “yalan” olduğu belirlenmiştir (bkz. Tablo 4.20). Bununla birlikte, dürüstlük ile ilgili sözcüklerden seçilen “doğru”, “dürüst”, “gerçek” kelimeleri ile oluşturulan

olumlu anlamlı olarak gruplandırılmış kelimelerin toplam sayısının “yalan” ve “yanlış” kelimelerinin toplamından fazla olduğu görülmüştür. Kelime sayılarına ilişkin bulgular nicel içerik analizi yoluyla toplanmıştır. Başka bir deyişle bağlamdan bağımsız olarak sayılmıştır. Örneğin cümle içerisinde “yalan söylememelisin” ya da “dürüst davranmadı” biçiminde yer aldığı yalın anlamlarının karşıtı iletiler gönderebilecek olsa da gerçekleştirilen nicel analiz, öyküleri oluşturan cümleler yapılandırılırken seçilen sözcükler hakkında bir bilgi sağlamaktadır. En sık seçilen sözcüğün “yalan” olması, küçük çocuklarla dürüstlük konusunun işlenmesine dönük öykülerin istenen davranışa, istenmeyenden yola çıkarak ulaşılmaya çalışıldığı biçiminde yorumlanabilir. Vygotsky, 1934 tarihinde yazdığı “Düşünce ve Dil” adlı kitabında, “Düşünce, sözcüklerle yalnızca dile getirilmekle kalmaz, onlar aracılığıyla varlık kazanır (Vygotsky, 1998, s.117)” deyişi ile sözcükler ile düşünce arasındaki ilişkinin önemini vurgulamıştır. Bu anlamda çocuklara dönük öyküler oluşturulurken seçilen sözcüklerin doğrudan amaca uygun olarak seçilmiş olmasında fayda olabileceği söylenebilir.

Araştırmada elde edilen bulgulardan biri de, çalışma grubunda yer alan metinlerde dürüst davranmayan karakterlere dürüst davranan karakterlerden daha fazla yer verildiğini göstermiştir (bkz Tablo 4.22, Grafik 4.8). Smith ve Guerny (1977), üçüncü sınıf ve altıncı sınıf öğrencileriyle gerçekleştirdiği çalışmalarında izlenen filmdeki dürüst yetişkin karakterle özdeşim kuran çocuk sayısının, dürüst olmayan karakterle özdeşim kuranlara göre çok daha fazla olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Okul öncesi çağı çocukların izledikleri ya da dinledikleri kurgusal metinlerdeki karakterle kurduğu özdeşimin dürüstlük ile ilişkisinin incelendiği bir çalışmaya rastlanmadıysa da öykülerdeki karakterlere duyulan güven ve dürüstlük ilişkisi ile ilgili çalışmalara rastlamak mümkündür. Li ve diğerleri (2014), 3-5 yaş arasındaki çocuklarla

gerçekleştirdiği araştırmada, 3 ve 4 yaşta açıkça gözlenemeyen dürüst karaktere güvenme biçimindeki dürüstlük-güven ilişkisinin 5 yaş çocuklarında gözlendiği bulgusuna ulaşmıştır. Bu bulgu, özellikle küçük yaş grubundaki çocuklara okunacak öykülerdeki karakterlerin özelliklerinin dikkatli seçilmesi gerektiği biçiminde yorumlanabilir.

Araştırmanın birinci, üçüncü, dördüncü ve altıncı alt problemlerine dönük bulguların karşılaştırılması ile çalışma grubunda yer alan metinlerin dürüst olmayan davranış örneklerine dürüst davranış örneklerinden daha fazla yer verdiği (Tablo 4.23), dürüstlüğün faydası ile dürüst olmamanın zararına birbirine çok yakın sayılarda yerildiği (bkz. Tablo 4.24), dürüst davranmamanın neden olduğu olumsuz duygulara, dürüstlüğün neden olduğu olumlu duygulardan daha fazla yer verildiği (bkz. Tablo 4.25) bulgularına ulaşılmıştır. Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde çalışma grubundaki metinlerden elde edilen bulguların toplanmasıyla oluşturulan çerçevenin “dürüstlük ve olumlu sonuçlarından” çok “dürüst olmama ve olumsuz sonuçlarına” vurgu yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Lee ve diğerleri (2014) tarafından gerçekleştirilen araştırma bulgularına göre dürüst davranışın olumlu sonuçlarını vurgulayan George Washington ve Kiraz ağacı adlı öykünün okul öncesi çağı çocuklarında dürüstlük davranışını arttırdığı, dürüst olmamanın olumsuz sonuçlarını vurgulayan Pinokyo ve Yalancı Çoban adlı öykülerin çocuklarda dürüst olmayan davranışları azaltmada etkili olmadığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak, çocukların bilişsel ve ahlaki gelişimleri düşünüldüğünde üst düzey bilişsel çözümler yapamayacakları, bu bağlamda bu yaş grubuna dönük hazırlanan öykülerde dürüst olmayan davranış göstermek yerine doğrudan dürüst davranış örnekleri ile dürüstlük değerinin ele alınabileceği söylenebilir.

Bu bölümde tartışılan konular ışığında birtakım önerilerde bulunmak mümkündür.

5.2. Öneriler

Okul öncesi çocuklarına dönük dürüstlük konulu öykülerin incelendiği bu araştırmanın bulgularına dayanarak aşağıdaki öneriler sunulabilir:

1. Çocuklara dönük dürüstlük konulu resimli kitaplar hazırlanırken çocuk gelişimi ve çocuk edebiyatı alanındaki uzmanlardan destek alınmalıdır.
2. Dürüstlük konulu öykülerde dürüst olmamanın olumsuz sonuçları yerine, dürüstlüğün olumlu sonuçları vurgulanmalıdır.
3. Dürüstlük konulu öyküler oluşturulurken çocuğun özdeşim kurabileceği karakterler seçilmelidir.
4. Öğretmenler ve ebeveynler dürüstlük konulu öyküler seçerken içerdiği olumlu ve olumsuz davranışları değerlendirmelidir.
5. Öğretmenler ve ebeveynler metinleri kullanarak dürüstlük konusunu işlerken çocuğun öykünün üzerine düşünmesine ve metinle ilgili çözümler yapmasına rehberlik etmelidir.
6. Okul öncesi eğitimde işlenen diğer değerler üzerine hazırlanmış öyküler üzerine araştırma yapılabilir.
7. İlköğretim düzeyinde dürüstlük konusunu işleyen öyküler üzerine araştırma yapılabilir.
8. Çocukların dürüstlük davranışı üzerinde, okunan öykülerde oluşturulan ortamın gerçekçi olmasının ya da gerçek dışı olmasının etkileri üzerine deneysel bir çalışma yapılabilir.
9. Çocukların dürüstlük davranışı üzerinde, çocuğa okunan metin içerisinde mesajın net biçimde belirtilmiş olması ile sonucu kesin olmayan öyküdeki

davranışın sonuçlarının çocukla tartışılmasının etkileri üzerine deneysel bir çalışma yapılabilir.

10. Çocuğa okunan dürüstlük konulu öykülerde geçen davranışın olumlu ya da olumsuz sonuçlarından etkilenen kişinin karakterin kendisi ya da başka bir karakter olmasının çocuk davranışları üzerindeki etkisi üzerine deneysel bir araştırma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Acat, M. B. ve Aslan, M. (2012). Yeni bir değer sınıflaması ve bu sınıflamaya bağlı olarak öğrencilere kazandırılması gereken değerler. *Kuram ve Uygulama Eğitim Bilimleri*, 12 (2), 1461-1474.
- Akbaş, O. (2005). Değer öğretiminde yeni yaklaşımlar. In MEB (Ed.), *Sosyal Bilgiler Dersi 6 ve 7. Sınıflar Öğretim Programı ve Klavuzu* (pp. 45-51): Milli Eğitim Bakanlığı.
- Aktepe, V. ve Selma, Y. (2009). İlköğretim öğretmenlerinin değer yargılarının betimlenmesi: Kırşehir İli Örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3).
- Akyol, T. (2012). *Resimli çocuk kitaplarında yer alan değerlerin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara. (315027)
- Altan, M. Z. (2011). Çoklu zekâ kuramı ve değerler eğitimi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 53-57.
- Amy-May, L., Talwar, V., Lee, K., Bala, N. ve Lindsay, R. C. L. (2004). "Intuitive" lie detection of children's deception by law enforcement officials and university students. *Law and Human Behavior*, 28(6), 661-685.
- Arıkan, A. (2011). Değerler eğitiminin tanımı, önemi ve kapsamı. In A. Arıkan (Ed.), *Okulöncesi Dönemde Değerler Eğitimi* (pp. 1-28). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Azar, O. H., Yosef, S. ve Bar-Eli, M. (2013). Do customers return excessive change in a restaurant?: A field experiment on dishonesty. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 93, 219-226. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jebo.2013.03.031>
- Bağcı, E. (2013). *Çocuk edebiyatı ürünleriyle çocuklar için yazılmış eserlerin değerler eğitimi bağlamında karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi, Manisa. (311855)
- Baker-Smith, K. ve Moore, K. A. (2012). *Early onset of social anxiety: Impact on Erikson's stages of psychosocial development*. Paper presented at the

Proceedings 1st Australian Psychological Society's Psychology of Relationships Conference pp.

- Barrouillet, s. (2015). Theories of cognitive development: From Piaget to today. *Developmental Review*, 38, 1-12. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.dr.2015.07.004>
- Bateson, M., Nettle, D. ve Roberts, G. (2006). Cues of being watched enhance cooperation in a real-world setting. *Biology Letters*, 2(3), 412-414. doi: 10.1098/rsbl.2006.0509
- Belet, Ş. D. ve Dal, S. (2010). The use of storytelling to develop the primary school students' critical reading skill: the primary education pre-service teachers' opinions. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 9(0), 1830-1834. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.12.409>
- Berk, L. E. (2013). *Çocuk gelişimi* (A. Dönmez, Trans. B. Onur Ed.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Berkowitz, M. W. ve Grych, J. H. (2000). Early character development and education. *Early Education and Development*, 11(1), 55-72.
- Berthoud–Papandropoulou, I. ve Kilcher, H. (2003). Is a false belief statement a lie or a truthful statement? Judgments and explanations of children aged 3 to 8. *Developmental Science*, 6(2), 173-177.
- Biskin, D. ve Hoskisson, K. (1974). Moral development through children's literature. *Elementary School Journal*, 75(3), 152-157.
- Buccioli, A. ve Piovesan, M. (2011). Luck or cheating? A field experiment on honesty with children. *Journal of Economic Psychology*, 32(1), 73-78. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.joep.2010.12.001>
- Burke, C. L. ve Copenhaver, J. G. (2004). Animals as people in children's literature. *Language Arts*, 81(3), 205-213.
- Butcher, J. N., Mineka, S. ve Hooley, J. M. (2014). *Abnormal psychology*.
- Can, G. (2011). Çocuk gelişimi kuramları - II. In E. Ceyhan (Ed.), *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim - I* (pp. 69-90). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset.

- Cesur, E. ve Baş, B. (2015). Mavisel Yener'in çocuklara yönelik öykülerindeki eğitsel iletiler üzerine bir araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(3), 64-76.
- Cohen, L., Manion, L. ve Morrison, K. (2007). *Research methods in education* (Sixth Edition ed.). New York: Routledge.
- Cohen, L. J. (2011). *The handy psychology answer book*. Detroit, MI: Visible Ink Press.
- Cohen, T. R., Gunia, B. C., Kim-Jun, S. Y. ve Murnighan, J. K. (2009). Do groups lie more than individuals? Honesty and deception as a function of strategic self-interest. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45(2009), 1321–1324.
- Crossman, A. M. ve Lewis, M. (2006). Adults' ability to detect children's lying. *Behavioral Sciences & the Law*, 24(5), 703-715. doi: 10.1002/bsl.731
- Çam, Z., Çavdar, D., Seydooğulları, S. ve Çok, F. (2012). Ahlak gelişimine klasik ve yeni kuramsal yaklaşımlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1211-1122.
- Dağlıoğlu, E. (2011). Okulöncesinde bilişsel gelişim. In E. Ceyhan (Ed.), *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim - I* (pp. 197-219). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset.
- Demircan, C. (2006). TÜBİTAK çocuk kitaplığı dizisindeki kitapların dış yapısal ve i yapısal olarak incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1).
- Deveci, H., Belet, D. ve Türe, H. (2013). Dede korkut hikâyelerinde yer alan değerler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 294.
- Din, B. (2011). Okulöncesi dönemde değerler eğitiminin yeri ve önemi. In A. Arıkan (Ed.), *Okulöncesi Dönemde Değerler Eğitimi* (pp. 73-94). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Dirican, R. ve Dağlıoğlu, H. E. (2014). 3-6 yaş grubu çocuklarına yönelik yayımlanan resimli hikaye kitaplarının bazı temel değerler açısından incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 3(2).

- Edelstein, R. S., Luten, T. L., Ekman, P. ve Goodman, G. S. (2006). Detecting lies in children and adults. *Law and Human Behavior*, 30(1), 1.
- Ekşi, H. (2006). Bilişsel ahlak gelişimi kuramı: Kohlberg ve sonrası. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.
- Elkind, D. (1979). Erik Erikson : İnsanda Gelişimin Sekiz Evresi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 12(1). doi: 10.1501/Egifak_0000000613
- Elo, S., Kääriäinen, M., Kanste, O., Pölkki, T., Utriainen, K. ve Kyngäs, H. (2014). Qualitative content analysis: A focus on trustworthiness. *SAGE Open*, 4(1). doi: 10.1177/2158244014522633
- Erdener, E. (2009). Vygotsky'nin düşünce ve dil gelişimi üzerine görüşleri: Piaget'e eleştirel bir bakış. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 85-103.
- Erikson, E. H. (1994). *Identity and the life cycle*: WW Norton & Company.
- Eripek, S. (1998). İlköğretim çağı çocuklarının bilişsel, bedensel ve kişilik özellikleri. *Eğitim Bilimlerinde Yenilikler. Anadolu Üni. Yayınları*, (1016).
- Evans, A. D. ve Lee, K. (2010). Promising to tell the truth makes 8- to 16-year-olds more honest. *Behavioral Sciences & the Law*, 28(6), 801-811. doi: 10.1002/bsl.960
- Evans, A. D. ve Lee, K. (2014). The relation between 8- to 17-year-olds' judgments of other's honesty and their own past honest behaviors. *International Journal of Behavioral Development*, 38(3), 277-281. doi: 10.1177/0165025413517580
- Fangyuan, C. ve Peng Chen, R. (2013). Anthropomorphism: New insights and implications. *Advances in Consumer Research*, 41, 27-32.
- Feldman, D. H. (2004). Piaget's stages: the unfinished symphony of cognitive development. *New Ideas in Psychology*, 22(3), 175-231. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.newideapsych.2004.11.005>
- Forman, J. ve Damschroder, L. (2008). Qualitative content analysis. *Empirical Research for Bioethics: A Primer*. Oxford, UK: Elsevier Publishing, 39-62.

- Friedenberg, J. (2010). *Artificial psychology the quest for what it means to be human*. New York: Psychology Press.
- Fritzley, V. H. ve Lee, K. (2003). Do young children always say yes to yes-no questions? A metadevelopmental study of the affirmation bias. *Child Development, 74*(5), 1297-1313.
- Fu, G., Evans, A. D., Wang, L. ve Lee, K. (2008). Lying in the name of the collective good: a developmental study. *Developmental Science, 11*(4), 495-503. doi: 10.1111/j.1467-7687.2008.00695.x
- Fu, G., Evans, A. D., Xu, F. ve Lee, K. (2012). Young children can tell strategic lies after committing a transgression. *Journal of Experimental Child Psychology, 113*(1), 147-158. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jecp.2012.04.003>
- Fu, G., Heyman, G. D., Chen, G., Liu, P. ve Lee, K. (2015). Children trust people who lie to benefit others. *Journal of Experimental Child Psychology, 129*, 127-139. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jecp.2014.09.006>
- Geerds, M. S. (2016). (Un)real animals: Anthropomorphism and early learning about animals. *Child Development Perspectives, 10*(1), 10-14. doi: 10.1111/cdep.12153
- Gjersoe, N. L., Hall, E. L. ve Hood, B. (2015). Children attribute mental lives to toys when they are emotionally attached to them. *Cognitive Development, 34*, 28-38. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.cogdev.2014.12.002>
- Glätzle-Rützler, D. ve Lergetporer, s. (2015). Lying and age: An experimental study. *Journal of Economic Psychology, 46*, 12-25. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.joep.2014.11.002>
- Gome-Garibello, C., Sayka, C., Moore, K. ve Talwar, V. (2013). Educators' ability to detect true and false bullying statements. *Educational Research Quarterly, 37*(1), 3-23.
- Göknil, C. (2000). Okul öncesi çocuk edebiyatı denince ne anlaşılmalıdır. In M. R. Şirin (Ed.), *99 Soruda Çocuk Edebiyatı* (3. Baskı ed., pp. 138-141). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Güven, Y. (2002). *Erken çocukluk döneminde sezgisel düşünme ve matematik*. Paper presented at the M.Ü. Uluslararası Katılımlı 2000'li Yıllarda Öğrenme ve

Öğretmen Sempozyumu, İstanbul. http://infobank.fedu.metu.edu.tr/ufbmek-5/netscape/b_kitabi/PDF/OkulOncesi/t263d.pdf

- Hays, C. and Carver, L. J. (2014). Follow the liar: the effects of adult lies on children's honesty. *Developmental Science*, 17(6), 977-983. doi: 10.1111/desc.12171
- İnan, H. Z. (2011). Okulöncesi eğitim programında değerler eğitiminin kapsamı. In A. Arıkan (Ed.), *Okulöncesi Dönemde Değerler Eğitimi* (pp. 95-120). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Jacobs, A. J. (2014). Morals of children's stories. *Esquire*, 162(5), 170-170.
- Jones, D. H. (1966). Freud's theory of moral conscience. *Philosophy*, 41(155), 34-57.
- Kaefer, F., Roper, J. ve Sinha, s. (2015). A software-assisted qualitative content analysis of news articles: Example and Reflections. 2015, 16(2).
- Kallery, M. ve Psillos, D. (2004). Anthropomorphism and animism in early years science: Why teachers use them, how they conceptualise them and what are their views on their use. *Research in Science Education*, 34(3), 291-311. doi: 10.1023/b:rise.0000044613.64634.03
- Kamii, C. (1984). Autonomy: The aim of education envisioned by Piaget. *The Phi Delta Kappan*, 65(6), 410-415.
- Kara, C. (2012). Çocuk kitabı seçiminde resimlemelerle ilgili olarak ebeveynin dikkat etmesi gereken başlıca unsurlar. *Journal of Life Sciences*, 1(1).
- Karatay, H. (2007). Dil edinimi ve değer öğretimi sürecinde masalin önemi ve işlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-477.
- Karatay, H. (2011). Karakter eğitiminde edebi eserlerin kullanımı. *Turkish Studies*, 6, 1.
- Kesselring, T. ve Müller, U. (2011). The concept of egocentrism in the context of Piaget's theory. *New Ideas in Psychology*, 29(3), 327-345. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.newideapsych.2010.03.008>
- Kimmel, E. A. (1970). Can children's books change children's values? *Educational Leadership*, 28(2), 209-214.

- Kinnier, R. T., Kernes, J. L. ve Dautheribes, T. M. (2000). A short list of universal moral values. *Counseling and Values*, 45(1), 4-16.
- Kohlberg, L. (1968). Early education: A cognitive-developmental view. *Child Development*, 39(4), 1013-1062. doi: 10.2307/1127272
- Kohlberg, L. (1975). The cognitive-developmental approach to moral education. *The Phi Delta Kappan*, 56(10), 670-677.
- Kohlberg, L. ve Hersh, R. H. (1977). Moral development: a review of the theory. *Theory Into Practice*, 16(2), 53-59.
- Kol, S. (2011). Erken çocuklukta bilişsel gelişim ve dil gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 1-21.
- Kurtuluş, K. (2010). *Araştırma yöntemleri*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Külünkoğlu, T. (2010). *İlköğretim birinci kademe türkçe ders kitaplarındaki metinlerin iletmiş değerler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum. (263792)
- Lee, K., Cameron, C. A., Doucette, J. ve Talwar, V. (2002). Phantoms and fabrications: Young children's detection of implausible lies. *Child Development*, 73(6), 1688-1702.
- Lee, K., Cameron, C. A., Xu, F., Fu, G. ve Julie, B. (1997). Chinese and Canadian children's evaluations of lying and truth telling: Similarities and differences in the context of pro- and antisocial behaviors. *Child Development*, 68(5), 924-934. doi: 10.2307/1132042
- Lee, K., Talwar, V., McCarthy, A., Ross, I., Evans, A. ve Arruda, C. (2014). Can classic moral stories promote honesty in children? *Psychological Science*, 25(8), 1630-1636.
- Lee, K., Xu, F., Fu, G., Ann, C. C. ve Chen, S. (2001). Taiwan and Mainland Chinese and Canadian children's categorization and evaluation of lie- and truth-telling: A modesty effect. *British Journal of Developmental Psychology*, 19(4), 525.
- Lefmann, T. ve Combs-Orme, T. (2013). Early brain development for social work practice: Integrating neuroscience with Piaget's theory of cognitive

- Development. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 23(5), 640-647. doi: 10.1080/10911359.2013.775936
- Levine, T. R., Kim, R. K. ve Hamel, L. M. (2010). People lie for a reason: Three experiments documenting the principle of veracity. *Communication Research Reports*, 27(4), 271-285.
- Li, Q.-G., Heyman, G. D., Xu, F. ve Lee, K. (2014). Young children's use of honesty as a basis for selective trust. *Journal of Experimental Child Psychology*, 117, 59-72. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jecp.2013.09.002>
- Lourenço, O. (2012). Piaget and Vygotsky: Many resemblances and a crucial difference. *New Ideas in Psychology*, 30(3), 281-295. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.newideapsych.2011.12.006>
- Ma, F., Evans, A. D., Liu, Y., Luo, X. ve Xu, F. (2015). To lie or not to lie? The influence of parenting and theory-of-mind understanding on three-year-old children's honesty. *Journal of Moral Education*, 44(2), 198-212. doi: 10.1080/03057240.2015.1023182
- Markowsky, J. K. (1975). Why anthropomorphism in children's literature? *Elementary English*, 52(4), 460-466.
- Mayring, s. (2000). Qualitative content analysis. *Forum: Qualitative Social Research*, 1(2).
- MEB. (2013). *Okul Öncesi Eğitim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Merriam, S. B. (1998). *Qualitative research and case study applications in education*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Morgan, D. L. (1993). Qualitative content analysis: A guide to paths not taken. *Qualitative Health Research*, 3(1), 112-121. doi: 10.1177/104973239300300107
- Murphy, C., Scantlebury, K. ve Milne, C. (2015). Using Vygotsky's zone of proximal development to propose and test an explanatory model for conceptualising coteaching in pre-service science teacher education. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 43(4), 281-295. doi: 10.1080/1359866X.2015.1060291

- Myers, D. G. (2004). *Psychology*. New York: Worth Publishers.
- Newman, B. M. ve Newman, s. R. (2012). *Development through life : a psychosocial approach*. Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning.
- O'Sullivan, S. (2004). Books to live by: Using children's literature for character education. *The Reading Teacher*, 57(7), 640-645. doi: 10.2307/20205410
- Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T. ve Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik Gelişimi. [Personality Development]. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(4), 566-589.
- Özen, Y. (2011). Etik mi? Ahlak mı? Modernite mi? Medeniyet mi? *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(5), 63-87.
- Rahim, H. ve Rahiem, M. D. H. (2012). The use of stories as moral education for young children. *International Journal of Social Science and Humanity*, 2(6), 454.
- Rokeach, M. ve Regan, J. F. (1980). The role of values in the counseling situation. *Personnel and Guidance Journal*, 58(9), 576-582.
- Salkind, N. J. (2002). *Child development*. New York: Macmillan Reference USA.
- Schreier, M. (2014). Qualitative content analysis. In U. Flick (Ed.), *The SAGE Handbook of Qualitative Data Analysis*. London: SAGE.
- Schultz, D. ve Schultz, S. (2008). *Theories of personality* (Ninth ed.): Cengage Learning.
- Schwartz, S. H. (1994). Are there universal aspects in the structure and contents of human values? *Journal of Social Issues*, 50(4), 19-45. doi: 10.1111/j.1540-4560.1994.tb01196.x
- Selek, M. (2014). *Osman Yalçın'ın hayvan hikayelerinde değerler eğitimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur. (370250)
- Sever, S. (2006). Gelişim sürecinin temel bir aracı: Çocuk edebiyatı yapıtları. *Mavi Ada, Nisan, Mayıs, Haziran*(7), 12-13.
- Sever, S. (2013). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. İzmir: Tudem.

- Shaffer, D. R. ve Kipp, K. (2014). *Developmental psychology : Childhood and adolescence*. [Belmont, Calif.]: Wadsworth Publishing.
- Smith, J. ve Guernsey, B. G. (1977). Effects of an adult model's dominance and honesty on children's identification and imitation. *Journal of Genetic Psychology, 131*, 223-236.
- Sokol, J. T. (2009). Identity development throughout the lifetime: An examination of Eriksonian theory. *Graduate Journal of Counseling Psychology, 1*(2), 14.
- Stribling, S. M. (2008). Using critical literacy practices in the classroom. *The NERA Journal, 44*(1), 34-38.
- Şirin, M. R. (2000). Çocuk edebiyatı nedir. In M. R. Şirin (Ed.), *99 Soruda Çocuk Edebiyatı* (Üçüncü Baskı, pp. 9-10). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Talwar, V., Crossman, A., Williams, S. ve Muir, S. (2011). Adult Detection of Children's Selfish and Polite Lies: Experience Matters. *Journal of Applied Social Psychology, 41*(12), 2837-2857. doi: 10.1111/j.1559-1816.2011.00861.x
- Talwar, V., Lee, K., Bala, N. ve Lindsay, R. C. L. (2002). Children's conceptual knowledge of lying and its relation to their actual behaviors: Implications for court competence examinations. *Law and Human Behavior, 26*(4), 395-415.
- Talwar, V., Lee, K., Bala, N. ve Lindsay, R. C. L. (2004). Children's lie-telling to conceal a parent's transgression: Legal implications. *Law and Human Behavior, 28*(4), 411-435.
- Talwar, V., Lee, K., Bala, N. ve Lindsay, R. C. L. (2006). Adults' Judgments of Children's Coached Reports. *Law and Human Behavior, 30*(5), 561-570.
- Talwar, V., Murphy, S. M. ve Kang, L. (2007). White lie-telling in children for politeness purposes. *International Journal of Behavioral Development, 31*(1), 1-11. doi: 10.1177/0165025406073530
- Temizyürek, F. (2003). Türkçe öğretiminde çocuk edebiyatının önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları, 13*(13), 161.
- Teo, T. (2014). *Encyclopedia of critical psychology*. New York: Springer.

- Türküm, A. S. (2013). Bilişsel gelişim. In G. Can (Ed.), *Eğitim Psikolojisi* (3. Baskı ed.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset.
- VandenBos, G. R. (Ed.). (2015). *American Psychological Association APA Dictionary of Psychology*. Washington, D.C. US: American Psychological Association.
- Vasquez, V. (2007). Using the everyday to engage in critical literacy with young children. *New England Reading Association Journal*, 43(2), 6-11.
- Vygotsky, L. S. (1998). *Düşünce ve dil* (S. Koray, Trans. 2. Baskı ed.). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Warneken, F. ve Orlins, E. (2015). Children tell white lies to make others feel better. *British Journal of Developmental Psychology*, 33(3), 259-270. doi: 10.1111/bjdp.12083
- Warren, K. L., Dodd, E., Raynor, G. ve Peterson, C. (2012). Detecting children's lies: Comparing true accounts about highly stressful injuries with unprepared, prepared and coached lies. *Behavioral Sciences & the Law*, 30(3), 329-341. doi: 10.1002/bsl.1994
- Weiten, W. (2016). *Psychology: Themes and Variations*. Toronto Nelson Education.
- Williams, S. M., Kirmayer, M., Simon, T. ve Talwar, V. (2013). Children's antisocial and prosocial lies to familiar and unfamiliar adults. *Infant and Child Development*, 22(4), 430-438. doi: 10.1002/icd.1802
- Wood, D. ve Wood, H. (1996). Vygotsky, tutoring and learning. *Oxford Review of Education*, 22(1), 5-16.
- Xu, F., Evans, A. D., Li, C., Li, Q., Heyman, G. ve Lee, K. (2013). The role of honesty and benevolence in children's judgments of trustworthiness. *International Journal of Behavioral Development*, 37(3), 257-265.
- Yağcı, Y. (2007). Çocuk ve gençlerin kitaba ulaşmasındaki köprüler. *Türk Kütüphaneciliği*, 21(1), 62-71.
- Yapıcı, M. ve Yapıcı, Ş. (2005). Çocukta ahlaki gelişim. *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*, 5(3).

- Yapıcı, Ş. ve Yapıcı, M. (2006). Çocukta bilişsel gelişim. *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*, 6(1).
- Yazıcı, S. ve Aslan, M. (2011). Değerler eğitiminde kahramanlardan yararlanma: Sosyal bilgiler ders kitapları ile öğretmen adaylarının kahraman tercihlerinin karşılaştırılması üzerine bir çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(4), 2173-2183.
- Yazıcı, Z., Sarıca, E., Aksu, M. ve Yurdakul, Y. (2012). Okul öncesi eğitimde Türkçenin öğretimi. *Культура народов Причерноморья*, 224, 92-94.
- Yeşil, R. ve Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 65-84.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (1999). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Zhong, C.-B., Bohns, V. K. ve Gino, F. (2010). Good lamps are the best police: Darkness increases dishonesty and self-interested behavior. *Psychological Science*, 21(3), 311-314.
- Zimbardo, s. G., Johnson, R. L. ve McCann, V. (2012). *Psychology : core concepts*. Boston: Pearson.

Çalışmada Faydalanılan Web Siteleri

AntalyaMEM. (2013). Antalya'da Değerler Eğitimi Kılavuz Kitabı.

http://ilbap.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/07/01/123908/dosyalar/2013_10/23101723_deerlereitimiklavuzkitab.pdf adresinden 12/10/2015 tarihinde alınmıştır.

BatmanMEM. (2015). Batman Değerler Eğitimi BADEP Okulöncesi

<http://batman.meb.gov.tr/www/batman-degerler-egitimi-klavuz-kitapciklari/icerik/1876> adresinden 01/02/2016 tarihinde alınmıştır.

DEM. (2012). Yalancı Çakal.

<http://www.degerler.org/materyal-indir/dogruluk-durustluk/okul-oncesi/yazili-materyal/yalanci-cakal> adresinden 10/12/2014 tarihinde alınmıştır.

GaziantepMEM. (2014). Okul Öncesi Doğruluk ve Dürüstlük Değerleri Etkinlik

Örnekleri. <http://gaziantep.meb.gov.tr/www/okul-oncesi-dogruluk-ve-durustluk-degerleri-etkinlik-ornekleri/icerik/662> adresinden 10/12/2014 tarihinde alınmıştır.

MalatyaMEM. (2012). MADEP Etkinlik Kitapçığı "Doğruluk ve Dürüstlük" Okul öncesi ve 1. Sınıf.

http://yakinkentimkb.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/44/10/727649/dosyalar/lis_tele_dosya_805873.html?CHK=e9b9075deadb98b1ce2c122cba3f0768 adresinden 10/12/2014 tarihinde alınmıştır.

TDK. Güncel Türkçe Sözlük. www.tdk.gov.tr adresinden 05/11/2014 tarihinde

alınmıştır.

EKLER

Ek 1. Çalışmada İncelenen Resimli Kitapların Listesi

- Akbulut, F. (2014). *Maymun Manki Çok Üzgün*. İstanbul: Timaş Okul Yayınları.
- Anka Kuşu ve Oduncu*. (2014). (Editör H. I. Durmuş., 5. Baskı). İstanbul: Edam Yayınları.
- Bektaş, H., Cantürk, M. C. ve Şenler, E. Ü. (2014). *Penguenlerin Oyunu*. İstanbul: Erdem Çocuk Yayınları.
- Blanchut, F. (2009). *Mükemmel Prenses Dürüst Zeynep*. İstanbul: Mandolin Yayınları.
- Casalis, A. (2008). *Topo Tip Yalan Söylüyor*. İstanbul: Marsık Kitap Yayınları.
- Cox, s. R. (2009). *Yalan Söyleme Nalan! Sıradışı Bir Öykü*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Eason, S. (2013). *İtiraf Et Kerem Doğruyu Söyle*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınları.
- Işıkoğlu, B. G. (2015). *Tali Doğruyu Söylüyor*. İstanbul: Nesil Çocuk Yayınları.
- Kabadayı, F. Ç. (2012). *Bir Yılan Bin Yalan*. İstanbul: Şiir Çocuk Yayınları.
- Kaplan, O. (2013). *Eğri Oturuş*. İzmir: Muştı Yayınları.
- Kasımî, M. (2015). *Yalan Söyleyen Kurbağa*. İstanbul: Nar Çocuk Yayınları.
- Köroğlu, A. Y. ve Uzuner, T. (2011). *Erdal Artık Bir Hakem*. İstanbul: Şiir Çocuk Yayınları.
- Küçük Yalancı*. (2004). (Çev. İ. Kut). İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Maldonado, C. F. (2012). *Doğruluk Taşı Kimberlit Ve Doğruyu Söyleyen Çocuğun Hikayesi* (Çev. Ş. Korkusuz). Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.
- Pahwa, V. (2013). *Dürüst Dholu*. İstanbul: Şimşek Yayınları.
- Sivaslıoğlu, A. (2014). *Doğrucu Mırmır*. İstanbul: Beyaz Pusula Yayınları.
- Sönmez, N. A. (2015). *Tintin ile Posti*. İstanbul: Timaş Çocuk Yayınları.

Tavkul, Ç. (2011). *Çakal Nasıl Kurtulacak*. İstanbul: Erdem Yayınları.

Thomas, s. (2011). *Doğruyu Söylüyorum* (Çev. Ö. Mumcuoğlu). İstanbul: Erdem Yayınları.

Yalan Söylemek Hakkında Konuşmak İster misin? (2015). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınları.

Yalancı Maymun. (2013). İstanbul: Damla yayınları.

Ek 2. Çalışmada İncelenen Çevrimiçi Yayımlanmış Metinlerin Listesi

Ali ve Manavcı Amca. (2012). *MADEP Etkinlik Kitapçığı "Doğruluk ve Dürüstlük" Okul öncesi ve 1. Sınıf.*

http://yakinkentimkb.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/44/10/727649/dosyalar/lis_tele_dosya_805873.html?CHK=e9b9075deadb98b1ce2c122cba3f0768

adresinden 06/10/2015'de alınmıştır.

Bazen İnsanlar Dürüst Davranmaz, Neden? (2012). *MADEP Etkinlik Kitapçığı "Doğruluk ve Dürüstlük" Okul öncesi ve 1. Sınıf.*

http://yakinkentimkb.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/44/10/727649/dosyalar/lis_tele_dosya_805873.html?CHK=e9b9075deadb98b1ce2c122cba3f0768

adresinden 06/10/2015'de alınmıştır.

Dürüst Olmanın Ödülü. (2014). *Okul Öncesi Doğruluk ve Dürüstlük Değerleri Etkinlik Örnekleri.* <http://gaziantep.meb.gov.tr/www/okul-oncesi-dogruluk-ve-durustluk-degerleri-etkinlik-ornekleri/icerik/662>

adresinden

06/10/2015'de alınmıştır.

Eren'in Hatası. (2014). *Okul Öncesi Doğruluk ve Dürüstlük Değerleri Etkinlik Örnekleri.* <http://gaziantep.meb.gov.tr/www/okul-oncesi-dogruluk-ve-durustluk-degerleri-etkinlik-ornekleri/icerik/662>

adresinden 06/10/2015'de alınmıştır.

Esin'in Görevi. (2014). *Okul Öncesi Doğruluk ve Dürüstlük Değerleri Etkinlik Örnekleri.* <http://gaziantep.meb.gov.tr/www/okul-oncesi-dogruluk-ve-durustluk-degerleri-etkinlik-ornekleri/icerik/662>

adresinden 06/10/2015'de alınmıştır.

Fakir Oduncu. (2013). *Antalya'da Değerler Eğitimi Kılavuz Kitabı.*

http://ilbap.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/07/01/123908/dosyalar/2013_10/23_101723_deerlereitimiklavuzkitab.pdf

adresinden 06/10/2015'de alınmıştır.

Küçük Pembe Balık. (2013). *Antalya'da Değerler Eğitimi Kılavuz Kitabı.*

http://ilbap.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/07/01/123908/dosyalar/2013_10/23_101723_deerlereitimiklavuzkitab.pdf

adresinden 06/10/2015'de alınmıştır.

Selin ile Selim'in Öyküsü. (2012). *MADep Etkinlik Kitapçığı "Doğruluk ve Dürüstlük" Okul öncesi ve 1. Sınıf.*

http://yakinkentimkb.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/44/10/727649/dosyalar/lis_tele_dosya_805873.html?CHK=e9b9075deadb98b1ce2c122cba3f0768

adresinden 06/10/2015'de alınmıştır.

Sizce Mavi Balık Ne Yapsın. (2014). *Okul Öncesi Doğruluk ve Dürüstlük Değerleri Etkinlik Örnekleri.* <http://gaziantep.meb.gov.tr/www/okul-oncesi-dogruluk-ve-durustluk-degerleri-etkinlik-ornekleri/icerik/662> adresinden

06/10/2015'de alınmıştır.

Yalancı Çakal. (2012). <http://www.degerler.org/materyal-indir/dogruluk-durustluk/okul-oncesi/yazili-materyal/yalanci-cakal> adresinden

01/02/2016'da alınmıştır.

Ek 5. Özgeçmiş

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Cemil ÖZTEP

Doğum Yeri ve Tarihi : Ömerli / 1980

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Çukurova Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği-
2005

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri : Uluslararası bilimsel toplantıda sunulan ve bildiri
kitabında (Proceedings) bildiri özeti basılan bildiri:

Dal, S., & Öztep, C. (2016, Mayıs-Haziran). *Okul öncesi eğitimde eleştirel
okuryazarlık: Örnek etkinlikler*. IIIrd International Eurasian Educational Research
Congress'de sunulmuştur, Muğla.

İş Deneyimi

Kurumlar : 2005 – Halen (2016), MEB, Öğretmen

İletişim

E-Posta Adresi : cemiloztep@gmail.com

Tarih: : 10/10/2016

OKUL ÖNCESİ ÇAĞI ÇOCUKLARINA DÖNÜK HAZIRLANMIŞ DÜRÜSTLÜK KONULU ÖYKÜLERİN İÇERİK ANALİZİ

ORJİNALLİK RAPORU

%6

BENZERLİK ENDEKSİ

%5

İNTERNET
KAYNAKLARI

%2

YAYINLAR

%3

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

www.tebd.gazi.edu.tr

İnternet Kaynağı

<%1

2

library.cu.edu.tr

İnternet Kaynağı

<%1

3

dergipark.ulakbim.gov.tr

İnternet Kaynağı

<%1

4

mail.baskent.edu.tr

İnternet Kaynağı

<%1

5

Submitted to Istanbul Ticaret Üniversitesi

Öğrenci Ödevi

<%1

6

www.varoluscuterapi.com

İnternet Kaynağı

<%1

7

issuu.com

İnternet Kaynağı

<%1

8

www.cijeonline.com

İnternet Kaynağı

<%1

9

openaccess.inonu.edu.tr:8080

İnternet Kaynağı

<%1